

Zpravodaj STUŽ 3/2001

Vážení přátelé, členové a příznivci STUŽ,

dovoďte, abych Vám jménem předsednictva STUŽ, jehož sice nejsem z členkou (z důvodů zamezení střetu zájmů – členství ve správní radě nadace, kterou žádáme o granty – jsem před lety z předsednictva vystoupila a v posledních volbách ani nekandidovala), ale jehož zasedání se zhusta zúčastňuji, popřála šťastné vykročení do roku 2002.

Zároveň se omlouvám, že číslo 3/2001 dostáváte až počátkem následujícího roku. Články byly sice již nachystány, celkovou redakci však nebylo díky návalu práce koncem roku a následným vleklým chorobám možno včas dokončit. Takže do nového roku jsem vykročila s dluhem a to mne moc mrzí. I když něco špatného je někdy i k dobrému: tímto pádem jsme v roce 2001 ušetřili náklady za jedno vydání Zpravodaje, tj. za tisk a poštovné, což činí nemalou částku. V letošním roce se budeme také muset uskrovnit, tudíž Zpravodaj vyjde také, pokud se něco nezmění, tj. nebudou na obzoru nějaké finanční zdroje, jen ještě dvakrát.

Ráda bych Vás také, vážení přátelé, v tomto úvodu informovala o jedné pro STUŽ důležité věci: **musíme opustit Domeček**. Je to zpráva smutná, ale nedá se nic dělat. Důvodů je více, vyjmenuji jen ty hlavní. V posledních letech se nám nepodařilo Domeček využít tak, aby náklady, s ním spojené, byly smysluplné a adekvátně vynaloženy. Jednoduše řečeno, byl to bohužel zbytečný přepych. Dále – finance se tenčí, pro letošní rok to vypadá bledě, takže i kdyby nakrásně jsme pro Domeček našli využití, neměli bychom na nájem a provoz. A konečně letos o prázdninách nám končí nájemní smlouva a díky situaci na radnici nám nehrozí prodloužení. Proto jsme se snažili získat nějaké levné prostory, ale snaha byla více méně bez úspěchu. Zatím je v jednání přízemní prostor v Chlumově ulici na Žižkově v domě, kde sídlí Děti Země a Arnika, který je nutné zrekonstruovat s tím, že by po dobu dvou nebo tří let bylo stanoveno minimální nájemné. **Pokud bude tato akce zrealizována, bude bezpodmínečně nutná Vaše pomoc**. Bude se jednat o pomocné práce při rekonstrukci, dále odbornější práce, jako třeba malování stěn a také o vyklizení prostor. V každém případě, ať se budeme přemísťovat do Chlumovy ulice nebo ne, bude zapotřebí vyklidit Domeček, odstěhovat nábytek a hlavně knihovnu. Proto opět bude nutná Vaše spoluúčast. Proto Vás prosím, hlavně pražské členy, aby ten, kdo bude ochoten STUŽi věnovat několik „brigádnických“ hodin, případně pomoci autem při převážení věcí, dal co nejdříve na sebe kontakt, a to

<p>bud' písemně na adresu STUŽ, Eva Vavroušková, Krkonošská 1, 120 00 Praha 2, nebo e-mailem na adresu eva.vavrouskova@ecn.cz, nebo telefonem na mé pražské číslo 62 74 773 nebo na mobil 0604 17 19 21</p>

Až to bude aktuální, ozveme se.

Je to po prvé, kdy je po členech STUŽ požadována pomoc, ale tentokrát to opravdu těch několik lidí, kteří jsou téměř vždy ochotni pomoci, nezvládne. Předem Vám moc děkuji a těším se, že se ozve co nejvíce dobrovolníků.

Přeji Vám ještě jednou vše dobré do toho letošního, jak řekl pan prezident, přelomového roku, abyste byli zdraví, spokojeni a aby se Vám práce dařila.

Eva Vavroušková, tajemnice STUŽ

Obrázek na obálce: Kaštanovník jedlý (akad. malíř Karel Čapek)

Obsah

1. Co je, co bude, o čem bychom měli vědět.....	4
1.1 Valné shromáždění STUŽ	4
1.2 Program pravidelných seminářů STUŽ na první pololetí roku 2002	4
1.3 Hledá se dobrovolník.....	4
2. Co bylo	5
2.1 Vydaná stanoviska.....	5
2.2 Cena ministra životního prostředí.....	13
2.3 Šestý ročník Ceny Josefa Vavrouška „Lidské hodnoty a problémy rozvoje civilizace“ udělované Fakultou sociálních věd UK, Karolinum 26. 9. 2001.	13
2.4 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových.....	16
2.5 Silvestr na pomezí	23
2.6 STUŽovrat.....	23
2.7 Konference 10 let konverze vojenských výcvikových prostorů Mladá a Ralsko, ochrana přírody a krajiny	23
3. Zprávy z poboček	24
3.1 Zápis ze schůze předsednictva konané v Hradci Králové 16. října	24
3.2 Ekoolympiáda v Chomutově	26
3.3 Zpráva z českolipské regionální pobočky	27
4. Názory, polemiky, komentáře, úvahy z pera členů a příznivců stuž.....	28
4.1 Problémy dopravy.....	28
4.2 K oblastním plánům rozvoje lesů	37
4.3 Celostní systémové myšlení a zdraví člověka	44
5. Různé	47
5.1 Smutné zprávy	47
5.2 Osobní archiv Josefa Vavrouška ve Státním ústředním archivu v Praze	48
5.3 Nové knihy	49
6. FÓRUM 2000 na Pražském Hradě.....	52
6.1 Témata pátého ročníku Fóra 2000	52
6.2 Projev Václava Havla, Vladislavský sál 14. října 2001	54
6.3 Elie Wiesel.....	55
6.4 Šimon Perés	57
6.5 Sergej Kovaljov	60
6.6 Vandana Shiva.....	61
6.7 Veton Surroi	64
6.8 Tomáš Pojar	66
6.9 Poselství Jeho Svatosti Dalajlámy Fóru 2000	67
6.10 Pražská deklarace	71
6.11 FÓRUM 2000 v podhradí.....	78
7. Závěrečná tečka	78
8. Aktuální adresy a informace o STUŽ.....	80
8.1 Důležité adresy	80
7.2 Čestné předsednictvo	83
7.3 Informace o STUŽ.....	83

1. CO JE, CO BUDE, O ČEM BYCHOM MĚLI VĚDĚT

1.1 Valné shromáždění STUŽ

Pozvánka

Zveme všechny řádné členy na zasedání
valného shromáždění STUŽ,
které se bude konat v Klubu techniků v Praze, na Novotného lávce, místnost 217
v úterý 5.března 2002 od 16:00 hod.

Tato pozvánka je písemným svoláním valného shromáždění STUŽ ve smyslu č. 7.2 platných stanov.

Za předsednictvo STUŽ Pavel Šremer, předseda, v. r.

Zároveň Vás zveme na promítání diapoziivů z expedice do Himálají, jejíž členové zdolali sedmitisícovku Baruntse. O expedici bude povídat člen předsednictva Martin Bursík, který se svými kamarády stanul na jejím vrcholu.

1.2 Program pravidelných seminářů STUŽ na první pololetí roku 2002

Semináře se budou konat jako obvykle v Klubu techniků, Novotného lávka, místnost 217 od 16,00 hod.

8. ledna	Trvale udržitelný životní styl – <i>garanti Ondřej Velek, Jiří Nečas</i>
5. února	Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí – <i>garanti Ivan Rynda, Jan Zeman</i>
5. března	Valné shromáždění, v přestávce promítání diapoziivů s povídáním o zdolání hory Baruntse (7220 m.) v Himálaji v dubnu 2001 – <i>Martin Bursík</i>
2. dubna	Umíme pomáhat? Česká rozvojová pomoc: přání a realita – <i>garant Pavel Nováček</i>
7. května	Téma: volby. Název semináře a garant bude upřesněn.
4. června	Téma bude zvoleno aktuálně a předem oznámeno na internetu a v oznámení na stránkách Econnectu.

1.3 Hledá se dobrovolník

Předsednictvo STUŽ spolu s tajemnicí hledají dobrovolného pracovníka, který převezme část, případně postupně celou agendu STUŽ včetně organizace některých akcí. Předpokládá se, že bude mít minimálně jedno odpoledne službu pro veřejnost. Pokud získá finanční prostředky z grantu, případně od sponzorů, má nárok na alikvotní finanční odměnu. Po dohodě může používat i celotýdenně kancelář STUŽ (věříme, že v nejbližší době budeme mít nové stálé působiště), pod hlavičkou STUŽ může i – pokud jej získá – řešit samostatně odborný projekt z oblasti ŽP.

Zájemce necht' se hlásí tajemnici.

2. CO BYLO

2.1 Vydaná stanoviska

2.1.1 Stanovisko předsednictva Společnosti pro trvale udržitelný život č. 94 k situaci v národní přírodní rezervaci Praděd

Praděd (1492 m.n.m) je rozsáhlý komplex přirozených smrčín a subalpinských holí v nejvyšší části Chráněné krajinné oblasti Jeseníky vyhlášené v roce 1969. Protože se zde soustřeďují nejvyšší přírodní hodnoty pohoří, byla oblast Praděda v roce 1990 vyhlášena národní přírodní rezervací, čímž jí stát poskytl nejvyšší právní formu ochrany přírody.

Ještě předtím však výjimečně příznivé přírodní podmínky pro sjezdové lyžování učinily z Ovčárny pod Pradědem tradiční lyžařský areál a středisko zimních sportů. Je obecně známo, že zachovalá příroda jako neobnovitelný motiv pro cestovní ruch, je hlavní nadějí ekonomického rozvoje Jeseníků. Proto už před 35 lety byla s ohledem na symbiózu rekreačního provozu s mimořádnými přírodními hodnotami území Pradědu oficiálně přijata koncepce, která počítala s rozptylováním rekreačního provozu v Jeseníkách namísto jeho dalšího soustředování, která zahrnovala mj. omezení příjezdu na Ovčárnu. Tato koncepce však nebyla nikdy realizována – naopak: rekreační provoz na Pradědu se stupňoval, v těsném sousedství národní přírodní rezervace byl protizákonně postaven hotel, vleků přibývalo a jejich provoz byl umožněn udělováním výjimek z ochranných podmínek.

Když jeden z provozovatelů lyžařských vleků na území národní přírodní rezervace zcela ignoroval podmínky, za kterých mu byla jeho činnost povolena, způsobil tím devastaci chráněné přírody. Výjimka mu proto nebyla prodloužena a následně se zvedla vlna odporu málo informované veřejnosti proti uzavření dvou ze šesti vleků v lokalitě (z celkem 76 vleků v Jeseníkách). Předmětem politického sporu je vlek, který způsobuje prokazatelné ničení chráněné přírody. Ekonomické ztráty, uváděné v souvislosti s uzavřením dvou vleků jsou prokazatelně několikanásobně nadhodnocené.

Jestliže stát vyhlásil Praděd národní přírodní rezervací, převzal podle vlastních zákonů povinnost nepřipustit zde činnosti, které jsou v rozporu s uchováním dosavadního stavu chráněného přírodního prostředí. Občané platí ze svých daní stát a jeho orgány především proto, aby zajišťoval dodržování zákonů. Nejen v případě Pradědu jsme však nuceni si klást otázku, zda v této zemi platí zákony a zda se na jejich porušování nepodílejí některé orgány státní správy i někteří volení zástupci, kteří zákonné předpisy nejen obcházejí, ale dokonce uplatňují stanoviska, podle nichž se na politicky preferovaného provozovatele vleků zákon nevztahuje. Není nejmenší pochyby o tom, že symbióza cestovního ruchu a ochrany přírody je možná a v Jeseníkách nutná.

Proto žádáme – kromě obecné výzvy k dodržování zákonnosti – aby byl znovu zpracován obecně závazný komplexní plánovací dokument, který stanoví koncepci využití celého pohoří Jeseníků. K tomu existuje územní plánování jako zákonný nástroj, který se v celém světě rozvíjí jako veřejná služba, která má zajišťovat mj. právo občanů na zachování určitých přírodních hodnot podle základní ústavní normy, která stojí nad jinými dílčími právy.

Ing. Igor Míchal, Csc., v.r.
místopředseda

Ing. Ivan Dejmal, v.r.
člen předsednictva

Pavel Šremer, prom.biol., v.r.
předseda

V Praze dne 13. 11. 2001

Reakce poslance Švrčka došla e-mailem:

From: „Švrček“ <Švrcek@psp.cz>
Organization: Kancelar Poslanecké snemovny
To: eva.vavrouskova@ecn.cz

Vážení,

na rozdíl od Vás v regionu Praděd přímo a léta žiji. Zdá se, tak jak se případ rozvíjí, že se Praděd (a lyžování) stal symbolem jakéhosi zvráceného boje za přírodu a přehánění z obou stran je v něm docela běžné.

Centrem je Figura, pán, který sám o sobě není opravdu příliš hoden zastání, ale stal se v tom boji figurou. Proč by se měly jeho prohřešky objevovat jako důvod k takovému omezování ostatních, ať jsou to již lyžaři, nebo spíše okolní podnikatelé. Na rozdíl od pana Figury odhaduje pracovní úřad dopad střízlivěji, ale pro chudý okres Bruntál je jedno, zda půjde o tisíce nebo stovky míst. Již dnes tam většina lidí, žijících z cestovního ruchu, spíše přežívá, než žije. Provoz Pradědských vleků je pro ně vážným problémem.

Jak chcete chránit přírodu bez jejich podpory, když jim stále šlapete na paty, vy chytří? Proč proboha nový územní plán? To si orgány ochrany přírody neporadí s jedním Figurou? (Pokud jsou ovšem jeho prohřešky takové, aby tvrdý postup opravňovaly).

Připojuji Vám stanovisko, které jsem schopen brát jako navýsost rozumné (*viz níže, pozn. red.*)

Zdraví Švrček

Vyjádření k provozu lyžařských vleků v NPR Praděd.

Toto vyjádření píšu jako kdosi, kdo participoval na dlouhodobém výzkumu populační ekologie ohrožených druhů denních motýlů v oblasti vysokých Jeseníků. Dva z tammích druhů, okáč horský a okáč sudetský, tvoří v Jeseníkách unikátní endemické poddruhy, s nimiž se nelze setkat nikde jinde na světě. Okáč sudetský je současně celoevropsky chráněným druhem podle Bernské konvence, soustavy Natura 2000 atd., takže jeho výzkum svým významem daleko přesahoval osobní libůstku jakéhosi vědátora. Současně bych rád předeslal, že se pokládám za ochranářsky orientovaného ekologa. Zachování cenných složek biodiverzity vždy bylo a je leitmotivem mých odborných aktivit. Absolutní prioritou v oblasti tzv. vysokých Jeseníků (oblast hlavního hřebene s biotopy nad- a při přirozené horní hranici lesa) je pro mě důsledná ochrana přírody, samozřejmě i za cenu omezení lidských aktivit v oblasti, budou-li z odborného hlediska opodstatněné.

Vycházíme-li z uvedených předpokladů, statutu Národní přírodní rezervace Praděd atd., je zřejmé, že ideálním stavem věcí v oblasti sedla mezi Pradědem a Vysokou Holí (resp. Petrovými Kameny) by bylo absolutní vyloučení lidských vlivů – žádné vleky, žádné chaty, žádný vysílač na Pradědu. Takový stav je ovšem nedosažitelný už proto, že chaty a sjezdovky zde byly dříve, než Národní přírodní rezervace. Usilovat o jejich „vymístění“ by bylo navýsost absurdní, či spíše šílené, vezmeme-li v úvahu turistickou atraktivitu oblasti a její nezastupitelné místo v ekonomice širšího regionu.

Protože skutečně účinná ochrana přírody je nepředstavitelná bez podpory návštěvníků a místních obyvatel, v nichž by ochranáři měli hledat spojence spíše než nepřátele, mohu s plnou odpovědností prohlásit, že **případné zavření vleků by sice možná mírně zlepšilo stav ekosystémů v bezprostřední oblasti Ovčárna-Barborka-Praděd, avšak ochrana pří-**

rody by si proti sobě poštvála mocného nepřítele reprezentovaného podnikateli v cestovním ruchu, místními municipalitami, i statisíci či miliony návštěvníků hor. A protože bez podpory veřejnosti se příroda chránit nedá, je zavírání lyžařských vleků nesmyslem, jež může ochranu přírody, a to nejen v Jeseníkách, nenapravitelně poškodit.

Pokusím se uvést několik důsledně biologicko-ochranářských argumentů na podporu svého tvrzení. Beru přitom v úvahu skutečnost, že lyžařské vleky v přírodní rezervaci jsou svým způsobem anomálií, která bude – do jisté míry – vždy způsobovat určité škody na přírodním prostředí. Ptám se však, zda jsou tyto škody natolik závažné, že by jejich odstranění (tj. zrušení vleků či radikální omezení jejich provozu) vyvážilo negativní politické a ekonomické důsledky.

- *Bezprostřední škody na ohrožených rostlinách a živočiších.* Žádná z jeseníckých rarit není svým výskytem omezena na lyžařské svahy a jejich bezprostřední okolí. To neznamená, že by se zde vzácné či ohrožené druhy nevyskytovaly. Při dodržování stávajícího režimu, kdy je provoz vleků pod stálou kontrolou zaměstnanců CHKO, jsou ovšem škody na jejich populacích minimální. Za pozornost stojí i to, že např. mechanické narušování může mít na některé ochranářské významné druhy místy dokonce pozitivní vliv: například jesenícká vzácnost a erbovní rostlina CHKO, zvonek vousatý, vytváří nejsilnější populace na mechanicky disturbovaných místech, například v příkopech podél asfaltové komunikace Ovčárna-Praděd.

Jeden z argumentů odpůrců vleků, místní vymizení šichy oboupohlavné, je v této souvislosti zvláště diskutabilní, neboť se jedná o druh rostoucí na skalách, sutích a kamenných plotnách s minimální nabídkou živin. Bez důkladného rozboru situace tak nelze vyloučit, že na sjezdovkách vymizela právě vinou omezení lyžařských aktivit (toto je ovšem jen nepodložená hypotéza).

- *Škody na lesních porostech při hranici lesa.* Jedná se o značně diskutabilní argument. Porosty v NPR Praděd by neměly být obhospodařovány z hlediska komerčního lesnictví, takže „škody“ typu olámané větve či odřené kořenové náběhy, k nimž jistě vinou lyžování někdy dochází, nemohou být vnímány jako škody v ekonomickém slova smyslu, vezmeme-li současně v úvahu, že celá sporná oblast zaujímá jen zlomek výměry NPR Praděd (jakož i jen zlomek lesních porostů v této rezervaci). Naopak je třeba zdůraznit, že v dobách před rozvojem cestovního ruchu sloužila celá oblast jako horské pastviny (o čemž svědčí mj. název nejpopulárnější chaty: Ovčárna). Pastva nutně způsobovala místní pokles horní hranice lesa, současně však dobytek omezoval rozvoj dominantních, konkurenčně zdatných rostlin alpských a subalpských luk, což bezprostředně prospívalo některým ochranářsky významným druhům (dnes je nutně vliv pastvy pomístně nahrazovat sečením, aby se udržely například populace sasky narcisokvěté a hvozdíku pyšného). Bez skutečně důkladného rozboru nelze vyloučit hypotézu, že současné lyžařské aktivity do jisté míry napodobují vliv pastvy: tuto (neověřenou) hypotézu podporuje například skutečnost, že unikátní lesní formace na svazích nad Ovčárnou, jeřábový „křivoles“ promíšený s porosty kapradin, je v Jeseníkách nejvýrazněji vyvinut právě na odedávna nejnarušovanějších svazích. (Pastvu později vystřídaly aktivity armády jako lyžařský výcvik branců přímo nad Ovčárnou, později současné sportovně-rekreační využití).

Tím samozřejmě nevolám po mechanickém narušování horní hranice lesa v celých Jeseníkách, ani po výstavbě dalších sjezdovek a vleků – naopak, v celé NPR Praděd vyjma stávajícího lyžařského areálu by měl samozřejmě přísne bezzásahový režim v lesních porostech při horní hranici lesa.

- *Hluk, koncentrace návštěvníků, rušení „plachých“ druhů živočichů.* V těchto směrech lyžařské a další rekreační aktivity skutečně působí negativně na druhy jako je tetřev hlušec či rys ostrovid. Takoví tvorové jsou ovšem vcelku „inteligentní“ a není pochyb, že se frekventované pradědské oblasti už dávno naučili vyhýbat. Koncentrace návštěvníků a jejich sportovních aktivit na omezenou plochu (a pouhý zlomek z bezmála dvoutisícové rozlohy NPR) je naopak žádoucí: návštěvníci zdržující se na kvalitně provozovaných sjezdovkách (a v okolních barech) se nerozlézají po celé rezervaci a neškodí jinde. Ochrana plachých živočichů by spíše než boj proti pradědskému areálu prospělo, kdyby se podařilo rozšířit NPR Praděd o turisticky minimálně exploatavaná a ochránářsky velmi cenná území jižně od Jelení studánky (směrem ke Ztraceným skalám a sedlu na Skřítku).
- *Škody na „image“ Národní přírodní rezervace.* Není vyloučeno, že některým ochránářům na lyžařských aktivitách v NPR Praděd vadí jednoduše to, že cosi takového se v rezervaci „nesluší“, alias „je v rozporu s posláním přírodní rezervace“. Faktem ovšem je, že navzdory ve své podstatě anti-ochránářskému působení lyžařských vleků a chat (a, dodejme pro objektivitu, anti-rekreantským snahám ochrany přírody) se v pradědské oblasti během posledního desetiletí pomalu daří, byť to někdy jde ztěžka, sladovat zájmy sportovců, podnikatelů v cestovním ruchu a ochrany přírody (reprezentované Správou CHKO). Všechny 3 strany se učí chápat, že plují na jedné lodi – Jeseníky jsou rozlohou velmi malé, nesrovnatelně menší než Karpaty či Alpy, a ochránářsky cenné druhy a společenstva zde jsou koncentrovány v bezprostřední blízkosti rekreačně atraktivních lokalit. Zdevastované hory ovšem nejsou v zájmu nikoho. Cestou, kterou by se všechny strany sporu měly vydat, je uvědomění si společných zájmů. Ochrana přírody může přístupnou a únosnou propagací pozoruhodných přírodních fenoménů pomáhat zvýšit atraktivitu hor během komerčně „ztrátových“ jarním a letním měsíců, chataři a návštěvníci pak mohou společně pracovat na zmírnění těch mála opravdu škodlivých dopadů turistického ruchu, i na odvrácení daleko větších hrozeb, jako je další exploatační kácení přímo v rezervacích maskované takzvanou „hrozbou kůrovce“, výstavba necitlivě umístěných lesních cest atd.
- V neposlední řadě, a v souvislosti s předchozím bodem, bych zdůraznil ještě jedno riziko případného omezení lyžařských aktivit na Pradědu. Zavření sjezdovek či omezení jejich provozu v jedné oblasti nutně vyvolá zvýšený tlak na výstavbu nových kapacit právě v lokalitách, jež jsou v současnosti „oázami klidu“ pro větší živočichy. Ochránářům se navíc bude velmi těžko argumentovat, že nechtějí lyžování ani na Pradědu, ani jinde – zvláště, když vytlačení rekreatantů a sportovců z Pradědu proti sobě poštvou místní obyvatelé i návštěvníky hor z celé ČR.

Možná Vás překvapím, ale opravdu jsem si vždy vážil aktivit občanského sdružení Přátelé Jeseníků – Sojka například v oblasti ekologicky únosného hospodaření v lesích. Musím však konstatovat, že ve svém odporu vůči pradědským sjezdovkám se Sojka – vzhledem k minimální škodlivosti sjezdovek a naopak potenciálně nedozírným škodám napáchaným na vztahu obyvatel a návštěvníků hor vůči ochraně přírody – chová jako příslovečný slon v porcelánu, když zavírá dveře spolupráci s provozovateli vleků a chat na Pradědu, a naopak vypouští z láhve džina dalších sjezdovek, lanovek a hotelů „někde jinde“.

Mgr. Martin Konvička

doktorand na katedře zoologie Biologické fakulty Jihočeské University a zaměstnanec Entomologického ústavu AV ČR

Psáno v Českých Budějovicích 11. října 2001

2.1.2 Stanovisko předsednictva Společnosti pro trvale udržitelný život č. 95 k projednávání zákona o integrované prevenci a omezování znečištění a integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů

Zákon o integrované prevenci a omezování znečištění včetně integrovaného registru znečišťování je úhelným kamenem legislativy Evropské unie v oblasti životního prostředí. Představuje trzně plně kompatibilní nástroj, který slučuje výhody individuální motivace podniků a jejich vlastníků s možností efektivní účasti odborné i široké veřejnosti v rozhodovacích procesech a podněcuje tak proces samovolného a dobrovolného zvyšování nároků v oblasti energetické a materiálové úspornosti podniků, environmentální šetrnosti výrobních procesů a výrobků a produkce znečišťujících látek a je tak v oblasti legislativy a její implementace jedním z pilířů snahy Evropské unie o směřování k trvale udržitelnému rozvoji. Bez naplnění příslušné směrnice Rady Evropské unie č. 96/61/ES ze dne 24. 9. 1996 o integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC) je bez nadsázky vstup České republiky do Evropské unie vyloučen; české podniky by ostatně také velmi rychle ztrácely na trzích EU konkurenceschopnost.

Proto v České republice probíhala příprava na implementaci uvedené směrnice ES poměrně intenzívně, byly vytvořeny potřebné pracovní týmy a zadány dílčí práce. Rovněž byla využita nabízená pomoc Evropské unie: v rámci nejméně dvou tzv. twinning projektů se uskutečnily pracovní dílny a školení pracovníků státní správy i podnikového managementu a jejich stáže v zemích s dlouholetou zkušeností s aplikací integrovaného přístupu (např. ve Velké Británii a ve Švédsku). Tato příprava byla završena simulací vydání integrovaného povolení v podniku Frantschach Pulp and Paper, a. s., Štětí, díky spolupráci mezi vedením podniku, Českou inspekcí životního prostředí, Švédskou environmentální agenturou, MŽP ČR, Hygienickou službou, okresním a městským úřadem a rovněž Společností pro trvale udržitelný život. Tato simulace představovala důležité praktické ověření výsledků jednoho z twinning projektů Evropské unie.

Po mnoha projednáváních v pracovních skupinách, mezi resorty a za účasti zástupců dalších dotčených a odborně přínosných organizací vznikl nakonec kompromisní vládní návrh zákona o integrované prevenci a omezování znečištění a o integrovaném registru znečišťování, který alespoň v minimální míře naplňoval jednotlivé požadavky Směrnice EU.

Při ohlášeném projednávání tohoto návrhu na 55. schůzi výboru pro veřejnou správu, regionální rozvoj a životní prostředí Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dne 28. listopadu 2001 se však skutečným předmětem jednání stal komplexní pozměňovací návrh tohoto zákona, iniciovaný Svazem průmyslu a dopravy, který poslanci tohoto výboru přijali jako svůj návrh. Příznačným rysem celého projednávání byl například fakt, že zástupce Svazu průmyslu a dopravy byl vydáván předsedou výboru za zástupce veřejnosti nebo skutečnost, že účastníci jednání neměli text tohoto pozměněného návrhu k dispozici. Kromě neochoty předložit plný text budí obavy i unáhlená příprava tohoto pozměňovacího návrhu bez jakéhokoli využití zkušeností dalších státních organizací a organizací veřejné správy, jež jsou za jednotlivé oblasti ochrany životního prostředí ze zákona odpovědné a pochopitelně nejlépe znají praxi v uplatňování dosavadních právních předpisů i výhody a rizika připravovaných návrhů v rámci IPPC (např. Česká inspekce životního prostředí, Hygienická služba). Přípravy komplexního pozměňovacího návrhu se neměla příležitost účastnit ani odborná veřejnost; velmi závažným nedostatkem, který není možné vysvětlit ani po věcné stránce, ani v budoucích diplomatických jednáních v rámci integračního procesu do Evropské unie, je i ignorování výsledků simulovaného procesu vydání integrovaného povolení.

Při projednávání ve výboru se jednalo o následujících změnách oproti vládnímu návrhu:

1. Velmi příznačné a mnohé napovídající je vypuštění ministerstva zdravotnictví z integrovaného povolovacího procesu. Míru znečištění, resp. dostatečné omezení znečištění vzhledem k dopadům na lidské zdraví je pochopitelně schopen kvalifikovaně posuzovat výlučně odborník z oblasti lékařství, preventivního lékařství a hygienické služby. Problematika hluku, jejíž naléhavost ve vyspělých zemích neustále vzrůstá, ostatně náleží hygienické službě i kompetenčně.
2. Pod ideologickou a nevěcnou záminkou rovných příležitostí mají být do procesu přípravy povolení zařazeny i tzv. odborně způsobilé osoby, přičemž Agentura trvale udržitelného rozvoje, obsažená ve vládním návrhu, by byla jen zálohou pro případ, kdyby v některém regionu či odvětví nebyly tyto osoby k dispozici. V zemích Evropské unie se však osvědčil právě opačný model: státní agentury nebo jim odpovídající struktury (9 zemí Evropské unie má agentury, jedna úřad a jedna institut). V některých zemích mají tyto agentury dokonce přímo povolovací a prosazovací pravomoci (např. ve Velké Británii). Soukromé osoby se pro tyto náročné úkoly, vyžadující koordinaci mnoha odborně zdatných pracovníků různých specializací, v žádném z patnácti států Evropské unie neosvědčily. Vedle pochopitelné nedostatečné odbornosti jednotlivců je však kritické riziko dáno možností ze zákona svěřit vypracování všech odborných podkladů soukromým osobám, placeným přímo podniky. Nebezpečí ovlivnění kvality odborných podkladů se v tomto případě v určitém procentu případů rovná jistotě. Za situace, kdy je povolování namísto Agentuře svěřeno nově vzniklým krajským úřadům, jejichž pracovníci nemají ještě dostatečné zkušenosti a ani nemohou být odborníky v tak širokém spektru specializovaných odborných problémových okruhů, jež mají integrovaně posuzovat, by nevyhnutelným výstupem musel být vysoký počet špatných rozhodnutí na základě špatných podkladů. Důsledkem by pak bylo poškozování životního prostředí a zdraví občanů i nedostatečný tlak na zvyšování energetické a materiálové efektivity výroby, následně tedy i zhoršování konkurenceschopnosti našich výrobků na trzích Evropské unie.
3. Možnost přípuštění sankcí podle stávajících složkových zákonů konzervuje starý složkový přístup k ochraně životního prostředí, opuštěný vyspělými zeměmi již před zhruba dvěma desetiletími, namísto směrnicí požadovaného integrovaného přístupu. Po vážlivě nízká by byla i výše sankcí, které jsou ve složkových zákonech většinou nižší. Dále není možné stanovit zákonem vyšší sankcí pevnými částkami – věcně správným řešením je zákonem stanovená valorizace v přímé vazbě na vyšší inflace.
4. Posledním kontroverzním bodem se stal rozsah integrovaného registru znečišťování. Takovýto registr vedou nejen v USA, ale i v řadě zemí Evropské unie (např. ve Velké Británii, Švédsku, v Nizozemí, v Dánsku). Registr toxických látek bude mít zásadní význam zvláště pro předcházení havárií, bude důležitý nejen pro informování veřejnosti (a tím ke kvalitnějšímu naplnění zákona č.123/1998 Sb. o právu na informace v životním prostředí ve znění zákona č. 132/2000 Sb.), ale i pro kvalitnější rozhodování veřejné či úžeji státní správy, pro účely výzkumu a ochrany zdraví obyvatel. Měl by se však stát i jedním ze základních informačních zdrojů pro podnikatele (lze tak soudit např. podle analogie s využíváním zákona o právu na informace o životním prostředí pro účely marketingu firem, ze zkušenosti zemí, jež registr používají apod.). Bylo by proto velkou chybou, kdyby se budování registru zaměřilo jen na několik desítek sloučenin, které vyžaduje evropský registr emisí znečišťujících látek EPER. Problémem České republiky není nedostatek datových souborů, často i poměrně obsáhlých, ale jejich roztržitost do několika nepřehledných systémů a relativně obtížná dostupnost. Zákon o IPPC by měl zabezpečit jejich ucelení a zpřehlednění.

Závěrem vyjadřujeme přesvědčení, že při dalším projednávání zákona o integrované prevenci v Poslanecké sněmovně dojde k navrácení ducha směrnice Evropské unie a budou brány v potaz zájmy co nejširšího okruhu občanů České republiky, nejen jedné skupiny (a i té jen z krátkozrakého úhlu pohledu). Pokud by se tak nestalo, čekala by nás již v nejbližší době novela zákona, který by věcně, nikoli pouze názvem naplnil požadavky Směrnice Rady 96/61 ES na skutečně integrovanou prevenci a omezování znečištění. Bez zodpovědné implementace zásad integrovaného přístupu k ochraně životního prostředí, energetické a materiálové efektivity podniků brány Evropské unie otevřeny nebudou.

PhDr. Ivan Rynda, v.r.
místopředseda STUŽ

Pavel Šremer, prom. biol.
předseda STUŽ

V Praze dne 3. prosince 2001

2.1.3 Stanovisko k projednávání již druhého konceptu územního plánu velkého územního celku Pražského regionu.

(Kromě premiéra zasláno i příslušným ministrům a primátorovi hl. m. Prahy)

Miloš Zeman
předseda vlády
Úřad vlády ČR
nábřeží E. Beneše 4
125 11 Praha 1

Vážený pane předsedo vlády,

v současné době je doplňován a projednáván již druhý koncept územního plánu velkého územního celku Pražského regionu. Po vzniku krajů přešla od 1. 1. 2001 odpovědnost za jeho obsah, pořízení a schválení z Ministerstva pro místní rozvoj na oba kraje, na jejichž správním území se řešené území nachází, tzn. na Hlavní město Prahu a Středočeský kraj. Přesto bylo pořízení předávacím protokolem předáno pouze Středočeskému kraji, ačkoliv jádrem celé aglomerace a zdrojem jeho potenciálů i problémů je především hlavní město Praha. Územní příprava na úrovni velkých územních celků tak pokračuje v nevyhovující praxi založené již v zadání, kdy urbanistické řešení pro správní území Hlavního města Prahy je pasivně přebíráno ze schváleného Územního plánu hlavního města Prahy z roku 1999, aniž je jeho obsah znovu prověřován v širším prostorovém a funkčním kontextu, a projektant je odsouzen zcela nelogicky „řešit“ jen územní „prstenec“ kolem Prahy.

To má za následek nejen formální kompetenční vady pořízení územního plánu, ale i deformaci obsahové stránky řešení. Přes zjevnou správnou snahu projektanta konceptu územního plánu regionu o určitou decentralizaci a dekoncentraci bydlení i pracovních příležitostí do dalších sídel Středočeského kraje a nepřetěžování prostoru hlavního města dalším nárůstem je bohužel natolik determinován obsahem územního plánu Prahy a demografickými limity středočeského prostoru vč. Prahy a celé České republiky, že tento princip dekoncentrace nemůže důsledně uplatnit, tím méně pak ve více variantách, jak by bylo u konceptu žádoucí.

Jsou tak zcela vyloučena velkorysejší možná řešení, která by mohla pomoci na jedné straně ochránit nesporné historické hodnoty Prahy od záměrů, které se do ní vzhledem k urbanistickému kontextu, ochraně památek i životního prostředí nehodí, na druhé straně přinést rozvojové impulsy např. pro prostory Kladna nebo bývalého vojenského prostoru Milovice, které obtížně hledají novou funkční náplň a kam by bylo možno nové aktivity umístit,

pokud by se výrazně zkvalitnilo jejich dopravní spojení s Prahou. Jsme přesvědčeni, že schválením územního plánu hlavního města Prahy v roce 1999 a pojetím územního plánu Pražského regionu pouze jako jeho „doplňku“ byla propasena velká příležitost vytvořit z Prahy a středočeského prostoru rozvojové území evropského významu, aniž by byly zároveň nad přijatelnou míru poškozeny jeho přírodní i kulturní hodnoty. Stále je však ještě příležitost tento stav změnit, pokud by politici projevíli dostatek vůle nepokračovat v chybně založeném úkole setrvačně dál a směřování prací na konceptu ÚPN VÚC Pražského regionu zásadně změnit.

Lze tak učinit v zásadě dvěma způsoby. První znamená nechat práce na ÚPN VÚC Pražského regionu „doběhnout“ tak, jak je založen, ale při schválení mu přiřknout jen úlohu dočasného provizoria pro dobu nezbytně nutnou na pořízení koncepce velkorysejší, stejně jako územnímu plánu Prahy, nebo rovnou práce v dosavadním pojetí zastavit úplně a neprodleně ve spolupráci obou krajů zahájit práce na plánu novém.

Zadání této velkorysejší koncepce, v níž by Středočeský kraj nebyl jen „odkladištěm“ nepohodlných provozů a aktivit pro Prahu, ale rovnocenně se podílel i na výhodách z celkového rozvoje tohoto prostoru v evropském kontextu, by ovšem mělo vznikat nikoliv jen na stolech úředníků veřejné správy, ale za účasti nejen odborné veřejnosti, samospráv obcí a občanských sdružení. Nepochybujeme o tom, že by takovou výzvu přijaly s nadšením i Obec architektů, Komora architektů, Asociace pro urbanismus a územní plánování a četné další subjekty sdružující zainteresované občany či profese.

Jsme přesvědčeni, že tváří v tvář výzvě evropské integrace bychom se měli všichni povznést nad dosavadní provinciální přístup k úkolům územního plánování v tomto nejdůležitějším urbanizovaném prostoru České republiky a nezůstat pozadu za ambicemi, naznačenými ve Strategickém plánu rozvoje hlavního města Prahy, jehož úrovně bohužel územní plány pro tento prostor nedosahují. Současně doporučujeme zvážit, zda význam úkolu není dostatečně atraktivní a vhodný pro mezinárodní urbanistickou nebo alespoň ideovou soutěž na úrovni územní prognózy ve variantách, než bude přistoupeno k vlastním územním plánům. Současně doporučujeme zvážit, zda by si schválení územního plánu Prahy i Středočeského kraje neměla vyhradit vláda.

Jménem Společnosti pro trvale udržitelný život

v úctě Pavel Šremer
předseda

V Praze dne 8. prosince 2001

2.2 Cena ministra životního prostředí

Stejně jako v předcházejících letech i letos předával ministr Miloš Kužvart ceny za význačné počiny v oblasti životního prostředí. Bylo oceněno celkem devět ekologů, mezi nimiž byli dva členové STUŽ: předseda Pavel Šremer a člen Jihočeské pobočky Sváťa Mlčoch. Pavel dostal cenu za mimořádné a dlouhodobé aktivity v oblasti životního prostředí, Sváťa za dlouhodobou činnost v oblasti environmentálního práva.

Ceny byly slavnostně předávány spolu se známkami Ekologicky šetrný výrobek 20. listopadu v Obecním domě.

JUDr. Svatomír Mlčoch po ocenění

Pavel Šremer, prom. biol. před oceněním

2.3 Šestý ročník Ceny Josefa Vavrouška „Lidské hodnoty a problémy rozvoje civilizace“ udělované Fakultou sociálních věd UK, Karolinum 26. 9. 2001.

V již 6.ročníku této soutěže bylo přihlášeno celkem 9 prací. O pestrosti a záběru civilizačních problémů, jak jim rozumí naše nejmladší univerzitní generace, svědčí tento krátký přehled předložených prací. *Petra Nováková z FF UK* napsala práci o ekologické politice na případové studii řešení problematiky komunálního odpadu v regionu Valonska.

Tři práce byly předloženy na PF UK: *Vojtěch Máca* se zabývá „Právní úpravou problematiky nepůvodních, invazních druhů organismů v právních rádech ČR a dalších států“. *Karolina Žáková* řeší „Právní odpovědnost za minulé škody na životním prostředí“. *RNDr.Jitka Jelínková* obhájila na PF práci „Právní úprava ochrany dřevin a její aplikace“.

Jana Stachová z ISS FSV se zabývá Hnutím DUHA a řeší otázku, zda jde o organizaci či neformální iniciativu.

Jana Divišová z KTF UK se zamýšlí nad problematikou proměny našich hodnot a zcela v intencích Josefa Vavrouška chce začít již výchovou dětí. Osobnost Marie Montessori, která je v centru pozornosti této práce, usiluje o „kosmickou výchovu“ v dimenzi náboženské.

A nyní práce oceněné:

Petr Jílek z Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně předložil na Ústavu krajinné ekologie tamní Fakulty agronomické práci „Ekologická stopa jako indikátor udržitelnosti“ a získává 3. místo v soutěži.

Miloš František Převrátíl z KTF UK je odměněn 2. místem za „Studii křesťanských ekotických koncepcí“.

A konečně laureátem letošní soutěže se stává

Pavel Korner, který na IES FSV předložil práci „Chudoba v České republice a ve světě: teorie a praxe“.

2.3.1 „Relativita ekonomického času“ - promoční projev děkana UK-FSV k absolventům magisterského studia ekonomie, Karolinum, 26.září 2001.

(Cena J. Vavrouška byla letos předávána před promoci absolventů magisterského studia. Promoční projev děkana prof. Lubomíra Mlčocha byl pro mne natolik zajímavý, že by mi bylo líto Vás s ním neseznámit. E. V.)

Nemám v úmyslu dělat laciné analogie k teorii relativity ve fyzice Alberta Einsteina, který před 90 lety působil zde na německé části Univerzity Karlovy. Nejde ani o vyvozování filozoficko-teologických konsekvencí ze studia procesů harmonického ekonomického růstu v modelech s konečným či nekonečným časovým horizontem. Časová dimenze hraje v ekonomii nepochybně důležitou roli a je namísto uvědomit si skutečnost, že prožívání času – tak jak mu rozumějí různé vědní disciplíny – dává možnost k zajímavým úvahám o časové synchronizaci těchto protichůdných vidění. Astronomický čas, již zmíněné souvislosti mezi hmotou, časem a prostorem, čas archeologů a historiků, čas biologický s procesy zrodu, stárnutí a umírání, filozofické a teologické úvahy o možnosti transcendence...

Hospodaření v dávných civilizacích zvykově tradičních společností bylo statické a sledovalo pravidelné střídání cyklu ročních období s jeho důsledky pro vedení pasteveckých a rolnických hospodářství. Teprve židovské náboženství a po něm křesťanství znamenalo vnesení dynamiky do historického času a vedlo k úvahám o eschatologii dějin. Trvalo ale ještě dlouho než dynamizace dějinného pohybu zaznamenala znatelnější akceleraci: byla to teprve průmyslová revoluce, kterou se ohlašovalo nové sociální uspořádání kapitalistické tržní ekonomiky, a které dokázalo za pouhých 200 let radikálně změnit obraz světa. Stojí za zaznamenání, že - podle největšího sociologa Maxe Webera - u startu této zrychlené trajektorie stála náboženská reformace, která nově pochopila místo člověka ve světě, a která dávala člověku naději na překonání časové omezenosti jeho pobývání na tomto světě příslibem věčnosti jako odměny za co nejefektivnější rozmnožování svěřených hřiven, zděděných aktiv fyzických i všech talentů daných člověku do vínku Hospodinem...

Nový řád umožnil obrovský nárůst potenci člověka, o několik řádů zvýšil produktivitu práce a v dnešní komunikační a informační revoluci zmenšil fantasticky prostorové vzdálenosti na naší sladké zemi. Tento rozvoj se však děl krajně nerovnoměrně: stále ještě nacházíme na různých kontinentech společenství lidí, kteří žijí primitivním způsobem života svých předků, v nejvyspělejších zemích Ameriky, Evropy a Jihovýchodní Asie - zejména pro vrstvu těch nejbohatších z bohatých - jakoby naopak už nebylo nic nedostupného. Řečeno v pojmech teorie ekonomické relativity, světové hospodářství je konglomerátem asynchronně se rozvíjejí-

cích zemí s diferencovanými fázovými zpožděními za vedoucími zeměmi pelotonu civilizace podřízené diktátu růstu a zmnožování produkce statků a bohatství.

Jedním z úhelných kamenů politické ekonomie jako vědy se stal Ricardův zákon komparativních výhod v zahraničním obchodě, který odůvodňoval nejen absolutní, ale i relativní úspory při mezinárodní směně. Optimistická větev ekonomie je potvrzována dlouhodobými trendy v tom smyslu, že světový obchod roste rychleji než světová produkce. Avšak analýzy současně ukazují, že distribuce výhod ze zahraniční směny je stále nerovnoměrnější. Turbo-kapitalismus tažený vidinou růstu akcionářské hodnoty jen zesílil již dlouhodobější tendence. Rozpětí ve fyzické produktivitě práce je znásobováno regionálními a kontinentálními rozdíly v „ceně práce“ takže dnešní arbitráž na globálních trzích se pohybuje v měřítcích až 1:100, či řečeno jinak, mzdové diferenciály v kalkulacích multinacionálních korporací činí dnes až 10.000 %. Tzv. teorie destruktivního obchodu se pokoušejí doložit a vysvětlit tyto nové dimenze světové ekonomiky a kladou tak otázky nad univerzální platností dosud nezpochybnovaných ekonomických zákonů.

Relativita ekonomického času v asynchronně se rozvíjejících částech světa dosáhla takového stupně, že zpochybňuje možnosti alespoň dlouhodobého směřování ke globálnímu dobru světového hospodářství. Důsledky tohoto vývoje jsou závažné a mnohdy ještě ani nejsme s to dohlédnout všechny souvislosti pokračování po této rozvojové trajektorii.

Globální trh rozděluje důchody a bohatství tak krajně nerovnoměrně, že hrozí ztráta měřítek: uvnitř jednotlivých zemí, mezi kontinenty, mezi Severem a Jihem. Ceny špičkových hráčů, umělců, manažerů a právníků na světovém trhu mají tendenci růst nad všechny meze a dávají těmto Bohem a trhem vyvoleným pocit absolutní suverenity. Naopak cena pracovní síly několika miliard lidí v zemích Afriky, Asie a Jižní Ameriky se blíží asymptoticky nule: stávají se pro globální trh zcela nepotřebnými a nezajímavými. Lidská důstojnost je ohrožena dvakrát: jednou neomezenými možnostmi nesmyslného utrácení a plýtvání, podruhé úplným vytlačněním na okraj společnosti a živořením v nelidských podmínkách. Ekologická zátěž tohoto typu rozvoje je dlouhodobě neudržitelná a snobská plýtvavá spotřeba morálně neospravedlnitelná.

Relativita ekonomického času vede k několika důležitým tvrzením: Čím je zrychlování ekonomického času větší, tím důležitější pro stabilitu společnosti je váha „počátečních podmínek“- „agentury historie“- tradice, kultury, žité morálky. Čím rychlejší růst instituce produkuje, tím pevněji a hlouběji musejí být zakořeněny v kultuře, hodnotách, náboženství. Stále nerovnoměrnější rozdělování důchodů a bohatství ve světovém hospodářství si vynucuje stále naléhavěji potřebu korektivu této tržní alokace mezd, úroků a rent a to v podobě „globálního sociálního vyrovnání“, globální solidarity, nejlépe uvědomělé a dobrovolné. Pro bohaté země a zejména bohatší vrstvy v nich další vývoj volá po obnově hodnotového systému, po návratu k dobrovolné skromnosti a velkorysému sklonu k dárcovství a solidaritě.

Milí absolventi,

Česká republika patří k těm chudším mezi bohatými a k těm bohatším mezi chudými. V diapazonu mzdového diferenciálu 1: 100 se nacházíme někde uprostřed. Podle sdružení absolventů ekonomie na IES naší fakulty máte díky svému talentu a nabytému vzdělání šanci získat zaměstnání u některé zahraniční společnosti a v žebříčku odměňování se tak přiblížit onomu světu bohatých. Dnešní promoční promluvou jsem vám chtěl připomenout některé souvislosti globálního dobra a relativitu ekonomického času, v němž nám byl dán dar života.

Přeji vám ve vašem profesionálním i osobním životě naplnění vašich aspirací a nadějí. Pokuste si zachovat alespoň něco z hodnotových měřítek skromného studentského života i tehdy, bude-li vám dopřáno bohatství.

2.4 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových

Ve dnech 14. – 16. září se konal tradiční již sedmý Memoriál J. a P. Vavrouškových v Roháčích. V rámci Memoriálu uspořádala slovenská STUŽ v pátek 14. 9. jednodenní konferenci „Náboženství – životní prostředí – hodnoty s představou trvale udržitelného způsobu života“, na které z české STUŽ vystoupil s referátem Ivan Rynda (*viz níže*).

V sobotu se účastníci přesunuli do Jalovecké doliny a podnikli výstup do doliny Parichvost k mohyle. Večer byl ve znamení vzájemné česko – slovenské diskuse na téma životní prostředí v obou republikách, předávaly se informace o projektech, politické situaci, Evropské unii atd. Je s podivem, že i letos byla relativně velká účast. Počasí nám – jak už se také stalo tradicí – opět nepřálo.

2.4.1 Trvale udržitelný rozvoj, terorismus a hodnoty

Referát Ivana Ryndy

Vážené kolegyně a kolegové, vážení přátelé!

Nejdříve ze všeho vyslechněte mou omluvu. Obával jsem se jako sociální ekolog předstoupit před tak významné odborníky, religionisty a teology, s rámcovým referátem, který by spojil několik vzdálených témat. Přijměte proto, prosím, mou úvahu shovívavě, zatímco já se s pokorou a dychtivostí těším, co inspirativního se zde ještě po výtečné první polovině programu naučím.

V pěkně strukturované pozvánce, ve světle současných událostí až jasnoživé, jsou na prvním místě uvedeny *podněty a výzvy*. Setkal jsem se v posledních měsících se dvěma výzvami, které zde nemohu obejít.

První z nich úzce souvisí s jedním z témat našeho setkání, s Dobříšskou konferencí, jejíž desáté výročí si dnes chceme připomenout. Rok před Konferencí Organizace spojených národů o životním prostředí a rozvoji připravil tehdejší federální ministr České a Slovenské federativní republiky Josef Vavroušek setkání ministrů životního prostředí evropských zemí, na něž překvapivě zařadil i blok o hodnotách, na nichž je založen trvale udržitelný rozvoj a které trvale udržitelný rozvoj prosazuje. V Riu de Janeiro, kde se konference UNCED konala, provázen našimi obavami z tak zásadního návrhu, zdánlivě nerealisticky navrhl reformu pořadatelské a největší světové instituce, totiž Organizace spojených národů. Dobříš se stala základem trvajících uznávaného procesu, který ve víceméně pravidelně se opakujících schůzkách rozvíjí témata načrtnutá v městečku, jež mu dalo i jméno; o reformě OSN se dnes na její půdě i mimo ni zcela seriózně uvažuje. Organizace spojených národů připravuje konferenci „Rio po deseti letech“, jejíž oficiální název, „Světový summit o trvale udržitelném rozvoji“, je výrazně symptomatický: není již věnována životnímu prostředí, ale udržitelnému rozvoji, který problematiku životního prostředí jako jeden ze tří (nebo podle mého mínění čtyř) základních pilířů zahrnuje a chce dále zpřesňovat strategická řešení nejen v této oblasti, ale přispět k řešení globálních problémů vůbec. Právě v souvislosti s Vavrouškovým dědictvím v podobě apelu na reformu institucí si dovoluji zde uvést svoji definiční představu trvale udržitelného rozvoje. Není zde dostatek času ji podrobněji vyložit nebo diskutovat, pokládám však za důležité alespoň zdůraznit její nepominutelnou institucionálně-procesuální součást: „**Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologů uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů; aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich sociálně-politické instituce a procesy.“**

K přípravě konference o této strategii, jež bude uspořádána v září příštího roku v jihoafrickém Johannesburgu, přistoupila OSN velmi zodpovědně. Uspořádala nejprve celkem pět regionálních kulatých stolů významných odborníků („Regional Eminent Persons Roundtables“) s úkolem formulovat jednotlivé pohledy na agendu, jež by měla být na summitu projednávána. Zkusme v rychlosti porovnat některé jejich nejdůležitější závěry.

Africká konference zasedala ve dnech 25. až 27. června v egyptském Cairu. Předsedal jí Egyptčan dr. Mostafa Tolba, mimochodem před časem předsedající 5. ročnímu období Komise OSN pro trvale udržitelný rozvoj, měla celkem 26 účastníků a byla pilná, protože své výchozí předpoklady, závěry a doporučení formulovala celkem v plných dvaasedmdesáti bodech. K zásadním doporučením bych zařadil **konsolidaci strategie trvale udržitelného rozvoje** a poněkud překvapivý, nicméně velmi sympaticky působící přednostní záměr **investovat** především **do lidí**, do jejich vzdělání a osobnostního rozvoje. Afričané dále požadují větší **účasť na světovém trhu**, přístup k vyspělým **environmentálně šetrným technologiím**, zcela očekávatelně pokládají za zásadní problém zajištění dostatku **potravy, potravní bezpečnosti a vody a opatření proti šíření viru HIV a AIDS**. Hodlají dále řešit problémy **energie a energetických zdrojů a infrastruktury**. Dalším z apelů na globální svět, blízkým našemu dnešnímu tématu a potvrzujícím správnost naší definice trvale udržitelného rozvoje, je daleko větší míra **kooperace a solidarity, mír, bezpečnost** a zajištění toho, co se od vydání knihy „Naše globální sousedství“ důsledně nazývá „**governance**“. „Naše globální sousedství“ („Our Global Neighbourhood“, 1995) je na půdě OSN jakýmsi následnickým rozvinutím Naší společné budoucnosti, kterou svou genezí, podobou a záměrně i názvem v mnohém připomíná. Uvádím to proto, abych předešel námitkám proti zdánlivým snahám o místní autoritativní vlády nebo dokonce o jakousi světovládou. Governance není totéž co government; a autoři knihy a ti, kdo se zabývají trvale udržitelným rozvojem, také tímto pojmem daleko spíše rozumějí **řízení, management, kooperaci** při daleko větší **účasti veřejnosti** na místních, regionálních, ale dokonce i na globální úrovni. A právě v tomto smyslu požaduje africký kulatý stůl **reformu nadnárodních institucí** počínaje Světovou organizací trhu (World Trade Organization) nebo postupný vznik afrických národních Rad pro udržitelný rozvoj po vzoru OSN a vyspělých zemí.

Ve dnech 9. až 11. července 2001 jednalo 26 účastníků konference Východní Asie a Pacifického regionu v Kuala Lumpur. Předsedajícím byl malajský ambasador Tan Sui Razali Ismail, jenž byl předsedou historicky prvního roku práce Komise OSN pro trvale udržitelný rozvoj. Čtyřicet tři body závěrečného doporučení zopakovaly leccos z toho, co doporučila africká komise: za klíčovou považovala východoasijská konference **potravní bezpečnost**, ale také zvýšení **indexu lidského rozvoje** (Human Development Index, jenž je, zjednodušeně řečeno, složen z hrubého domácího produktu, střední délky života a vzdělání). Účastníci rovněž podpořili **ekosystémový přístup** a úsilí pro zachování **biodiversity** na všech úrovních, zabývali se **globálními poruchami klimatu**, a to nejen změnami ovzduší, ale zejména v souvislosti s táním ledovců, následným zvýšením hladiny oceánů a jeho dopadem na ostrovní státy. Velký důraz byl kladen na **globální bezpečnost**, ale také na nebezpečí **lokálních konfliktů** jako možného počátku mnohem rozsáhlejších střetů. A na závěr jsem si ponechal úvod dokumentu. Vedle konstatování velké různorodosti celého regionu v něm byl věnován až neúměrný prostor finanční a bankovní krizi roku 1997. Čtenář tak mohl s jistým úžasem i znepokojením sledovat, že nikoli problémy životního prostředí nebo bída, ale pád několika bankovních domů má naprosto zásadní a určující vliv na život stovek milionů lidí...

O třetí konferenci se záměrně zmíním jen úsečně. Konala se 30. července až 1. srpna v kirgizském Biškeku za předsednictví poradce prezidenta, akademika Asylbeka A. Ajdaraljeva. Pětadvacet účastníků vytvořilo dokument o plných 87 bodech, jež se – jistě k pozdější úlevě přípravného výboru Johannesburgu – z větší části věnovaly podobné problematice jako

dvě konference předchozí. Na mne však zanechal nejsilnější dojem v pořadí dvanáctý bod, v němž se zcela naplno a bez zbytečných zdůvodnění konstatuje, že celý obrovský středoasijský region považuje za výzvu a úkol podporovat trvale udržitelný rozvoj – v dlouhodobém měřítku; bezprostřední potřebou je však ekonomický a sociální prospěch regionu.

Zkusme nyní porovnat uvedené závěry a záměry včetně posledně uvedeného s výsledky euroamerické konference.

Kulatý stůl ve Vailu ve státě Colorado, jehož se 6. až 8. června letošního roku pod předsednictvím sira Crispina Tickella zúčastnilo pětadvacet zástupců Evropy a Severní Ameriky, shrnul svá doporučení do pěti skupin. V první z nich, věnované integraci ekonomické, sociální a environmentální roviny do jediného rozvojového modelu, se mluví o nahrazení „**kultury kvantitativního růstu**“ „**kulturou přírodních limitů**“. Domnívám se, že potlačování všeho špatného, co do nás bylo jako do lidí i do jednotlivých lidských bytostí vloženo, stejně jako rozvíjení všeho dobrého ku prospěchu mne samotného, rodiny i celého společenství je naším údělem i povinností. Toto rozvíjení je pro mne dokonce jedním z konstitutivních znaků lidství a podstatou naplňování našich individuálních lidských příběhů. Dal bych proto jako opozitu přednost „**kultuře kvalitativního rozvoje**“, jež by obsahovala jak kvalitu přírody, tak kvalitu lidského života; ale spokojil jsem se i se zařazením odstavce, kde se o této kvalitě píše a kde je zmíněn i „human wellbeing“, tedy pocit duševní a tělesné pohody a zdraví. Další z pěti oddílů zprávy z Vailu se týká čerpání, vyčerpávání a znečišťování přírodních zdrojů, kde se podařilo nahradit tradiční, leč již dlouho přežitý **složkový přístup** celkovostním **přístupem ekosystémovým**, tedy plným respektem k ekosystémům jako funkčním komplexům. Celý jeden oddíl je věnován klimatické změně, globálním poruchám klimatu a **globální odpovědnosti**. Pokládám za velmi dobré, že právě euroamerická civilizace tuto odpovědnost pocítuje tak výrazně a mohu stvrdit, že povolební obrat prezidenta Spojených států George Walkera Bushe k odmítavému přístupu ke Kjótskému protokolu byl všeobecně pocítován jako nepřijatelný s takovou jednoznačností, že vlastně učinil jakékoli diskuse zbytečnými. Můj osobní lehce nespokojený komentář se týká zpřesnění, jež nebylo do závěrečné verze dokumentu zahrnuto, ač s ním řada účastníků souhlasila. Soudím totiž, že cosi jako „**globální odpovědnost**“ neexistuje, respektive nepopisuje přesně historickou novost problému, před jehož řešením stojíme. Nepřesnost se týká aktéra, jenž není vyjádřen, i povahy globální vesnice a globálních problémů; a já myslím, že je nutné mnohem určitěji si přiznat, že každý z nás musí převzít **individuální odpovědnost za globální stav světa**.

Čtvrtá část dokumentu z Vailu, stručně vysvětlující, ale zato plná návrhů, koresponduje velmi těsně s naším úvodním tématem. Pojednává totiž o nezbytné reformě institucí. Neodvažuje se dosud jít tak daleko jako Josef Vavroušek a nezmiňuje se o reformě Organizace spojených národů jako celku, navrhuje však změny v organizaci jejích jednotlivých částí a dalších důležitých institucí.

Pátou, ač ve skutečnosti v pořadí druhou kapitolu závěrečného dokumentu jsem si záměrně ponechal na konec. Týká se totiž konsumerismu, což bychom mohli volně přeložit jako spotřební způsob života; a neváhám právě na půdě této konference říci, že toto pole pokládám v nejbližší i vzdálenější budoucnosti za mimořádně důležité.

Náš konzumní způsob života a spotřeba, jež tak negativně ovlivnily stav životního prostředí, přírody a krajiny v místním, regionálním i světovém měřítku, se totiž mohou a musí stát i jedním z nejvýznamnějších prostředků nápravy. Nejde zdaleka jen o to, že omezováním spotřeby můžeme umenšit i dopady na životní prostředí. Všichni bez výjimky jsme totiž při nevyhnutelné dělbě práce spotřebiteli. Záleží však do značné míry na nás, kterému zboží dáme přednost. Právě v tržním prostředí, které, ať chceme či nechceme, se stále zdá být pro naše hospodářské aktivity nejefektivnější (resp. z mnoha důvodů výkonnější a úspěšnější než cent-

rálně řízené hospodářství), může však být uvědomělá spotřebitelská volba rozhodujícím ovlivněním chování výrobců od malých až po velké nadnárodní společnosti. Hodnotám, jimiž by se toto uvědomění mělo řídit, je věnována naše konference; a já se zmiňuji v souvislosti s ušlechtilostí hodnot o konzumerismu právě proto, abychom dostatečně docenili, jak mocnou zbraní se snažíme vládnout.

Druhým důvodem, proč volím tyto důrazy i pořadí referátů o jednotlivých konferencích, je však kontrast. Významným nástrojem, jenž může velmi podstatně spoluovlivnit stav životního prostředí, je v naší civilizaci **konzum**; cílené omezení hýřivé, marnotratné a mnohdy zcela zbytečné, protože pouze **prestižní spotřeby**. Největší zátěží a problémem k řešení pro dalších pět šestin obyvatel planety je přítom – **lidská bída**. Snažil jsem se ukázat a dokumentovat, že ti chudí jsou přítom také ochotní uvažovat o společných, globálních problémech planety a její biosféry a řešit je. Jsou si vědomi svého podílu na narušování globálních životodárných biosférických systémů, třebaže je ve srovnání např. se Spojenými státy americkými nepatrný, a jsou ochotní převzít svůj díl zodpovědnosti. Převažující část euroamerické civilizace však zatím na svých konferencích tráví celé hodiny opatrníky i vášnivými úvahami a spory, zda má v boji s chudobou a bídou (poverty combating) považovat za cíl její *vyhlazení (eradication)*, *snížení, zmenšení (reduction)*, nebo zda postačí nenákladné *zmírňování a utišování (alleviation)* a co z toho je *politicky průchodné*...

Velmi jsem váhal, zda tu mám mluvit o oné druhé současné výzvě, o organizovaném teroristickém zločinu, jehož jsme v těchto dnech svědky. Nechci se zabývat jeho odsuzováním, na němž bychom se zde bez nejmenších pochyb bez výjimky všichni shodli. Chci se ve světle oné první výzvy zmínit spíše o tom, jak na události 11. září reagovala jistá část české společnosti.

Je známým a chmurným svědectvím o povaze našich lidských dějin, že je často posouvají kupředu tragédie. Troufám si tvrdit, že tato, která se před několika dny odehrála v New Yorku a ve Washingtonu a s mrazivě perverzní příchutí současně i na našich televizních obrazovkách, je zásadně jiná; a to tím, že byla zcela zbytečná. Abych to dokázal, chci se kratičce zabývat celou lidskou civilizací, nejen její euroamerickou podobou.

Na tomto světě stále ještě existuje řada civilizací, řada kultur a množství ideologií. Ať se k dílu amerického historika Samuela Huntingtona stavíme jakkoliv kriticky, v prvním plánu je asi rozumné rozlišit ve světě alespoň liberalismus, socialismus, anarchismus, korporativismus, marxismus, komunismus, sociální demokratismus, konzervatismus, nacionalismus, fašismus a křesťanskou demokracii – a vedle toho jsou tady civilizace: čínská, japonská, euroamerická, islámská, hinduistická, pravoslavná, latinskoamerická a africká. Huntington se obává srážky těchto civilizací.

Řada komentátorů a společenských pozorovatelů s jistou zálibou říká, že žijeme „v otevřeném světě“. Svět skutečně definitivně nabył podoby společné **globální vesnice**, v níž nikdo z jejich šesti miliard obyvatel není tam a nikdo tady, ale všichni jsme jaksi virtuálně *zde*, při všeobecně přístupném televizním přenosu nebo na jednom internetu. Svět se nám skutečně *otevřel*, je nám *dostupný* – v televizi, mobilním telefonem nebo Boeingem. Náš svět je úslužně propojen, hustě protkán nesčetnými materiálovými, informačními, energetickými i „personálními“ toky a vazbami. Rubu této otevřenosti samozřejmě uvykáme hůř: stáváme se stále závislejšími jeden na druhém, člověk na člověku, jedna civilizace či kultura na druhé. Známé efekty motýlích křídel nebo lavinový efekt se nyní v mnohačetných vazbách projevují globálně, v planetárním měřítku. Tuto **otevřenost** zajišťuje nově vzniklá **jednota světa**, jednota zrychlujícího se klipového času a zmenšujícího se prostoru, tedy relativní jednota pouze **v časoprostorovém smyslu**; stále ještě ne – naštěstí – jednota civilizací a kultur.

Převládajícímu nadšení z otevřené podoby světa však uniká jeho jiná vlastnost. Někteří teoretici globalizace ji označují za „plný“ nebo „naplněný svět“ (full world, filled world). Jejich charakteristiky však nebyvají dostatečně přesné, zejména proto, že tento rys také souvisí s dosaženou „jednotou světa“, a dostatečně pak neodlišují jeho „plnost“ od „otevřenosti globální vesnice“, ač jde vlastně o jevy opačné. Tímto druhým rysem je totiž **uzavřenost**; a proto ve vlastním promýšlení globálního světa dávám přednost pojmu „**uzavřený systém**“. Mním jím nejen skutečnost, že euroamerická civilizace opravdu po třítisícileté historii dosáhla *naplnění* (proto *naplněný svět*) dosavadního vývoje a její vývoj se takto *uzavřel*. Především a zásadně jde o to, že naše civilizace se takřka po celou tuto dobu nebo s určitými přestávkami vyvíjela jako **systém otevřený**, systém neustále expandující. Je výrazně charakterizován jak objevnými plavbami, dobovačnými válkami, rozšiřováním impéria, kolonialismem nebo misijní činností, tak objevováním a čerpáním nalezišť přírodních zdrojů, bojem o trhy i budováním globální infrastruktury a řadou dalších projevů. Mohli bychom říci, že tento systém po celou dobu své existence zabíral pro uspokojení svých potřeb větší a větší **prostor**; a postupně začal žít i na dluh **času**.

Lidstvo, převážně civilizace euroamerického typu, v průběhu 20. století takto postupně obsadilo celou planetu, dosáhlo tedy **hranic systému**. Zaplnili jsme všechna bílá místa na mapách, prakticky neexistují nezmapované přírodní zdroje, země, jež by bylo možné kolonizovat a panenské trhy, které by bylo možné zcela nově obsadit. Není tedy, poprvé v lidských dějinách, v zásadě kam expandovat, a to nejen **v prostoru**, což je zřetelněji patrné, ale vzhledem ke stavu životního prostředí ani **v čase**. Zejména právě česká nebo slovenská společnost ví dobře, která lze žít na dluh budoucnosti a po jak omezenou dobu, než se začne hroutit např. bytový a domovní fond nebo zastarávat technologie, do nichž se neinvestovalo, nebo než znečištěné složky životního prostředí začnou ničit naše zdraví a poškozovat majetek. V planetárním měřítku odhadují lhůtu, již máme k dispozici ke změně směru, takoví guru životního prostředí, jakými jsou Jacques Cousteau nebo Lester Brown, na nějakých deset let. (Útěchou i hrozbou nám budiž, že tyto odhady jsou již nejméně deset let staré – buď je tedy už pozdě, nebo byly prognózy příliš pesimistické.) Fenomén dluhu způsobený **setrvačností**, zpožděním, s nímž na nás dopadají důsledky naší vlastní činnosti, je hrozivý. Nikdo nedokáže s jistotou říci, do jaké míry jsme únosné limity životního prostředí dosud nedočerpali nebo zda (a které z nich) již naopak překračujeme; jisté je jen to, že skutečně běžíme *závod s časem*.

Zatímco dosud, v otevřeném systému, jsme měli stále možnost brát *zevně*, musíme se nyní v systému uzavřeném naučit uspokojovat veškeré své potřeby *zevnitř*, z jediných vlastních zdrojů, které nám poskytuje planeta. Toto vynucené obrácení dovnitř jaksi v *technickém, provozním* slova smyslu je však i velkou příležitostí k obratu do nitra také ve smyslu *duchovním*, ke znovupromýšlení předpokladů naší existence a našich hodnot.

Tyto a několik dalších neméně zásadních charakteristik globálního světa mají jeden společný rys. Všechny jsou v dějinném vývoji euroamerické civilizace *nové*; prostě nemají precedens. Svět, ve kterém žijeme, se skutečně zásadně kvalitativně liší od světa nebo „světů“ předchozích. Podstatná část naší pracně akumulované historické zkušenosti je proto nepřenosná; dosavadní společenská, ale i technologická, hospodářská a další paradigmaty vytvářené po staletí v *otevřených systémech* nepostačují k řešení problémů společnosti ani životního prostředí v **uzavřeném systému** jedné **globální vesnice**. Nezbyvá nám proto, než se znovu učit; a civilizační a kulturní nesnášenlivost je tím nejhorším prostředím k učení, řešení problémů a poměřování a zvažování hodnot.

Myslím, že není pravda, že „po 11. září se svět změnil“. Nezměnil; je ve stavu, k němuž se vyvíjel poslední století. O rizicích jsme velmi dobře věděli, ale odmítali jsme si plně připustit

jak lidskou bídu, tak globální nebezpečí plynoucí z jakéhokoli lokálního konfliktu nebo individuálního teroristického aktu. Příznačný je například závěr schůzky sedmi hospodářsky a politicky nejsilnějších států světa (Group Seven) v kanadském Halifaxu již v červnu roku 1995, kdy se v šestici na závěr přijatých doporučení (posílení globální ekonomiky, podpora trvale udržitelného rozvoje, omezování chudoby, ochrana životního prostředí, prevence a řešení krizových situací, posilování soudržnosti, efektivity a výkonnosti institucí) objevuje obojí, bída i nebezpečí, mezi šesti nejvyššími světovými prioritami. Jaký nový význam nabývají tato zdánlivě banální a všeobecná slova ve světle toho, co se stalo! Nesmírně důležitá je teď právě nová „soudržnost“; a samozřejmě i to, že nezávisle na sobě jsou dále jmenovány ochrana životního prostředí a uplatňování strategie trvale udržitelného rozvoje. Svědčí to o tom, že trvale udržitelný rozvoj je již s plnou samozřejmostí chápán jako koncepce daleko přesahující rozměr pouhé ochrany životního prostředí, koncepce, která skutečně usiluje řešit i sociální potřeby pomocí ekonomických nástrojů.

Věděli jsme tedy přes alibistické mlčení, jež jsme zachovávali, předem a jasně dvě věci: že terorismu ochotnému k sebevraždě oběti *nelze* čelit; a že uvědomění si, jak už jsem řekl, **individuální odpovědnosti za globální stav světa** a jeho praktické uskutečňování má tři nepominutelné podmínky řešení. První spočívá ve vyrovnání sociálních a životních podmínek bohatého geopolitického Severu, k němuž jednoznačně patříme i my, a chudého Jihu planety, a to i za tu cenu, že se budeme muset *rozdělit*. Druhou podmínkou je maximální péče o uchování diversity kultur, jež je nejvyšším stupněm biodiversity přírodní, na základě respektu a vstřícnosti. Jen vstřícnost uchová rozmanitost a jen rozmanitost vytvoří množství potřebných vyvažujících negativních zpětných vazeb posilujících stabilitu planetárního systému společnosti a **vzájemnou odpovědnost jednotlivých kultur a civilizací**. A za třetí, toto plodné a vzájemně se obohacující soužití je možné jen **na základě společných hodnot**, hledaných v nepřestávajícím vstřícném dialogu.

A v této situaci říká český spisovatel, americký občan a bývalý americký státní úředník Jan Beneš toto: „Nemají rádi civilizaci nebo americký způsob života, což je jedno a totéž.“ (Jan Beneš na adresu teroristů vůči World Trade Center v New Yorku, 11. září 2001 17:40 v ČT, zvýrazněno IR). A český Berlusconi Vladimír Železný nachází pěknou souvislost s problémy globálního světa: „Nedivil bych se, kdyby ty peníze byly stejné jako ty, které financovaly útok na Manhattan.“ (Vladimír Železný ve „Volejte řediteli“, 15. září 2001, k financování „odpůrců globalizace“ při zasedání Světové obchodní organizace, Mezinárodního měnového fondu a Skupiny Světové banky). Novináři pak soudí, že „Západ by neměl ve chvílích, kdy vytváří strategii boje proti terorismu, pochybovat, že převyšuje islámský svět,“ a uvádějí výrok skutečného Berlusconiho: „Musíme si být vědomi nadřazenosti naší civilizace, stojící na hodnotovém systému, který dal lidem v zemích, jež zahrnuje, širokou prosperitu a rovněž záruky ohledně respektování lidských práv i náboženského vyznání. ... Takový respekt zcela jistě v islámských zemích neexistuje.“ (Silvio Berlusconi po konzultaci s Vladimírem Putinem 26. září 2001 v Berlíně podle Mladé fronty Dnes). A předseda poslanecké sněmovny České republiky Václav Klaus si dokonce s intelektuální převahou, již si sám osobuje, dovolí zobecnění: „Svět v poslední době začíná chápat, že idea multikulturalismu byla obrovsky zhoubná a nebezpečná idea.“ (Václav Klaus, Sedmička, Nova 25. listopadu 2001). Z této věty již přímo plyne, že ostatní kultury kromě euroamerické (euroamerických) je nutné potlačit. Jsou obrovsky zhoubné a nebezpečné.

A právě ve světle této namyšlené nesnášenlivosti nás i teroristé něčemu učí. Hranice mezi světským a posvátným, mezi každodenností a věčností, mezi imanencí řádu přírody a transcendencí ducha, mezi pozemským a posmrtným je v islámském myšlení tradičně rozmazaná, neostrá. V jednotě otevřeného světa se však jednotlivé kultury vzájemně ovlivňují a inspirují. A pak vzniká otázka, zda například právě záliba v násilí, vytěšňovaná v západní

civilizaci v podobě až jakéhosi adoračního kultu, často vyplňujícího emoční prázdnotu, do roviny *kultury*, například filmové nebo počítačové, není v islámském světě několika nenáviselnými jedinci prostě *realizována*. I zde je jeden z kořenů světového terorismu (světového proto, že jeho dopad se skutečně významně dotkne celé planety). Samozřejmě, že každý takový akt je přes jistou spoluzodpovědnost nás všech sám o sobě neomluvitelný. Je neomluvitelný v absolutním měřítku (ač nemám rád černobílé vidění světa a snažím se vždy problémy relativizovat a vidět je i z druhé strany). Všichni tuto neomluvitelnost nějak instinktivně cítíme, ale přesto bych se rád pokusil explicitně vyjádřit, v čem spočívá. Jedná se zde o *lidský život*, o jednu z nejvyšších hodnot, které na světě jsou (jde o cosi posvátného, co nás přesahuje; nejen například v křesťanském, věroučném, ale ve filosofickém smyslu), a pak zde hraje roli problém *vnitřní mravní odpovědnosti*.

Demokracie je cosi, co je nutné a potřebné ctít právě proto, že nesmí být absolutismem většiny, ale má zajistit práva menšin; nicméně existují případy, kdy je možno ji jaksi „překročit“, existuje zde možnost „občanské neposlušnosti“. Ten, kdo se jí účastní s vědomím, že jedná správně, s vůlí prosazovat podle svého přesvědčení správné věci, zná důvody své motivace a třeba chce i posunout hranice demokracie a její účinnost někam dál, má k takovému jednání v jisté omezené míře právo; musí však přijmout za svůj čin **vnitřní mravní odpovědnost a vnější společenský trest**.

V tomto případě byly tyto zásady nejzazším způsobem porušeny. Sebevražda je aktem, kdy terorista z tohoto světa odchází někam „jinam“; otázku vnitřní mravní odpovědnosti si neklade a svůj společenský trest spolu s touto odpovědností přenáší do tohoto „jiného“, nadpozemského světa. Jestliže tedy není ochoten nést za svůj čin odpovědnost, být za něj společností trestán a vnitřně ho řešit, pak na něj nemá právo. V tom se, mimochodem, tyto teroristické zásady liší např. od odpůrců globalizace, se kterými jsou některými kritiky lacině a nemístně srovnávány. A právě toto je jeden z principů, na nichž se ve jménu nekonfliktního a vzájemně obohacujícího soužití musí shodnout například křesťanství a islám, jemuž z důvodů, které jsem se pokusil vysvětlit, snad nejsou podobné zásady natolik samozřejmé nebo spíše jsou formulovány a pocítovány v trochu jiných polohách.

Co tedy z toho, co jsem se v krátkosti pokusil naznačit, plyne za závěr?

Za prvé se mi zdá, a je dobré to ještě jednou výslovně zopakovat, že terorismus není absolutně ničím z uvedeného ospravedlnitelný a je nezbytné jej nejen odsoudit, ale podle mého přesvědčení i za použití násilí *vyhladit (to eradicate)*, bude-li to možné. Není to pochopitelně tak, že by teroristický akt byl přímým důsledkem chyb euroamerické civilizace a bylo by zásadním nepochopením vinit ji z toho, že jej buď jen nepřímo vyprovokovala, a ve svém odsudku se musíme takového nechápajícího zjednodušení pečlivě vyvarovat. To nám však nesmí zastřít všechny naše chyby, přezíravost, silový přístup, namyšlenost, nedostatek vcítění, jichž jsme se dlouhodobě vůči třetímu světu dopouštěli.

Nemyslím, že by šlo o soubor *svobody a direktivy*. Jde o svobodu mít více kultur, které budou vztaženy právě k transcenci, k těm hodnotám, na kterých se shodneme. Vztah světů a civilizací, ale i různých náboženství k sobě navzájem, ukazuje, že ona individuální odpovědnost za stav světa, o které jsem se tolikrát zmiňoval, má realizaci velmi *pozemskou* – prostě už musíme začít něco věcného dělat kolem sebe, v bezprostředním okolí i v měřítku celku světa, počínaje hledáním společného jmenovatele hodnot až po účinnou rozvojovou pomoc. Dosud ji často jen „předstíráme“, obdarováváme potřebné většinou spíše jen nevelkými milodary, než abychom je, obrazně řečeno, namísto darované ryby pracněji naučili „ryby chytat“ a také nezištně poskytli potřebné náčiní v podobě transferu technologií, účinných a šetrných k životnímu prostředí.

A za třetí a nakonec bych rád ocitoval slova velkého křesťana Bernarda z Clairvaux, zakladatele cisterciáckého řádu, která dnes platí víc než kdy jindy. Tento muž již před staletími prohlásil: „Hledejme to, co nás spojuje, bojujme proti všemu, co nás rozděluje a važme si všeho, co nás rozlišuje...“ Neboť toho, že je někdo Slovák, Čech, Rom, Žid nebo Číňan, křesťan, muslim nebo buddhista, liberál či konzervativce, bychom si měli vážit: všechno to jsou jen jiné způsoby, jak být *člověkem*; a to nás neochuzuje, nýbrž činí bohatšími.

Liptovský Ján, Praha 17. prosince 2001

Ivan Rynda

2.5 Silvestr na pomezí

Někteří členové STUŽ se zúčastnili silvestrovského setkání na pomezí, kterému jako obvykle předcházela přechod hřebene ze Starého Hrozenkova do Strání. Letos to byla díky množství sněhu túra vsutku náročná.

31. prosince se na vrcholu Velké Javořiny opět sešlo množství lidí ze všech koutů obou republik včetně starostů okolních obcí. Silvestrovský večer a začátek nového roku prožili účastníci opět v “penzionu“ Zámeček. Předseda Senátu Petr Pithart přispěl na úhradu organizačních nákladů (nájem místností, hudba atd.) ze svého dispozičního fondu částkou 15 tis. Kč. Celou akci perfektně zorganizoval, ostatně jako každý rok, Radek Kunc z bělokarpatské pobočky STUŽ. Budiž mu za to upřímný dík!!!

2.6 STUŽovrat

18. prosince jsme s malým předstihem oslavili zimní slunovrat tradičním STUŽOVRATEM, který se konal bohužel naposledy v Domečku. Sešlo se nás hodně, bylo co jíst i co pít.

2.7 Konference 10 let konverze vojenských výcvikových prostorů Mladá a Ralsko, ochrana přírody a krajiny

Konferenci pořádala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, Ministerstvem obrany, Okresními úřady a Okresními muzei v Mladé Boleslavi a České Lípě a Okresním archivem v Mladé Boleslavi ve dnech 9. a 10. října 2001 v Mladé Boleslavi.

9. října to byly příspěvky od geologických přes geomorfologické, pohledy na flóru i faunu a radioaktivní i ropné znečištění, dále z hlediska krajiny i s pohledem do budoucnosti, regionální problematika i hospodaření Vojenských lesů. Zajímavý byl také přírodovědecký rámeček posouzení záměru výstavby zkušebního polygonu ŠKODA AUTO, a.s., a perspektivy sítě turisticky značených cest. Důležitý je pohled na bezpečný přístup do bývalých VVP - zásadní průzkum a odstranění nebezpečného materiálu bylo provedeno, opatrnost při nálezu je však vždy nutná.

V území najdeme zajímavé pískovcové útvary, meandry Ploučnice, bohatá naleziště rostlin i živočichů. Bližší údaje naleznete v příspěvcích uveřejněných ve sborníku Příroda č. 8 (AOPK ČR Praha 2001) - Příroda bývalých vojenských výcvikových prostorů Mladá a Ralsko, deset let od konverze.

10. října proběhla vernisáž výstavy v Okresním archivu a následovala terénní autobusová exkurze pro všechny zájemce, kde jsme se přesvědčili o postupné snaze využívat prostory i budovy bývalých VVP Mladá a Ralsko a také o kvalitě některých částí území, jak jsme je předtím měli možnost shlédnout na fotografiích a výstavních materiálech při vernisáži.

Jitka Spoustová

3. ZPRÁVY Z POBOČEK

3.1 Zápis ze schůze předsednictva konané v Hradci Králové 16. října

(Předsednictvo se dohodlo, že požádá vždy některou z regionálních poboček o zorganizování schůze předsednictva v městě jejího sídla. Jako první byla zvolena východočeská pobočka, jejímuž předsedovi Mirku Petrovi tímto děkujeme za vzornou organizaci)

Přítomni: P. Šremer, M. Říha, J. Dlouhý, E. Vavroušková, M. Petr, P. Punčochář, K. Jech, J. Kulich, M. Petr a sedm členů Hradecké pobočky.

Omluveni: O. Velek, I. Michal, I. Dejmal, J. Roth, M. Bursík, I. Rynda, T. Hák, M. Martiš, K. Čapek

1. Kauza Pravčická brána –na dopisy STUŽ (viz níže) zatím přišla odpověď ze Správy NP České Švýcarsko. Nyní budeme potřebovat právní rozbor situace a v další fázi se obrátíme na tisk – P. Šremer, M. Punčochář.
2. Hodnocení besídky „Problém zvaný Temelín“. Ukázalo se, že projaderná část publika byla lépe zorganizována, NGO byli pasivnější. Při obdobně kontroverzních tématech by bylo vhodné připravit předem kvalifikované dotazy z pléna, aby se podařilo eliminovat „jalové“ dotazy.
3. Příprava příští besídky – zatím nejsou informace od garanta – P. Kužvart a moderátora – J. Wünsche. Do panelu pozvat i zpracovatel Kodexu práva ŽP – doc. Kružíkovou, doc. Mezřického nebo Dr. Mlčocha. (*Besídka byla dobře zorganizována, pozn. red.*)
4. Grantové uzávěrky: do výběrového řízení na MŽP byly podány žádosti o podporu projektů:

Ozvěny Ekofilmu

Semináře na Novotného lávce a vydávání Zpravodaje

Evropská unie a životní prostředí očima nevládních organizací

Hradecká pobočka o podporu projektů nežádala.

5. Valná hromada Zeleného kruhu v Železné ve dnech 19. - 20. 10. za STUŽ se zúčastní O. Velek, M. Bursík?, M. Říha v dresu MŽP, K. Jech v sobotu.
6. Lokalita Bud'ánka pro nevládní organizace – památkáři vzdali ochranu větší části lokality a nyní trvají jen na dvou objektech. Sdružení Bud'ánka možná bude usilovat o realizaci projektu v jiné lokalitě. Za STUŽ stále chybí aktivní osoba (nejlépe architekt), který by se do projektu zapojil. (*Pro informaci: jde o projekt rekonstrukce devastovaných domů v pražské lokalitě Bud'ánka, kde by sídlily neziskové organizace podobného zaměření. Projekt iniciuje Ekumenická akademie. Pozn. red.*)
7. Hodnocení akce „ Fórum v podhradí“, která proběhla v pondělí – spolupráce s Česko-japonskou společností se osvědčila, akce byla hojně navštívena a bude žádoucí poslat příspěvek do ekologických časopisů (Eko + ...).
8. Jako doplněk k programu Valného shromáždění nabízí M. Bursík promítání diapozitivů z Himálají a na Stuzovrat pozveme J. Hutku (E. Vavroušková).

9. Podnět ing. arch. Skokánka k územnímu plánu Prahy a středočeského regionu – M. Říha nedoporučuje nyní se k problému vyjadřovat, protože problém se vrátil zpět do fáze posuzování konceptu, kde jsou naopak různé varianty vhodné aby mohly být posouzeny. *(Věc byla vyřešena, stanovisko posléze Martin vypracoval, uveřejněno je v kapitole Stanoviska STUŽ výše – pozn. red.)*
10. Konference ve sv. Jáně v rámci Memoriálu J. Vavrouška – informaci podal M. Petr.
11. Využívání odborností v adresáři STUŽ – zatím není využívána databáze odborníků a tak mohlo dojít k tomu, že STUŽ nevyužila možnosti informovat veřejnost například o problematice dopadů požití ochuzeného uranu v bojích na Balkáně. Je zde však nutná i iniciativa zdola, protože z údajů v adresáři se nedá poznat, že někdo má aktuální informace a kapacitu na zpracování podkladů pro stanovisko. Doc. Severa byl pověřen koordinací přípravy stanoviska k této problematice, protože je opět aktuální v souvislosti s konfliktem v Afghánistánu.
12. Posuzování vlivů Konceptu ukládání vyhořelého jaderného paliva na ŽP – M. Říha upozornil, že dosud se k problému STUŽ nevyjádřila.
13. Doc. Severa informoval o regionálním setkání neziskových organizací - stále přetrvává nedostatek financí a vzájemná nekoordinovanost. Dále informoval o potřebě financování projektu (cca 100 tis. Kč) k ověření metody likvidace dioxinů v plazmě – Plazmaquarg.
14. Výklad usnesení Valného shromáždění ohledně placení příspěvků: pobočka odvádí 150,- Kč ročně, zbytek příspěvku, jehož výši určuje pobočka, je příjmem pobočky.
15. Aktualizace členů poboček – J. Dlouhý pošle M. Petrovi (a ke konci roku i všem ostatním pobočkám) k aktualizaci seznam členů. Je nutné před valnou hromadou mít aktuální seznam zaplacených členských příspěvků.
16. Na základě podnětu Ing. Severy se budeme snažit posílat naše stanoviska do odborných časopisů - členové předsednictva se vyzývají, aby tak činili též.
17. Na základě požadavku hradecké pobočky byla přislíbena pomoc - zahrnutí pobočky do projektu EU a NGOs. Do budoucna musí předsednictvo zvážit, jak pomoci pobočkám a zahrnout je do celostátních projektů.

Dále byly diskutovány možnosti putovní výstavy – například k problematice EU a ŽP a možnosti a besed v regionech. Dalším diskutovaným tématem byl generační problém – stárnutí členstva. Nejvíce zájemců se získá při různých akcích, přednáškách apod. Je potřeba oslovit zájemce z řad studentů, nechat je ať sami vytváří skupiny a my starší jim jen pomáhat na základě jejich požadavků o pomoc.

Zapsal K. Jech, Ověřil P. Šremer

3.1.1 Dopis adresovaný Správě Národního parku České Švýcarsko

Vážení kolegové,

někteří naši členové nás upozornili na, podle jejich názoru, velice podivnou situaci se „vstupným“ do bezprostřední blízkosti Pravčické brány.

Abychom mohli odpovědět na jejich dotazy, znali bychom rádi odpovědi na následující otázky:

1. Je vstupné na Pravčickou bránu vybíráno čistě jako „mýtné“ za průchod soukromým pozemkem majitele hotelu „Sokolí hnízdo“, nebo je významnější část tohoto vstupné-

ho odváděna Správě NP či jiným způsobem na ochranu přírody v NP. Pokud tomu tak je – proč o tom turisté nejsou informováni?

2. Pokud tomu tak není, proč Správa NP trpí podobné „takypodnikání“ a jaké kroky Správa učinila ke změně?
3. Kdo je vlastníkem pozemků kolem Pravčické brány a kolem hotelu (které pozemky jsou ve vlastnictví státu a obcí a které v soukromých rukou)?
4. Jakým způsobem přešly nemovitosti hotelu Sokolí hnízdo do soukromých rukou?

Byli bychom velice rádi, kdybyste se snažili nám odpovědět v co nejkratším termínu, abychom mohli informovat naše členy o skutečném stavu věci.

S pozdravem

Pavel Šremer, prom. biol.
předseda STUŽ

V Praze dne 25. září 2001

Kopie: Odbor ochrany přírody MŽP,
Zelený kruh,
Veronica,
Děti Země Děčín.

3.2 Ekoolympiáda v Chomutově

Chomutovská regionální pobočka se stala spolupořadatelem ekoolympiády pro studenty středních škol z celého bývalého Severočeského kraje (Liberecký a Ústecký). Přírodovědnou olympiádu pravidelně pořádá Severočeské centrum ochrany přírody TILIA v Ústí nad Labem. 45 tříčlenných družstev studentů se sjelo 12. října 2001 do Chomutova, aby v následujících víkendových dnech studenti prokázali své znalosti z ekologie a ověřili schopnosti řešit praktické úkoly v životním prostředí.

Hned v první den příjezdu soutěžili v teoretických znalostech a sobota patřila celý den praktickým dovednostem. Chomutovská radnice konání soutěže přivítala a očekávala, že řešením praktické části olympiády získá návrhy na zlepšení životního prostředí ve městě.

Očekávání se naplnilo. V sobotním dopoledni probíhala anketa mezi obyvateli a občané se vyjadřovali k problematice odpadového hospodářství, především k třídění komunálních odpadů. Celkově bylo zpovídáno přes 1700 občanů, kteří na povinné čtyři otázky (Jaký máte názor (cosi myslíte o) na separování odpadů z domácnosti? Co byste navrhovali ke zlepšení separace odpadů? Víte, kde jsou umístěny kontejnery na separovaný odpad? Jak se podílíte Vy, občan, na separaci odpadů?) ještě odpovídali na zvědavé doplňující otázky soutěžících (např. Jaký způsob zneškodňování odpadů doporučujete, Jaký odpad nejvíce ohrožuje životní prostředí, Recyklace odpadů (nebojíte se recyklovaných výrobků, který odpad se může recyklovat), Systém vratných obalů).

Respondenti byli vybíráni náhodně, osloveni byli muži i ženy a věkové rozpětí respondentů bylo od školní mládeže po důchodce.

Soutěžící zjistili, že o separaci a třídění odpadů jeví větší zájem děti a mládež a starší občané, většinou důchodci. Lidé v produktivním věku této problematice věnují malou pozornost.

Výsledky ankety využije Město Chomutov ke zlepšení systému odpadového hospodářství ve městě, především zvýší informovanost a osvětu občanů.

V odpolední části soutěže se studenti vyjadřovali k úpravě vytypovaného sídliště v Chomutově v soutěžním úkolu „**Polidštíme betonové sídliště**“

Mnozí studenti se vyjadřovali pochvalně k množství zeleně na sídlišti, přesto navrhovali drobné úpravy – ve výměně druhové skladby dřevin, v údržbě, k obohacení travnatých ploch keřovou výsadbou.

Při řešení úkolu si mnozí si soutěžící vzali na pomoc kolemjdoucí a získali od nich připomínky k řešení této části sídliště. Celkově bylo dotázáno asi 230 občanů, jejichž připomínky byly zapracovány do konečného řešení soutěžících.

Rovněž i v tomto případě, množství návrhů soutěžících, včetně připomínek občanů, využije chomutovská radnice k realizaci úprav v rámci programu revitalizace lidských sídlišť. Kopie řešení praktického úkolu je uložena na městském úřadě a pracovníci odboru životního prostředí a rozvoje města s nimi budou pracovat.

PaedDr. Jiří Roth, předseda Chomutovské reg. pobočky STUŽ

3.3 Zpráva z českolipské regionální pobočky

Bylo to moc příjemné odpoledne. Pan profesor Kohák přijel se svou ženou Američankou, milou bělovlasou paní. Pan Erazim Kohák je dost známou osobností současného veřejného života a v Praze na filosofické fakultě prý bývá na jeho přednáškách nabito. Je věřící evangelík, jezdí vlakem a bydlí se svou ženou v garsonce na pražském Jižním městě.

Protože, ač filosof, nepotrpí si zřejmě na velké oficiality, mluvílo se upřímně a od srdce nejen o ekologické etice a nazírání na svět v zájmu trvalé udržitelnosti života, ale také o Temelínu a jaderné energii vůbec a o televizní radě a o tom, jak komerce vládne našemu životu a jak ohromnou moc má v dnešním světě televize. Bohužel i v negativním smyslu. O politice a čím dál větší potřebě poctivých politiků. O starých dobrých zásadách Masarykovy politiky, které jsou stále platné a potřebné, čím méně jsou v naší současné politické situaci ctěny.

Překvapením byl nabitý sál muzea, kde se podobných přednáškových akcí zúčastňuje pravidelně kolem patnácti lidí. Ještě větším a radostným překvapením byla účast mladých lidí a celkem zasvěcené dotazy publika, na které pan profesor našel i vtipné odpovědi. Mluvílo se o dětech ale i o kojotech, s nimiž měl v Americe bohaté zkušenosti, o jeho knížkách které vyšly a o tom, zda po člověku ovládnou planetu mravenci. O jeho emigraci v roce 1948 a o návratu po roce 1989. O tom, že se ženou vychovali čtyři děti, které se jim vyvedly, o vztahu ke své ženě, o oblíbené brokolici a věčném hledání ztracených předmětů, o autech a proč kandidoval do televizní rady. Pan profesor prohlásil, že je to velmi zábavná práce, musí přečíst vždy několik písemností o velikosti a záživnosti pražského telefonního seznamu.

Vysvětlení proč to tedy dělá se stalo závěrem odpoledního posezení. Je totiž lidsky prosté a pochopitelné pro každého. Bylo vlastně i odpovědí na stesk jednoho posluchače, že z dobrých sta věcí se většinou podaří prosadit jednu, ostatní prohráváme.

„Pokud si myslíte, že konáte správnou věc, udělejte ji a jděte dál. Nad výsledkem se netrapte a nechejte jej Bohu a osudu, udělali jste všechno, co jste měli“. Nezbylo nám, než zatleskat a jít domů.

My z Českolipské stužky, evangelická mládež a študáci z Duhy jsme šli krátce posedět do Klášterní vinárny. Kohákovi si dali brokolici a moc jim chutnala.

M. Komersová za českolipskou Společnost pro trvale udržitelný život

4. NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, ÚVAHY Z PERA ČLENŮ A PŘÍZ- NIVCŮ STUŽ

4.1 Problémy dopravy

4.1.1 Doprava očima ing. arch. Martina Říhy

a) Proč je doprava v hlavním městě Praze a v Pražském regionu neuspokojivá?

Nárky na neuspokojivý stav v dopravní infrastruktuře a obsluze Prahy a přiléhajících částí Středočeského kraje, tzv. „Pražského regionu“ slyšíme a čteme na každém kroku. Máme oprávněný dojem, že za 10 let od listopadu 1989 se veřejná doprava v Praze a okolí pouze výrazně zdražila, aniž došlo ke zlepšení jejích parametrů z hlediska potřeb uživatelů a zákazníků. Nárůst podílu individuální automobilové dopravy na celkovém objemu přepravy osob je nesnesitelný, jak pro její bezprostřední dopady na životní prostředí, tak pro zábor dalších a dalších ploch pro pohyb a zejména parkování. Nejen občané se ztíženou schopností pohybu a orientace, ale i matky s kočárky těžko hledají místa, kde přejít ulici, neboť auta stojí u chodníků nebo na nich těsně za sebou bez mezer, dokonce i na přechodech pro chodce. Policista, který by trval na povinnosti řidičů neparkovat blíže než 5 m od hranice křižovatky by v Praze vypadal jako podivín, ačkoliv tento nešvar nevádí jen chodcům, ale způsobuje závažné zhoršení rozhledových poměrů v křižovatkách a snižuje bezpečnost silničního provozu i pro ostatní řidiče. Řidiči autobusů a tramvají si často zoufají nad bezohledností řidičů najíždějících do vyhrazených pruhů MHD nebo na koleje při odbočování, při parkování neumožňujícím průjezd, nedání přednosti vozidlům MHD při vyjíždění ze zastávek, chodci zoufají nad trvající bezohledností automobilistů na značených přechodech bez ohledu na změnu pravidel. Historická náměstí a promenádní bulváry, kdysi tvořící přirozená shromaždiště a korza pěších a umožňující mezilidskou komunikaci, se přeměnily na nehostinná parkoviště a dopravní tepny plné škodlivin v ovzduší, hluku a potencionálního ohrožení úrazem, odkud utíkáme. Zcela obětovány jsou děti, pohybující se na kočárku nebo pěšky při své výšce ve vrstvě ovzduší plné spalin z výfuků, prachu vířeného dopravou z ulic, které prakticky nelze uklízet. Člověk stojící ráno na stanici MHD na kterékoliv z přístupových radiál do centra pozoruje defilé aut, které ho míjejí a s údivem shledává, že v drtivé většině z nich sedí jen řidič, takže jeden sobec zabírá pro zajištění svého pohybu nikoliv 0,5 m² jako obyčejný pěší smrtelník, ale 6-8 m² podle velikosti svého „přibližovadla“. Mnozí z těchto lidí ovšem na výtku ke svému chování argumentují, že bez auta by se z místa bydliště na pracoviště či za službami v Praze buď vůbec nedostali, nebo by to trvalo příliš dlouho. Některé udiví, že to vůbec někoho zajímá a „co je komu do toho, jak já jezdím, jsem svobodný člověk a mohu si dělat, co chci“, někteří vás rovnou pošlou někam. Ohled k jiným, dokonce ohled k vlastnímu zdraví jsou pojmy, které jim nic neříkají. Problémy, které tím vytvářejí, má podle nich řešit město či stát. Oni přece platí (někdy) daně a za ně očekávají, že jim veřejné orgány zajistí komunikace, parkoviště a vše ostatní potřebné pro jejich mobilitu v takové formě, kterou si sami zvolí. A tak se dusíme. Tržní nástroje selhávají. Ani víc než 30 Kč za litr benzínu neodradí automobilisty od rozhodnutí jet vlastním autem. Je vůbec nějaký tržně konformní nástroj, kterým lze tuto expanzi automobilismu alespoň nepřímo regulovat? Ano, je. Je to **vytvoření konkurenčního prostředí, ve kterém jiné způsoby dopravy budou v celkovém působení kombinace svých parametrů a ceny stejně výhodné nebo výhodnější**. Administrativní nástroje a restrikce jsou neúčinné nebo málo účinné tam, kde výhody zřetelně převyšují nevýhody, nemá-li uživatel alespoň rovnocennou volbu. Ta musí být taková, aby pokrývala všechny druhy poptávky a všechny technicky dostupné prostředky, ohleduplné k lidem, jejich zdraví a životnímu prostředí. **Znamená to vytvářet ve veřejném zájmu optimální podmínky pro pěší a cyklistic-**

kou dopravu, pro městskou a příměstskou hromadnou dopravu osob s preferencí kolejové dopravy a elektrické trakce s doplňkovou dopravou autobusy a minibusy a co nejmenší prostor ponechat pro IAD. Dokonce i taxislužba je svou hybností a nezabíráním ploch po celé hodiny bez pohybu lepší, než IAD a měla by být jako doplňkový systém k MHD podporována dotacemi tak, aby se stala cenově přístupnější a pokryla místa a zákazníky, kde MHD nevyhoví. Je-li omezení individuální automobilové dopravy v Praze a Pražském regionu opravdu veřejným zájmem, pak musí být v souladu s potřebami cestujících rozvíjeny a dostatečně dotovány z veřejných rozpočtů konkurenční způsoby dopravy. A nejen to. Musí být i v práci státní a městské policie jasně zřetelné, že veřejná doprava má přednost. Tvrdě postihovat přestupky jako nedání přednosti prostředkům MHD při vyjíždění ze zastávek, překážení jim ve vyhrazených pruzích nebo podélnou jízdou po kolejích, překážením a vynučováním si průjezdu v křižovatkách, kde blokují příčné pruhy se signálem „volno“, za kterými nemohou plynule pokračovat, atd.

Orgány veřejné správy hlavního města, středočeského kraje i státu však postupují jinak. Snaží se prostorové a investiční nároky silniční dopravy a v ní i individuální automobilové dopravy naopak uspokojit dalšími a dalšími stavbami, ničícími historickou hmotnou i duchovní strukturu města i krajiny, životní prostředí, jejich obyvatelnost. Chronicky se nedostává peněz na údržbu a opravy či citlivou modernizaci stávajících zařízení pro dopravu, na obnovu vozidlového parku MHD a na rozvoj integrovaného dopravního systému veřejné železniční, tramvajové, autobusové a vodní osobní dopravy, na zlepšení podmínek pro dopravu pěší a cyklistickou, na systém „park and ride“ (zaparkuj svůj vůz, motocykl či kolo na okrajovém parkovišti a dál do města už jed' prostředky MHD).

Všechny ty šarvátky mezi orgány dopravy a životního prostředí o vedení dopravních koridorů nových pozemních komunikací tu či onde už jsou jen důsledkem vykročení na špatnou cestu, jejíž cíle jsou nesplnitelné nebo splnitelné jen za cenu sebezničení měst. Důsledkem falešné představy, že komunikace lze nadimenzovat a postavit tak, že jednou budou pro automobilovou dopravu konečně stačit, aniž zničí samotnou podstatu města. Doprava je sice krevním oběhem sídel a sídelní struktury, hospodářského života, ale nesmí hypertrofovat jako zhoubný nádor na jejich organismu. Trvalá udržitelnost života přeci nespočívá v uspokojení **jakýchkoliv potřeb současné generace, aniž by bylo ohroženo přírodní a kulturní bohatství zděděné po předchozích generacích a omezeno uspokojování potřeb generací budoucích. Je v uspokojování jen rozumných, ospravedlnitelných potřeb, bez plýtvání a sobeckého povýšení vlastních okamžitých zájmů nad zájmy sdílené celou občanskou komunitou a dlouhodobé.**

To ovšem znamená zásadní změnu v nazírání priorit v investiční výstavbě pro dopravu i v poměru údržby, oprav a obnov v poměru k novým investicím. Pokud k takovému obratu nedojde, dál si budeme nalhávat v různých Strategiích sociálně ekonomického rozvoje hlavního města, dalších krajů a státu, že musí dojít ke zlepšování nebo alespoň udržení dosavadní úrovně kvality životního prostředí, ale ve skutečnosti se bude dál zhoršovat právě ona přízemní vrstva atmosféry, ve které jsme odsouzeni žít. Dál budeme „okusovat“ zbytky parků a zeleně ve městech ve prospěch aut, příměstské a rekreační krajiny pro výstavbu dalších dálnic a rychlostních silnic nad nezbytnou míru.

Možná by pomohlo, kdyby se vyměnili lidé, příliš spjatí s dosavadními investičními akcemi, plánovacími a projekčními stereotypy. „Starého psa novým kouskům nenaučíš!“ tvrdí známé české přísloví. Pamatujme si to, budou nové volby. V nich se může rozhodnout, zda se vydáme cestou ozdravení Prahy, jako to dokázaly v minulých desetiletích jiné evropské metropole jako Paříž a zejména Londýn, nebo si budeme hlavní město setrvačně dál ničit, dokonce v souladu s územním plánem. Při jeho projednání radnice stovky rozumných připomínek

z projednání ignorovala a její aparát je zastupitelstvu vůbec nepředložil k posouzení s vysvětlením (v některých případech lživým), že jsou v rozporu se stanovisky orgánů státní správy. Proč mást hlavy zastupitelům a nutit je do nějakého rozhodování sporů, když úředníkům Magistrátu je všechno jasné předem? Co vy na to, milí voliči, milé voličky? Nebo je Vám to opravdu jedno a environmentální hnutí jsou se svými protesty a námitkami opravdu menšinovými snílky a kverulanty s mizivým významem, jak tvrdí někteří politici a publicista pan Brezina? Protože jestli je to většinou opravdu jedno, pak si nestěžujme na stát, že musíme žít ve špatném prostředí. Sami si za to můžeme. Nikdo jiný „za nás“ nic neudělá. Hezkou dovolenou mimo Prahu, ve zdravém prostředí.

b) Jak je to doopravdy se silničním okruhem kolem Prahy a jeho posuzováním z hlediska vlivů na životní prostředí

V poslední době jsou ve sdělovacích prostředcích publikovány materiály, týkající se dílčích staveb (etap) výstavby tzv. „silničního okruhu“ kolem Prahy, vytrhávající problematiku této pro hlavní město a jeho životní prostředí důležité investice z potřebného kontextu a matoucí veřejnost nekomplexním pohledem. Podívejme se tedy, jak to s ním doopravdy je v širších souvislostech.

Silniční okruh (SO) má obvádět tranzitní silniční dopravu, projíždějící pražským regionem, ale nemající v ní začátek ani cíl, mimo zastavěné území města. Dále má rozvádět dopravu se zdrojem nebo cílem v Praze tak, aby cesta zastavěným územím byla co nejkratší a většina se jí odbyla mimo město. Pro vnitropražské dopravní vztahy se uplatní doplňkově v případech, kdy start i cíl cesty jsou blízko okrajů města a je tedy zpravidla delší cesta po okruhu ještě výhodná tím, že se vozidlo a řidič nemusí probíjet vnitřkem města s častými zastávkami na křižovatkách a dalších místech zdržení a tak ušetří čas, i když ujede více kilometrů. Prospívá to životnímu prostředí kolem vnitřních komunikací, kterým se odlehčí. **Sloužit vnitroměstským dopravním vztahům však není hlavní úloha SO, to je úloha tzv. „městského okruhu“ (MO) a dalších důležitých městských komunikací. Je dokonce nežádoucí, aby silniční okruh, který má mít parametry „rychlostní silnice“ („R“), zatěžovala například pomalá městská hromadná doprava (MHD).** Silniční okruh kolem Prahy je jednoznačně celostátně důležitá investice, neboť propojuje dálnice, rychlostní silnice a další silnice I. třídy sbíhající se paprskovitě do Prahy mimo její zastavěné území, čímž urychluje průjezd tímto prostorem bez zbytečného zdržení a negativního ovlivnění životního prostředí hlavního města.

Silniční okruh je sice zakreslen ve schváleném ÚPN hlavního města Prahy a až na jihovýchodní segment zdánlivě územně stabilizován, ale jednak při tom nebyl respektován platný ÚPN VÚC Pražské a středočeské sídelní regionální aglomerace ve znění změn a doplňků z roku 1986, jednak se v podrobnějším měřítku musí porovnat více variant trasy. V rámci žádného územního plánu velkého územního celku ještě nebylo prověřeno celkové dopravní řešení Prahy a Pražského regionu z hlediska vlivů na životní prostředí jako koncepce (podle § 14 zák. čís. 244/1992 Sb. v platném znění), neboť nový územní plán Pražského regionu je teprve v konceptu a o ničem v něm tudíž ještě není rozhodnuto.

A jak vypadá posouzení jednotlivých úseků, hodnocených v onom podrobnějším řešení na základě záměrů a dokumentací předložených investorem, Ředitelstvím silnic a dálnic Praha?

V provozu jsou úseky Slivenec – Třebonice postavený v 70. letech a Třebonice – Řepy otevřený v srpnu 2000 v západní části okruhu a Satalice – Běchovice ve východní části. Dokončován stavebně je úsek Řepy – Ruzyně v západní části okruhu. Stavby Lahovice – Slivenec a Lahovice – Vestec – Jesenice v jihozápadní části mají posouzení vlivů na životní prostředí provedeno a MŽP k nim již vydalo kladná stanoviska s podmínkami, takže nic nebrání územnímu řízení o umístění těchto staveb a jejich povolení. Stavby Ruzyně – Suchdol a Suchdol –

Březiněves jsou posuzovány společně v současné době. Dokumentace vlivů na životní prostředí byla vypracována v 5 variantách, ty jsou projednány s orgány státní správy a samosprávy, veřejné projednání proběhne pravděpodobně v září a stanovisko MŽP by mohlo být vydáno do konce tohoto roku. **I pro všechny zbývající úseky SO již investor předložil dokumentace vlivů na životní prostředí a probíhá jejich projednání s dotčenými orgány státní správy a samosprávy.** Jedná se o úseky Březiněves – Satalice v severovýchodní části okruhu, D1 – Běchovice a Jesenice – Dálnice D1 v jihovýchodní části. I tyto úseky jsou předloženy ve variantách, definitivně opuštěna je však už varianta JVK a základem variant v jihovýchodní části okruhu je varianta JVD. MŽP tedy nejen přehodnotilo svoje záporné stanovisko k JVD z doby schvalování ÚPN hlavního města Prahy (09/1999), ale došlo k názoru, že by se měla výstavba tohoto úseku oproti předpokladům územních plánů Prahy a konceptu Pražského regionu urychlit, přesunout pokud možno do návrhového období (zatím byl v rezervách po roce 2010), a to pro potřebu co nejdříve zajistit rozvedení zátěže z dálnice D1 po obvodu Prahy tak, aby byly ochráněny Jižní Město a Pankrác před soustředujícím efektem D1 a tzv. „severojižní magistrály“ a část zátěže z ní převzal co nejdříve právě silniční okruh.

Není tedy pravda, že po dokončení stavby Třebonice – Ruzyně není vinou MŽP kde pokračovat ve výstavbě SO. Už teď totiž lze pokračovat od Třebonic do Lahovic a Jesenice s přemostěním Vltavy na jihu Prahy a v říjnu tohoto roku bude pravděpodobně rozhodnuto také o pokračování za Ruzyní k severnímu přemostění Vltavy k Březiněvsi (při doporučení varianty „J“), nebo ke křižovatce „U staré pošty“ (při doporučení varianty „Ss“). Přitom je reálné, že do konce roku by mohla proběhnout alespoň některá veřejná projednání i dalších úseků a na jaře 2002 být vydána stanoviska MŽP i na zbývající úseky.

Jsme přesvědčeni, že tak budou vytvořeny předpoklady pro výstavbu v rozsahu přesahujícím finanční možnosti státního rozpočtu a otevře se prostor pro úvahy o změně pořadí výstavby ve prospěch urychlení výstavby JVD v jihovýchodní části okruhu. Vzhledem ke stavu dopravy v Praze by MŽP pravděpodobně podpořilo návrh na spolufinancování staveb silničního okruhu kolem Prahy s podporou EU např. v rámci programu ISPA, nebo zapojením jiných než českých státních prostředků.

Kdyby se podařilo rychleji dobudovat SO, klesl by tlak na další „prorážení“ Prahy předimenzovanými komunikacemi na MO a radiálách k němu, jak se dosud „řeší“ zahlcení vnitroměstských komunikací i za cenu ničení kusu Dejvic, Letenské pláně, Stromovky apod. Jsme dále přesvědčeni, že řešení spojení obou břehů Vltavy v severní části města pro místní dopravní obsluhu nemá být spojováno s částí silničního okruhu mezi Ruzyní a Březiněvsi, z důvodů již uvedených výše. Tyto městské části si zaslouží zajistit spojení jiným, méně náročným a životní prostředí méně narušujícím mostem, nezatěžovaným naopak tranzitní dopravou, jak to navrhuje např. Občanské sdružení Ekoforum nebo jak je konec konců obsaženo i v ÚPN hl. města Prahy. Občanům Suchdola, Čimic a Dolních Chaběr by se tak dostalo stejné ochrany, jakou město zajistilo občanům Horních Měcholup, Petrovic, Křeslic anebo Újezda v jihovýchodním sektoru města a tranzit a místní obsluha přes Vltavu by se nevhodně nemísily na jednom mostě a na jedné trase zastavěným a obydlým územím.

Někteří představitelé města Prahy a některých městských částí mystifikují své občany, když vytvářejí dojem, že varianta „J“ je pro Prahu a její obyvatele výhodná a pokud dojde k odsunutí SO severně od města, znemožní to spojení obou břehů využitelné místní dopravou. Považujeme naopak za nebezpečné, kdyby spojení obou břehů na sever od Libeňského mostu zajišťoval jediný most přes Vltavu, z důvodů oprav, dopravních nehod apod. snadno zranitelný. Obcím při trase varianty Ss přece musí vyhovovat, pokud by nebyly zatěžovány hlukem a emisemi z dopravní obsluhy vnitřní Prahy a Praze, pokud by nebyla zatěžována tranzitem.

Mimo město může mít trasa SO pro obce Středočeského kraje rozvojový potenciál, jak dobře poznal jeho hejtmán i ministr průmyslu a obchodu. Uvnitř Prahy přinese spíš potíže a nakonec se stejně bude muset druhý most stavět zase v Praze a kraj „ostrouhá“. Postoj Prahy má svou logiku investiční – vyřešit svůj problém za státní prostředky, nikoliv však funkční a už vůbec ne environmentální – zahání tranzit do zástavby. Proto je hodnocení dalších variant přes nelibost pražských funkcionářů plně oprávněné.

Vášně jsou kolem toho zbytečné. Je třeba využívat příležitostí uplatnit svá stanoviska v rámci rutinních procedur podle zákona č. 244/1992 Sb. v platném znění a podle stavebního zákona a tyto zákony ve své práci respektovat. Politizací se řešení problémů nepohne ani o píď.

c) Co je nového kolem kapacitního silničního spojení v koridoru E 55 v úseku Praha – České Budějovice?

Kolem žádné z navrhovaných dálnic České republiky nepanuje tolik pochybností a nedošlo v posledních letech k tolika zvrátům v názoru, zda, v jakých parametrech a kdy by měla být budována, jako kolem dálnice D3.

Z Koncepce rozvoje dopravních sítí do roku 2010, kde původně obsažena byla, se ji podařilo jejím odpůrcům v roce 1998 dočasně odstranit, aby se v ní znovu objevila v aktualizaci schválené usnesením vlády č. 743/1999 alespoň v té podobě, že o jejím umístění a charakteru se rozhodne podle toho, jak bude zakotvena ve schválené územně plánovací dokumentaci velkých územních celků Pražského regionu a okresu Benešov.

Ministerstvo životního prostředí na základě toho vzneslo vůči Ministerstvu pro místní rozvoj jako tehdejšímu pořizovateli obou územních plánů požadavek, **aby koncepty obsahovaly u všech dopravních liniových staveb varianty ve všech případech, kde ještě nenabylo právní účinnosti územní rozhodnutí o umístění stavby, a aby byly vyhodnoceny tyto varianty i z hlediska vlivů na životní prostředí v rámci SEA dle § 14 zákona č. 244/1992 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí.**

V současné době jsou oba koncepty zpracovány a nutno bohužel konstatovat, že požadavek na rovnocenné zahrnutí a vyhodnocení v úvahu připadajících variant nebyl důsledně dodržen ani v jednom z nich. V konceptu ÚPN VÚC Benešovsko přitom byl jednoznačně obsažen v zadání, takže nesplnění padá na vrub projektové organizaci zpracovatele a zadavatel ji nemusel přijmout. V konceptu ÚPN VÚC Pražského regionu nebyl požadavek MŽP obsažen v zadání, protože žádné neexistovalo a projektant pokračoval v práci po neúspěšném projednání „pracovní verze návrhu“ podle předaných vyjádření a bez jakékoliv direktivy zadavatele, takže rozhodoval sám, která stanoviska bude a jak brát v úvahu.

V tomto neutěšeném stavu předalo Ministerstvo pro místní rozvoj agendu pořizování územních plánů velkých územních celků v souladu se zákonem č. 132/2000 Sb. nově vzniklým krajům, v těchto dvou případech Středočeskému kraji, který k 1.1.2001 tuto pravomoc převzal.

S novým pořizovatelem, který v době převzetí neměl ani personální, ani prostorové, technické a finanční prostředky k nápravě a doplnění obou konceptů, dohodlo MŽP, že samo zadá studie řešící alespoň varianty kapacitního silničního spojení na směru Praha – České Budějovice v území řešeném oběma územními plány, tzn. v úseku mezi silničním okruhem kolem Prahy a hranicemi okresů Benešov a Tábor, při čemž budou brány v úvahu i možnosti přenesení části zátěží na tomto směru i silnicí R4 – I/4 – I/20 kolem Příbrami a přes Písek v relaci na České Budějovice a dále na Linec v Rakousku a části zátěže z dálnice D1 v úseku Praha – Mírošovice na D11 a R 35 v dálkových dopravních vztazích na Olomoucko a Ostravsko.

Součástí zadání byl požadavek prověřit možnosti zkapacitnění a lepšího ochránění životního prostředí v okolí stávajících silnic I/3 a R4-I/4 tak, aby vyhověly předpokládaným nárůstům zátěže co nejdéle a buď zcela vyloučily, nebo alespoň co nejvíce oddálily nutnost protnout relativně nedotčené kvalitní krajinné a přírodní území Jílovska a západního Benešovska s vysokým rekreačním potenciálem novým koridorem dálnice D3, jak je navrhována v obou konceptech územních plánů. Důvodem pro tento požadavek zadání je kromě ochrany přírody a krajiny přesvědčení, že na trase D3 tímto územím nejsou žádná větší sídla, která by dokázala využít rozvojový potenciál spojovaný s dálnicí, že daleko více potřebují kvalitní silniční spojení města a obce ve stávajícím urbanizačním pásu jako Benešov, Bystřice, Miličín, které dálnice v nové trase zdaleka míjí a také přesvědčení, že jižně od Benešova či Bystřice zátěže ještě dlouho nebudou vyžadovat výstavbu čtyřpruhu, takže vystačí ještě dlouho stávající profil, odstraní-li se na něm hlavní závady.

Studie zpracovaná pro MŽP a kraj za tímto účelem ve spolupráci firem ZESA České Budějovice a EIA SERVIS České Budějovice přinesla kromě očekávaných i další překvapivé poznatky. Prokazuje především, že úsek Mirošovice – Benešov lze bez enormních demolic a nákladů rozšířit na čtyřpruh nebo třípruh s úplnými mimoúrovňovými křižovatkami a přenést zátěž až 40 tis. vozidel za 24 hodin, což je dvojnásobek stávající zátěže. Podmínkou je důsledné vyřešení ochrany obyvatel proti hluku a emisím v okolním osídlení. Silnice by sice nesplňovala parametry pro komunikaci typu „D“ ani „R“, takže by na ní maximální rychlost zůstala 80 – 90 km/hod., ale hladký průjezd by zajistila a nebyla by zpoplatněna dálničním poplatkem.

V prostoru průjezdu silnice mezi městem Benešov a zámeckým parkem Konopiště studie navrhuje elegantní řešení problémů, totiž cca 1 km dlouhý čtyřpruhový tunel, který by ochránil město před hlukem, při tom nepoškodil park a krajinnou úpravu okolí, zlepšil příčný přechod přes silnici I/3 z města do parku a naopak a nevyvolal potřebu výstavby protihlukových bariér kolem stávající silnice, které by poškodily uživatelnost přilehlých zahrad a objektů.

Jižně od Benešova by bylo možné provést jen odstranění průjezdu Olbramovicemi a Miličínem, nebo zvolit velkorysejší řešení východního obchvatu celé Miličínské hornatiny s neupravitelným serpentinovitým úsekem od Votic až k Meznu v energeticky úsporné stopě. Ta má dokonce lepší parametry co do stoupání a klesání, než tzv. „stabilizovaná trasa D3“ a umožňuje dosažení parametrů „R“ i „D“ až po hranici okresu Tábor u Mezna. Pro případný výhledový stav, kdy ani s odlehčením zátěže na směr do Českých Budějovic a dál z I/3 na silnici R4 - I/4 a z úseku D1 Praha – Mirošovice na D11 - R 35 nebude již trasa D1 - I/3 stačit, autoři studie navrhují propojit oba koridory buď od Mladošova u Votic přes Drachkov na „stabilizovanou“ trasu D3 u Neštětic, nebo od Petrovic u Bystřice kolem Chvojenu a Václavic na „stabilizovanou“ trasu D3 u Krusičan. Tato řešení samozřejmě rovněž přinášejí problémy zase jiným skupinám obcí, ale trvale chrání obce v jihozápadní části okresu Benešov a přibližují koridor sídlům na stávající silnici I/3 vč. Benešova. Lze ovšem očekávat, že jeho potřeba by se ukázala nejdříve za 15 – 20 let. Výhodou tohoto řešení je, že funguje i po dílčích etapách, zatímco stabilizovaná D3 musí být realizována celá od Mezna až na silniční okruh Prahy, aby měla smysl a nebyly v ní stamiliony mrtvě uložené a končící v polích nebo na nevyhovujících příčných silnicích.

Studie přinejmenším prokazuje, že existují i jiné, dosud neprověřované a přitom dopravně i energeticky výhodné alternativy k prosazovanému řešení, že mají své nesporné ekonomické i environmentální přednosti a že požadavek na prověřování variant v konceptech obou územních plánů byl plně oprávněný.

MŽP podrobí studii oponentuře a uplatní ji při projednání obou konceptů jako jejich doplnění. Uvidíme, jak se k tomu postaví pořizovatel, dotčené správní orgány, samosprávy obcí a inves-

tor silniční a dálniční sítě. Pokud bude jejich přístup konstruktivní, může se přikročit k projednávání studie jako doplňující součásti konceptů a pokusit se postoupit ke zpracování a schválení souborných stanovisek s variantou, vzešlou z projednání. Pokud nedojde k akceptování studie jako doplňků obou konceptů, bude trvat MŽP na zpracování variant do 3. konceptu Pražského regionu a 2. konceptu Benešovska, se všemi důsledky vč. dalšího zpoždění prací na obou ÚPN VÚC. Výslovně uvádíme, že s dotčenými orgány státní správy se pořizovatel musí o obsahu ÚPD a schvalovacích dokumentů dohodnout a na straně MŽP je masivní odpor obcí, občanských iniciativ a občanů dotčených obcí.

Považujeme za potřebné upozornit veřejnost na tuto problematiku předem a vyzvat ji k aktivní účasti na projednávání obou konceptů, zejména když Benešovsko svolal kraj již na 28. srpna, tedy ještě v době prázdnin. Teď je ještě šance ovlivnit, co v územních plánech o silničním spojení Praha – České Budějovice bude. Propasou-li občané a obce tuto příležitost, bude těžké další vývoj zvrátit.

4.1.2 Problémy v dopravě očima Ing. Jana Zemana

a) Nerovné ekonomické podmínky v dopravě v ČR v r. 1998 -2000 podruhé

V minulých číslech Zpravodaje STUŽ č. 2/00 a 2/01 jsem se nechtě při vyčíslování nerovných ekonomických podmínek v dopravě ČR v r. 1998 a 1999 dopustil vážné chyby, resp. ve studii Doprava a životní prostředí v r. 2000, vypracovávané každoročně Centrem dopravního výzkumu Brno pro MŽP, se objevila zásadní korekce spotřeby motorové nafty nákladní silniční dopravou, jež se náhle zdvojnásobila proti údajům uváděným v těchto studiích pro rok 1998 a 1999. Dopady na uváděné saldo byly v řádu 5-6 mld. Kč. Došlo i k některým dalším změnám či zpřesněním, z hlediska dopadu na výsledné saldo ale ne příliš vysokým. Jaké byly tedy nerovné ekonomické podmínky v pěti druzích dopravy ČR v r. 1998 a 1999. Počátkem prosince 2001 jsem též dopočetl stejnou tabulku pro rok 2000. Výsledky ukazují tabulky č. 1, 2 a 3:

Tab. č. 1: odhadované nekalkulované náklady a výnosy pěti druhů dopravy v ČR v r. 1998 v mld. Kč

Druh nákladů	Silniční	Železniční	Vodní	Letecká	MHD	Celkem
Veřejné na dopravní infrastrukturu	21,597	13,221	0,202	0,774	.	35,794
Na obnovu vozidel	0,15	0,5	0	0	0,55	1,2
Veřejné na osobní dopravu	2,05	5,8	0	0	9,143	16,993
Výdaje na dopravní Policii ČR	2,18	0,027	0	0	0,01	2,217
Daňové úlevy	4,262	0	0,097	2,118	0,073	6,55
Externí škody na zdraví lidí						
vlivem nehod	21,024	0,017	0,007	0,012	0,066	21,126
vlivem hluku	8,02	0,691	0	0,004	.	8,715
vlivem emisí NO _x , CO, C _x H _y	14,596	0,096	0,006	0,018	0,271	14,987
emisí CO ₂ celkem	2,7	0,102	0,01	0,064	0,038	2,914
Hrubé nekalkulované náklady	76,579	20,454	0,322	2,96	10,151	110,496
Spotřební daň za pohonné hmoty	-36,402	-0,967	-0,002	-0,006	-0,407	-37,784
Platby za silnice	-6,018	0	0	0	0	-6,018
Čisté nekalkulované náklady	34,15	19,487	0,320	2,954	9,744	66,665
Náklady na dopravní infrastruktury celkem	21,597	15,02	0,304	2,908	.	39,829
Škody na vozidlech	6,8	0,12	0,001	.	0,026	6,904
Kumulativní zanedbání infrastruktury	175	175		0	.	350
Zábor půdy v %	77,8	21	0,15	1,05	.	100

Rozdíl nekalkulované náklady a výnosy silniční a železniční dopravy v ČR v r. 1998 vychází cca 34,16 minus 19,487 = 14,673 mld. Kč v neprospěch železniční dopravy

Tab. č. 2: odhadované nekalkulované náklady a výnosy pěti druhů dopravy v ČR v r. 1999 v mld. Kč

Druh nákladů	Silniční	Železniční	Vodní	Letecká	MHD	Celkem
Veřejné na dopravní infrastrukturu	20,089	9,405	0,217	0,093	1,787	31,591
Na obnovu vozidel	0,15	0	0	0	0,509	0,659
Veřejné na osobní dopravu	2,352x	6,017	0	0	10,022x	18,391
Výdaje na dopravní policii ČR	2,181	0,189	0,002	0,001	.	2,373
Daňové úlevy	3,366	0,344	0,195	2,339	0,328	6,572
Externí škody na zdraví lidí						
vlivem nehod	21,89	0,014	0	0,026	.	21,93
vlivem hluku	8,188	0,706	0	0,004	.	8,898
vlivem emisí NO _x , CO, C _x H _y	14,028	0,08	0,019	0,138	0,658	14,923
emisí CO ₂ celkem	2,96	0,1	0,02	0,156	0,205	3,441
Hrubé nekalkulované náklady	75,204	16,855	0,453	2,757	13,509	108,778
Spotřební daň za pohonné h.	-38,851	-1,03	-0,01	-0,01	-0,399	-40,3
Platby za silnice	-7,226	0	0	0	0	-7,252
Čisté nekalkulované náklady	29,127	15,825	0,452	2,756	13,11	61,27
Náklady na dopravní infrastrukturu celkem	20,089	25,657	0,313	2,999	.	49,058
Škody na vozidlech	7,15	0,12	.	.	.	7,27
Zábor půdy v %	77,8	21	0,15	1,05	x	100

x MF uvádí pro silniční dopravu o cca 486 mil. Kč více a o totéž méně pro MHD. Rozdíl jsou podniky MHD mimo 18 největších podniků MHD.

Tab. č. 3: odhadované nekalkulované náklady a výnosy pěti druhů dopravy v ČR v r. 2000 v mld. Kč

Druh nákladů	Silniční	Železniční	Vodní	Letecká	MHD	Celkem
Veřejné na dopravní infrastrukturu	20,095	12,311	0,505	0,2	.	33,111
Stát na obnovu vozidel	0,15	0	0	0	0,55	0,7
Veřejné na osobní dopravu	2,491	7,021	0	0	12,608	22,12
Výdaje na dopravní policii ČR	2,440	0,032	0,002	0,001	.	2,475
Daňové úlevy	3,066	0	0,242	2,606	0,782	6,696
Externí škody na zdraví lidí						
vlivem nehod	21,600	0,027	0,008	0,-	.	21,635
vlivem hluku	8,524	0,734	0	0,004	.	9,262
vlivem emisí NO _x , CO, C _x H _y	15,447	0,108	0,012	0,031	0,312	15,91
emisí CO ₂ celkem	3,152	0,108	0,018	0,111	0,050	3,439
Hrubé nekalkulované náklady	76,965	20,341	0,787	2,953	14,302	115,348
Spotřební daň za pohonné hmoty	-38,056	-1,155	-0,012	-0,001	-2,561	-41,785
Platby za silnice	-6,475	0	0	0	0	-6,475
Čisté nekalkulované náklady	32,434	19,186	0,775	2,952	11,741	67,088
Náklady na dopravní infrastrukturu celkem	20,095	28,9363	0,505	3,7383	.	53,2746
Škody na vozidlech	7,096	0,107	0,002	.	.	
Zábor půdy v %	77,8	21	0,15	1,05	x	100

Rozdíl nekalkulované náklady a výnosy silniční a železniční dopravy v ČR v r. 2000 vychází cca 13,248 mld. Kč.

Zdroj všech tabulek : MDS, MF, ČD, GI ČD, Policie ČR, vlastní výpočty.

Vývoj rozdílu nekalkulované náklady a výnosy silniční a železniční dopravy v ČR byl následující: r. 1993 = 2,53 mld. Kč, v r. 1994 = 9,228 mld. Kč, v r. 1995 = 18,331 mld. Kč, v r.

1996 = 18,425 mld. Kč, v r. 1997 = 20,772 mld. Kč, v r. 1998 = 14,673 mld. Kč, v r. 1999 = 13,302 mld. Kč a v r. 2000 = 13,248 mld. Kč.

Metodika výpočtu uvedená ve Zpravodaji STUŽ č. 2/2001 se nezměnila. Došlo jen k dílčím zpřesněním v závislosti na dostupnosti datové základny. Tento proces má i nadále určité rezervy.

K některým změnám čísel dojde i v mé tabulce Deformace cen paliv a energie v ČR. Při analýze daňové soustavy jsem zjistil, že uran, jež dle všech byl k 1.1.1998 převeden spolu s uhlím, zemním plynem a elektřinou z 5% do 22% sazby daně z přidané hodnoty, tam do dnešního dne převeden nebyl. Kupodivu si toho nikdo dosud nevšimnul.

b) Podivnosti u dálnice D 47

Dopravní fórum bylo založeno na jaře 2000 pod vedením exministra dopravy prof. P. Moose a prof. F. Lehovce z ČVÚT pod záštitou dopravního podvýboru hospodářského výboru Sněmovny, snad jako protiváha Českého a Slovenského dopravního klubu, kvalifikovaného neúnavného kritika špatné státní i komunální dopravní politiky ČR. V této roli zatím příliš neuspělo. První jednání k dálnici D 11 mimo jiné ukázalo, že ochrana krajinného rázu, uzákoněná v ČR k 1.6.1992, projektantům dálnic ani po osmi letech nic neříká. Pak už se dopravní politika, zejména drastické zanedbávání údržby a oprav komunikací a nerovné ekonomické podmínky mezi jednotlivými druhy dopravy, ocitla pod palbou expertů Č. a Sl. Dopravního klubu, na kterou provládní dopravní experti nebyli s to reagovat. Na 2. a 3. dopravní fórum nepřišly pozvánky.

Na 4. dopravním fóru 2. 11. 2001 prof. Lehovec v referátu „*Dopravní infrastruktura a hospodářský rozvoj*“ vyčíslil přínosy dopravy pro společnost. Nebyl s to ale vysvětlit, jak k předkládaným číslům dospěl. Též nezodpověděl, zda uvažoval jen o kladné externí efekty, jak jsem se domníval já, nebo zda záporné externí efekty dopravy započítal do kladných, jak se domníval A. Kuták. Odkaz na západní výzkumy byl podezřelý, neboť v EU se takovému vyčíslení brání jako čert kříží. Chyběla i dekompozice uváděného přínosu na jednotlivé dopravní obory. Nevládní dopravní experti ve Velké Británii při hledání vztahu výstavba dálnic – prosperita (více ale než na hrubý domácí produkt kladli důraz na snížení nezaměstnanosti) ve většině případů nenašli žádnou korelaci. V menší části případů našli korelaci zápornou a v několika případech korekci kladnou. Reálný užitek byl přitom územně diferencován: určitý užitek z dálnic měla velká města. Menší města, venkov, pohraniční oblasti a rekreace v okolí dálnic ztratily.

Prof. Moos se pokoušel zdůvodnit potřebu financování dopravních projektů soukromým kapitálem včetně nutných podmínek a očekávaných výhod – úspora nákladů, minimalizace rizik, transparentnost, mimorozpočtové financování, oživení ekonomiky. Pilotním projektem má být v ČR soukromé financování dálnice D 47 na Ostravu. Tady je ale kámen úrazu. Totiž: je rozdíl mezi soukromou výstavbou a provozováním dopravní stavby na věky věků a výstavbou a dočasným provozováním dopravní stavby soukromým subjektem na úvěr s jeho postupným splácením státem. Totiž, „*stínové myto*“ je jen jiný název pro splácení úvěrů. V případě výstavby dálnice D 47 v hodnotě asi 45 mld. Kč má ČR splácet 30 let po asi 2 mld. Kč/rok, tj. částku, jež se vybere na dálniční nálepce. Postaví-li se podobně ještě 2 srovnatelné dálnice, bude „*dálniční fond*“ po 30 let pouze splácet tyto úvěry, dálnice D 47 není dopravně odůvodněná, resp. Ostravsko v dohledné době nutně potřebuje postavit dálnici R 48 se severním obchvatem Frýdku – Místku, jež jí napojí na dálniční síť ČR. Nejméně 20-30 let nemá případná dálnice D 47 pokračovat v Polsku. Poláci ji chtějí stavět od Štětína, v přilehlém území se propadá poddolovaná půda), je v rozporu se zákonem o ochraně přírody a krajiny, neboť přetíná CHKO Poodří.

ČR je povážlivě zadlužená. Kromě dluhů vlády je třeba uvažovat i dluhy transformačních institucí a části státem garantovaných úvěrů. Výstavba silnic a dálnic a ČD je zcela jistě nezaplatí. Veřejný dluh ČR prudce roste a příjmy z privatizace končí, tato zakázka je zadávána bez výběrového řízení předem vybrané firmě, takže se nelze divit spekulacím o korupci.

Mám za to, že jde o dosti závažná obvinění. Přítomný ministr dopravy Schling a jeho úředníci mlčeli. Ředitel odboru EIA MŽP arch. M. Říha zásadně nesouhlasil s nepotřebností dálnice D 47. Že by v Polsku, kde předchozí pravicová vláda byla tak populární, že se politické strany ji tvořící nedostaly v nedávných volbách ani do parlamentu, situace změnila, je těžké věřit.

Ujištění pana profesora, že korupce při zadávání dálnice D 47 nehrozí, vyvolalo v sále smích. Obavy zde sdílí i EU. Po skončení fóra si profesori stěžovali, jak je život složitý a jak je na něj od katedry špatně vidět. Dva páni s odznáčkem růže mi vyjmenovali několik podivností v navržené smlouvě. Že mají být v neprospěch ČR, tušíte správně.

4.2 K oblastním plánům rozvoje lesů

4.2.1 Oblastní plány rozvoje lesů a co dál?

Bohuslav Vinš

Úvodem několik myšlenek k uplatňování principů udržitelného rozvoje v našich lesích.

Lesy v České republice zaujímají třetinu území státu. V kulturní středoevropské krajině je les pokládán za nejstabilnější ekosystém (T. Hájek in: Kulturní krajina aneb proč ji chránit, MŽP 2000, str.17), s nejvyšší úrovní biodiverzity ze všech suchozemských ekosystémů, který poskytuje lidem širokou škálu statků a služeb (B. Moldan in: Ekologická dimenze udržitelného rozvoje, Karolinum 2001, str. 74). Lesní ekosystémy jako národní bohatství jsou jak obnovitelným přírodním zdrojem ekologicky příznivých surovin (zejména dřeva), tak nezastupitelnou složkou životního prostředí kulturní krajiny (významným krajinným prvkem s důležitými zejména environmentálními účinky).

Lesy jsou ale současně zatěžovány řadou negativních faktorů úzce spojených s civilizačním rozvojem. Podle dlouhodobého sledování zdravotního stavu lesů v Evropě jsou lesy v České kotlině uváděny na jednom z posledních míst (Zelená zpráva, MZe 2001). Při úvahách o strategii udržitelného rozvoje v oboru funkcí lesa je proto nutno vycházet ze současného stavu lesních ekosystémů a z obou vzájemně souvisejících tematických okruhů funkcí lesa tak, aby výstupy postihovaly holistickým způsobem celou šířku problematiky trvale udržitelného obhospodařování lesů (viz např. výstupy řešení submodulu "Komplexní funkce lesa – strategie pro trvale udržitelný rozvoj lesních ekosystémů" projektu UNDP "K udržitelnému rozvoji ČR - vytváření podmínek" - Bulletin NLK 1-2/2000, Milník 3/2001)

V oboru týkajícím se lesů jako nezastupitelné složky přírodního a životního prostředí v kulturní krajině se zmíněný submodul zabýval stanovením konkrétních druhů hlavních, veřejně prospěšných a tedy cíleně řízených mimoprodukčních funkcí lesa, kde účelová opatření posílí žádoucí funkční efekty a potlačí nebo utlumí nežádoucí jako předpoklad konkrétních environmentálních a sociálních služeb moderního lesního hospodářství. Závěry v tomto směru v dlouhodobém výhledu mimo jiné doporučily upravit územní a lesnicko-hospodářské plánování jako exekutivní nástroje řízení trvale udržitelného obhospodařování lesů, a to:

- zajistit, aby oblastní plány rozvoje lesů (OPRL) obsahovaly jednak nabídku konkrétních environmentálních a sociálních služeb na základě funkčního potenciálu lesních ekosystémů, jednak také poptávku po nich na základě monitoringu veřejného zájmu; to umožní rámcové směrnice pro zacházení s lesy včetně kalkulace potřebného kapitálu,

- propracovat systém vazeb mezi koncepčním plánem rozvoje lesů (OPRL) a provozními plány vlastníků lesa (LHP a LHO) tak, aby bylo možné jednotlivým vlastníkům i dotčeným orgánům státní správy navrhnout konkrétní projekty, objektivně je posuzovat podle reálných potřeb a racionálně (věcně správně a efektivně) je podporovat,
- zajistit postupné zpracování metodik (instrukcí, návodů) pro konkrétní funkční opatření a umožnit tak reálné projektování vlastníků, reálné veřejné zakázky, kvalifikované poradenství i smysluplnou kontrolní (dozorovou a sankční) činnost orgánů státní správy.

V krátkodobém výhledu pak bylo doporučeno upravit problémové okruhy v zákonu o lesích 289/1995 Sb., a to především poslání a obsah oblastních plánů rozvoje lesů jako společných nástrojů státních politik lesnické a životního prostředí.

Co jsou oblastní plány rozvoje lesů v současnosti?

Oblastní plány rozvoje lesů (OPRL) jsou metodickým nástrojem státní lesnické politiky. Obecně doporučují zásady trvale udržitelného obhospodařování lesů v konkrétních podmínkách regionů. Legislativně jsou OPRL zakotveny v lesním zákoně č. 289/1995 Sb. a v zákoně o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. a jejich náplň je specifikována vyhláškou Ministerstva zemědělství č. 83/1996 Sb., o zpracování oblastních plánů rozvoje lesů a o vymezení hospodářských souborů a dalšími koncepčními dokumenty v oblasti lesního hospodářství a životního prostředí. Zařazení OPRL do naší legislativy je symptomem přibližování se České republiky Evropě a je plně v souladu se základními úmluvami ze summitu v Riu (1992) lesů se dotýkajících i s rezolucemi následných mezinárodních ministerských konferencí o ochraně lesů v Evropě.

Zhotovením OPRL a jejich následnou aktualizací byl pověřen Ústav pro hospodářskou úpravu lesů (ÚHÚL) v Brandýse nad Labem ve zřizovací listině Ministerstva zemědělství ze dne 31.12.1998 podle metodiky, zpracované v dubnu roku 1996 a postupně doplňované (ÚHÚL 1996).

Podle základního zadání mají OPRL splňovat dvě hlavní kritéria:

- reprezentativnost stavu a rozvoje lesů prostřednictvím prostorových parametrů přírodních lesních oblastí (PLO),
- ekosystémové pojetí, které umožňuje uplatnění hospodářských opatření na základě promítnutí přírodních podmínek (typologických jednotek) do rámcového a dlouhodobého plánování prostřednictvím hospodářských souborů ve vazbě na současné porostní typy a funkční požadavky.

Z toho je odvozena vlastní náplň metodiky zpracování OPRL, splňující uvedené požadavky a kritéria:

- analýzy stavu lesů v PLO, které vycházejí z podkladů průzkumů a rozborů (typologie lesů, ochrany lesů, funkčního zaměření lesů a jejich dopravního zpřístupnění),
- syntézy promítnuté do návrhu rámcových směrnic hospodaření, jako podkladu pro vyhotovení lesních hospodářských plánů a osnov včetně strategických dlouhodobých opatření splňujících požadavek trvale udržitelného rozvoje lesů.

Cílem OPRL je tedy vytváření podmínek pro trvale udržitelné obhospodařování lesů, pro minimalizaci střetu veřejných a vlastnických zájmů v lesích, dále nalezení odpovídajících proporcí podpory jednotlivých funkcí lesa a doporučení diferencovaných zásad hospodaření v lesích v přírodních a socio-ekonomických podmínkách daného regionu.

V současné době jsou k dispozici postupně v letech 1997 až 2001 zpracovaná díla OPRL pro 41 PLO na celkové rozloze 2.667 tisíc ha lesů (PUPFL). Obsahují výstupy:

- rozboru přírodních podmínek v podobě typologických map,
- rozboru škodlivých činitelů a ohrožení lesa (především imisemi, dalšími abiotickými činiteli, zvěří a kalamitními škůdci, ostatními škodlivými činiteli),
- rozboru funkčního potenciálu a přehled funkcí deklarovaných veřejným zájmem (produkční, mimoprodukční funkce, kategorizace lesů, priority a hierarchie funkcí),
- rozboru zpřístupnění lesa (lesní dopravní sítě), návrhů směrnic hospodaření, vycházejících ze syntézy provedených rozborů a obsahující základní údaje o stavu lesa a hospodářská doporučení pro hospodářské soubory.

Výstupy OPRL jsou k dispozici jednak formou klasických analogových map (v současné době 9 druhů map tištěných na papíru), jednak v digitální podobě ve formátu GIS Topol, kde jednotlivé prvky (doplněné databázemi) jsou sestaveny do vrstev a dále do tematicky příbuzných skupin.

Jaké jsou výhledy dalšího rozvoje a uplatnění oblastních plánů rozvoje lesa?

Národní lesnický komitét (NLK), opíraje se o získávané poznatky z uplatňování obdobných lesnických územně plánovacích elaborátů jinde ve světě, inicioval při příležitosti ukončení I. etapy zpracování OPRL pro celé území České republiky (v červenci 2001) uspořádání pracovního semináře v součinnosti se zpracovatelem základního díla OPRL Ústavem pro hospodářskou úpravu lesů. Seminář se konal dne 13.6.2001 v Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů (ÚHÚL) v Brandýse n.L. a zúčastnilo se ho 20 předních odborníků (z více než 30 pozvaných).

Cílem semináře bylo přispět na širší odborné platformě k zhodnocení výstupů ukončované I. etapy tvorby OPRL, prodiskutovat výhledové poslání OPRL a koncepci jejich využití a dalšího rozvoje do budoucnosti a navrhnout opatření (priority) pro rozpracování a realizaci navrhované koncepce v dosaženém konsensu zúčastněných. Šlo o neformální pracovní (diskusní) seminář užšího okruhu pozvaných odborníků z celého spektra zainteresovaných subjektů (představitelů státní správy, vědy a školství, zpracovatelů a uživatelů, zájmových organizací).

Seminář byl zahájen programem úvodních vstupů:

- Stručná prezentace výstupů I. etapy OPRL (ing. Richard Slabý).
- Koncepce OPRL do budoucnosti z hlediska Ministerstva zemědělství (ing. František Rada).
- Představa Ministerstva životního prostředí o budoucí podobě OPRL (ing. Tomáš Staněk, CSc.).
- Věcný záměr ÚHÚL při správě, aktualizaci a koncepci OPRL (Dr. Jaromír Macků).

Jako podklad k diskusi byly účastníkům předány sylaby úvodních referátů a připravených diskusních příspěvků (v rozsahu 40 str.). V navazující diskusi účastníků semináře k předloženým námětům a podkladům byla přednesena řada podnětů a v závěru zformulován návrh společného prohlášení. Závěry semináře byly předány ředitelům odborů zainteresovaných resortů (ministerstev zemědělství, životního prostředí, místního rozvoje) a předloženy k diskusi širšímu okruhu odborníků.

Národní lesnický komitét došel spolu s účastníky pracovního semináře z června 2001 k přesvědčení, že OPRL jsou mimořádně cenným podkladem praktického uplatňování státní

lesnické a environmentální politiky ve vzájemném průniku. Tím, že OPRL vymezují přírodní a socio-ekonomické podmínky spolu s deklarovanými veřejnými zájmy na lesích, jsou také podkladem pro reálnou politiku podpory lesního hospodářství a zejména vlastníků lesa.

V dosud vyhotovených OPRL byl shromážděn mimořádně obsažný materiál. Především resorty Ministerstvo zemědělství (v činnostech státní správy lesů), Ministerstvo životního prostředí (v činnostech České inspekce životního prostředí) a Ministerstvo pro místní rozvoj (ve vazbě s územním plánováním) by měly OPRL rutinně používat. OPRL jsou dynamickým nástrojem - musí respektovat nově se objevující požadavky na jejich obsah a formy zpracování s rostoucím důrazem na společensko-ekonomické otázky. Nynější vyhotovované OPRL jsou plány první generace. Jsou záležitostí ve složité problematice ideové, věcné i technické. Metodika OPRL proto nemůže být uzavřená, musí se dále vyvíjet a doplňovat podle odborných poznatků a potřeb zmíněných politik. Zásadní motivací pro další vývoj prací na OPRL je formulování deklarovaných veřejných zájmů jako podkladu rámcových doporučení pro provozní plánování vlastníků a správců lesa a pro rozvoj podpory lesního hospodářství na základě reálných a objektivních zjištění veřejné potřeby.

S vědomím významu a širokých možností uplatnění OPRL pro skutečně efektivní podporu všech funkcí lesa v kulturní krajině a zabezpečení trvale udržitelného obhospodařování lesních ekosystémů iniciovalo předsednictvo NLK v součinnosti s dalšími zainteresovanými subjekty pořádání dalšího širšího osvětově zaměřeného mezioborového semináře o OPRL na úrovni odborné lesnické a environmentálně zaměřené veřejnosti a potenciálních uživatelů. Tento seminář byl uspořádán Národním lesnickým komitétem v součinnosti s Komisí životního prostředí AV ČR, s Ústavem ekologie krajiny AV ČR a s Ústavem pro hospodářskou úpravu lesů dne 27. listopadu 2001 v budově Akademie věd ČR v Praze, Národní 3.

Cílem semináře bylo seznámit účastníky s aktuálními možnostmi využití a s výhledem dalšího rozvíjení OPRL, a to zejména:

- představit výstupy dokončené etapy tvorby těchto regionálních plánů rozvoje lesa jako základního nástroje pro trvale udržitelné obhospodařování lesů na území České republiky,
- objasnit využití obsažných výstupů OPRL nejen jako podkladů lesnicko-hospodářského plánování (tvorba lesních hospodářských plánů a osnov), ale také ve státní politice lesního hospodářství, ve státní politice životního prostředí a v dalších resortech a institucích s kompetencemi péče o kulturní krajinu a regionální rozvoj, tj. i v praktické činnosti státní správy lesů se dotýkající,
- pojednat o dalším vývoji prací na OPRL (o vyhotovování, aktualizaci a správě dat) a o jejich zpřístupnění pro široké spektrum potenciálních uživatelů.

Na seminář byli pozváni odborníci ze státní správy, vědy i praxe v zainteresovaných oborech lesnické a environmentálně zaměřené odborné veřejnosti a potenciální uživatelé OPRL. O jeho průběhu a závěrech informuje předseda NLK Vladimír Krečmer v samostatném příspěvku.

4.2.2 K oblastním plánům rozvoje lesů na půdě Akademie věd ČR

(Zpráva o semináři a několik myšlenek navíc)

Vladimír Krečmer

Dne 27. listopadu 2001 byl na podnět Národního lesnického komitétu (NLK) uspořádán v součinnosti s Komisí životního prostředí AV ČR (KŽP), Ústavem krajinné ekologie AV ČR a Ústavem hospodářské úpravy lesů (ÚHÚL) informativní seminář k oblastním plánům rozvoje lesů (OPRL) v budově Akademie věd v Praze. Byli k němu zváni i představitelé širší odborné, nejen lesnické veřejnosti. Na semináři byl předložen tento u nás zcela nový zákonný institut lesnického územního rámcového plánování k informaci a k diskusi o jeho charakteru a poslání.

Účastníky uvítal na půdě Akademie věd jménem čtyř pořádajících institucí doc.ing. Macháček, CSc., představitel KŽP. V úvodním vystoupení pak předseda NLK ing. Krečmer, CSc. nastínil širší lesopolitické otázky kolem OPRL jako nástroje státní lesnické politiky. Zmínil rozporné názory, jak se objevily po zpracování nového lesního zákona 289/1995 Sb. k jeho § 23. Na jedné straně na základě odborných rozborů vývoje lesního zákonodárství v Evropě i Severní Americe to bylo uvítání tohoto institutu, zákonem stanoveného nástroje státní lesnické politiky. Bylo konstatováno, že se tím naše lesní zákonodárství posunulo směrem „do Evropy“. Na druhé straně se objevily obavy vlastníků lesa a podnikatelů v lesním hospodářství z možného nového omezování jejich vlastnických práv a svobody podnikání. Tedy odmítání tohoto nástroje jako zbytečného v rukou státní administrativy, zvláště když se také šířily fámy o jeho nedokonalosti.

Rozhlížíme-li se po světě, musíme - občas s velkým překvapením - konstatovat, že obdobné lesnické rámcové plány se začaly v západní Evropě připravovat už od 50. let právě minulého století, a to v důsledku stoupajících tlaků veřejného zájmu na lesích jako na „nezastupitelné složce životního prostředí“ (jak definuje les i náš lesní zákon hned v § 1). Dnes tyto rámcové plány fungují po stránce věcné i ekonomické.

Nejsou však v žádném případě nástrojem užívaným v neprospěch vlastníků či podnikatelů, ale právě naopak: představují základní pomůcku orgánů státní správy k aktivnímu podněcování ekonomicky efektivního, širšího využívání lesních majetků. Aktivity vlastníků lesa ve veřejném zájmu jsou pak standardní součástí jejich hospodářské činnosti. Takové rámcové plány např. v Německu, ve Francii či ve Španělsku nejen popisují stav lesů a předpoklady dřevní produkce v určitých oblastech. Podchycují objektivně také konkrétní veřejné zájmy na lesích, požadavky na jejich mimoprodukční funkce. Navrhují vhodná opatření v péči o lesy a jejich konkrétní funkce včetně ekonomických kalkulací potřebných nákladů na aktivity ve veřejném zájmu. Plány jsou tedy strukturovány tak, aby bylo možné požadavky na lesnické služby ve veřejném zájmu ekonomicky zkalkulovat a začleňovat do přípravy rozpočtů státu, zemí, krajů, obcí i organizací, které mají na určitých funkcích lesa zájem, popř. i do projektů mezinárodního charakteru. Přejímka podnětů a jejich konkretizace v provozním lesnickém plánování či v projektech vlastníků a správců lesů znamenají lesnické aktivity ve veřejném zájmu. Jsou v zájmu též vlastníků lesa a stávají se bezbolestně součástí jejich hospodářské činnosti.

V úvodu semináře byly také zmíněny některé z vážných lesopolitických otázek, které jsou podle předsedy NLK u nás nezbytné k racionálnímu uplatnění OPRL v denní praxi. V zemích Evropské unie, kam i my směřujeme, se takové problémy řešily už před desetiletími. Jde např. o jasné vymezení vlastnických práv soukromých vlastníků lesa, tj. jednoznačné vymezení sociální vazby vlastnictví lesa v legislativě. V podstatě se jedná o rozptýlení obav soukromých vlastníků lesa, že může kdykoli dojít k „utahování šroubů“ s příkazy plnit veřejné zá-

jmy na jejich vlastní útraty. S tím souvisí otázka diferenciacie v posláních lesů různých druhů vlastnictví - jasné rozlišení veřejného a soukromého vlastnictví lesa, jak to v Evropě i v Severní Americe obsahují lesní zákony už od 60. let minulého století. Představa, že všechny druhy vlastnictví lesa jsou si rovny v jejich posláních (tedy ve vztahu k veřejným zájmům na lesích), byla sice nastolena u nás po r. 1989 v liberálním nadšení po pádu totality. Neodpovídá to však tomu, k čemu se dospělo ve svobodném světě, jenž nezažil komunistický exces.

V dalším jednání semináře seznámili účastníky představitelé ÚHÚL - ředitel ústavu ing. Slabý, náměstek ředitele ing. Vyslyšel a odborný garant celé ideje OPRL dr. ing. Macků, CSc. - se strukturou prvního vydání OPRL, s jejich náplní textovou i mapovou a se zacházením s tímto obrovským souborem informací. Poté vystoupili zástupci resortů, jichž se využívání OPRL jako nástroje státní politiky nejvíce týká, totiž Ministerstva zemědělství (ing. M. Veselý z odboru tvorby lesa) a Ministerstva životního prostředí (ing. T. Staněk, CSc., ředitel odboru ochrany lesů). Byli pořadateli pozváni, aby informovali zejména o praktickém využití nového nástroje. Informační seminář s více než 40 účastníky bohužel postrádal pozvané zástupce Ministerstva pro místní rozvoj, soukromých vlastníků lesa, pracovníků taxačních kanceláří a podnikatelských kruhů v lesním hospodářství.

V následné diskusi, kterou vedl tajemník NLK ing. B. Vinš, CSc., vystoupili účastníci z řad odborníků lesnických, pracovníků ministerstev, státního podniku Lesy ČR, i vědci z oblasti přírodních věd. Přišla samozřejmě na přetřes málo dělná součinnost resortů Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí, jakkoli snad všichni po věcné stránce uznávají, že OPRL mají sloužit průniku politik lesnické a environmentální, neboť veřejné zájmy na lesích jsou dnes z větší části právě environmentálního charakteru. Proto by tento průnik měl být základním zájmem vrcholných orgánů státní správy týkající se lesů.

Jistým problémem tu např. může být skutečnost opakovaně potvrzovaná, na kterou představitelé NLK upozorňovali už několik ministrů životního prostředí: v MŽP v oblasti péče o biotickou složku krajiny naprosto převažovala hlediska ochrany přírody - tedy nikoli životního prostředí, v němž je ochrana přírody jedním z kamenů celkové mozaiky. Jinou záležitostí mohou být dosti rozdílné názory na míru sociální vazby vlastnictví lesa, třeba na rozsah bariér pro nakládání s lesy, na ekonomickou hodnotu lesních ekosystémů. Poučné je tu srovnání zmíněné míry u nás a tam, kam politicky směřujeme - v našem evropském okolí!

V diskusi zazněly cenné kritické připomínky k věcné náplni prvního zpracování OPRL, a to zvláště z hlediska respektu k environmentální funkčnosti lesů naší kulturní krajiny (ing. T. Staněk, CSc.). Doc. RNDr. Braniš, CSc., z Přírodovědecké fakulty UK soudí, že již dnes OPRL obsahují mnoho informací vhodných pro rozvoj studií i péče o kulturní krajinu. V diskusi bylo též opakovaně zdůrazněno, že OPRL nemohou být pojímány jako rigidní elaborát, neměnný po dvě desetiletí. Měly by být soustavně doplňovány a upravovány podle vývoje reálné situace v nárocích na veřejný prospěch nakládání s lesy i podle pokroku odborných poznatků.

Shrneme-li diskusi k posláním OPRL jako metodického nástroje státní politiky pro širší, víceúčelové využívání lesů v intencích udržitelného rozvoje, je možné konstatovat, že OPRL mohou být rámcovým podkladem:

- pro tvorbu a obnovu lesních hospodářských plánů a osnov (LHP a LHO) jak v oboru surovinové produkce tak v oboru lesnických služeb (zajišťování mimoprodukčních funkcí lesa),
- pro vlastníky a správce lesa k tvorbě konkrétních projektů, opírajících se o LHP či LHO popř. další příležitosti k rozšířenému, ekonomicky efektivnímu využívání lesních majetků podle veřejného zájmu,

- pro státní orgány pověřené správou lesů (tedy pro Státní správu lesů pod MZe a pro ČIŽP s působností v ochraně lesa pod MŽP) i pro další orgány státní správy, pověřené péčí o kulturní krajinu, rozvoj venkova, ochranu přírody apod. jako zdroj informací pro jejich aktivity v poradenství, technické pomoci, iniciaci vlastníků a správců lesa ke konkrétním aktivitám,
- pro vyčíslení nákladů na pokrývání konkrétních veřejných zájmů na lesích jako základní záležitosti pro jednání o příslušných zdrojích společenského režijního kapitálu (z bodu c) i pro zadávání a kontroly aktivit v lesích (podle bodu b) – tím se otevírá cesta k reálnému a racionálnímu zajišťování veřejných zájmů na lesích.

Je užitečné upozornit, že v bodu c) je v podstatě skryt klíč k zásadní přestavbě aktivit orgánů naší státní správy týkající se lesů. O ní se zatím bohužel jen málo uvažuje na naší lesnické „cestě do Evropy“. Je to však, jak na to poukázala též diskuse na semináři, podmínka pro reálné uplatnění OPRL v praxi. Vezměme např. v úvahu situaci s kategorií lesů zvláštního určení. Řádně vypracované OPRL mohou vyvolat zatím snad ani neexistující aktivity orgánů státní správy. K čemu? Především k tomu, aby naše zvláštní kategorie lesa nebyly jen výrazem chvalitebných úmyslů sloužit veřejnému prospěchu - úmyslů havarujících na nulových konkrétních funkčních aktivitách v nich. Odedávna rádi vykazujeme rozsáhlé výměry takových lesů, kde mají podle zákona převažovat jiná než dřevovýrobní hlediska v péči o ně. O takových výměrách hovořil ing. Staněk na příkladu lesů v okolí našeho hlavního města, majících už mnoho let sloužit rekreaci obyvatel Prahy. Otázkou nad jiné závažnou však je, zda tam lesnické služby bude někdo platit. Předseda NLK podotkl, že již dlouho hledá mezi lesnictvem v provozu pamětníka, který by doložil, jak konkrétní orgán státní správy vydal rozhodnutí podle zákona (§ 36) o konkrétních opatřeních funkčního charakteru pro zajištění konkrétní mimoprodukční funkce lesa. Je skutečně závažnou a nikoli novou otázkou, k čemu vlastně potom slouží mnoho našich lesů zvláštních kategorií, jde-li tam jen o klasickou lesnickou péči o stromový inventář? Nejsou to pak jen jakési naše Potěmkinovy vesnice? Jistě nepřijemné otázky. V diskusi semináře byly opakovaně vyslovovány pochyby o tom, jak budou OPRL prakticky převáděny do lesního provozu. Několik diskutérů se zamýšlelo, zda jsou s tvorbou nového nástroje státní politiky vytvářeny také podmínky pro práci s nimi především v orgánech státní správy lesů (MZe) a ČIŽP (MŽP). Zatím bez konkrétních odpovědí. Jde zejména o iniciaci vlastníků lesa i jeho správců v oboru lesnických služeb veřejným zájmům, deklarovaným v OPRL, o zasvěcené poradenství včetně hledání finančních prostředků - vedle biče zákona nabízet reálně i cukr hospodářského prospěchu. Stát u nás vydává ročně na ochranu životního prostředí částky mezi 20 a 40 miliardami Kč a něco z toho určitě patří lesům, nezastupitelné složce životního prostředí na 1/3 plochy státu!

Ing. Z. Pexidrem, CSc. z Ministerstva zemědělství byl v diskusi vysloven názor, že daný seminář byl uspořádán předčasně a tedy zbytečně, když ještě nebyla schválena definitivní verze OPRL na ministerstvu. Předseda NLK k tomu uvedl názor pořádajících institucí: bylo vytvořeno velké informační dílo, odpovídající aktuálním trendům světového lesnictví i naší státní politice - dílo využitelné už v dnešní podobě prvního zpracování, byť zajisté vyžadující úpravy a doplňky. Je to vlastně začátek nové éry. Byly k němu předneseny vítané připomínky, návrhy úprav a doplňků k obsahu i k aplikaci OPRL.

Faktem zůstává, že na semináři nebylo prakticky nic řečeno k tomu, jak bude takové zásadní dílo ve smyslu zákona konkrétně využíváno jako nástroj státní politiky, zejména orgány pověřenými správou lesů. Otevřená je otázka, zda došlo už k nějaké přípravě lesopolitického charakteru, která by cílila ke smysluplnému využívání OPRL. Patrně souběžně s tvorbou OPRL by měly být konkrétní orgány státní správy školeny k jejich využívání, tedy připravovány pro přestavbu jejich aktivit ve smyslu obvyklém v Evropské unii. Pokud by se tak nedělo, je uži-

tek z OPRL vážně ohrožen a bylo by nutné klást otázku odpovědnosti za vynaložené náklady a nevyužití příležitosti.

Vcelku vzato, seminář na půdě Akademie věd ukázal velké dílo odborníků hospodářské úpravy lesů. Vznikalo sice v tlaku času, jak to bývá obvyklé, leč s pozoruhodnou invencí. Již první zpracování OPRL je obrovským zdrojem informací, podkladem pro odborné studijní a hlavně praktické cíle v obhospodařování lesů a v péči o lesní ekosystémy i kulturní krajinu, metodickým návodem zejména pro orgány státní správy a zařizovatelské instituce. Na obou záleží, jak se splní jejich poslání mezi vlastníky a správci lesů. Je nepochybné, že obsah OPRL bude dále zlepšován, jak o tom hovořili představitelé ÚHÚL. Zůstává k objasnění, jak je na využívání tohoto nástroje státní politiky připravena státní správa. Snad další seminář po definitivním schválení konečné verze OPRL uslyší relevantní informace.

4.3 Celostní systémové myšlení a zdraví člověka

Ing. Ludvík Fritscher, chemik, člen východočeské pobočky STUŽ

Není tajemstvím, že svět, ve kterém žijeme je složitý a že jeho komplikovanost neustále roste. V posledních třech stoletích věda věřila, že nejlepším způsobem jak poznat vše čemu nerozumíme, je rozebrat to na části a ty pak prozkoumat. Tento přístup přinášel léta úrodu – obzvláště ve fyzice, chemii a technice. Tento zjednodušený mechanistický pohled na svět převládl především v Západních zemích natolik, že ve svých představách většina lidí spojuje fungování společnosti, lidského zdraví a zdraví planety s chováním strojů, kde stačí naleznout poškozenou součástku, vyříznout ji a nahradit novou. Řada dnešních krizí je ve skutečnosti krizí jedinou: **krizí mechanistického uvažování a způsobu chování.**

Na začátku dvacátých let našeho století začala skupina vědců zkoumání nejen prvků, ale zejména způsobů, jak jsou různé typy systémů organizovány a jak se chovají. Udělala překvapivý závěr : **At' vypadají jednotlivé části systému jakkoliv rozdílně, jejich organizace podléhá stejným zákonitostem.** Poprvé tu byl způsob, jak spojit roztříštěné obory vědění. Nový obor „**obecná teorie systémů**“, ovlivnil život většiny z nás. Umožnil např. rozvoj výpočetní techniky, praktické uplatnění systémového přístupu najdeme v ekonomických a řídicích oborech. Dva nejdůležitější způsoby uplatnění však byly objeveny teprve relativně nedávno :

1. **teorie systémů poskytuje metodu, umožňující racionálně se zabývat obrovskými, složitými a chaotickými problémy,** které přesahují hranice jednotlivých klasických disciplín a současně dnes ohrožují samotné přežití naší civilizace.

2. **překládají tyto problémy do jazyka, díky kterému je běžný člověk může pochopit, aniž by trávil celý život studiem detailů všech zainteresovaných oborů. Systémové myšlení poskytuje univerzální rámec, ve kterém lze „mozaiku světa“ dobře skládat.**

Nový pohled na skutečnost se opírá o poznání, že všechny fenomény - fyzikální, chemické, biologické, psychické, společenské a kulturní - jsou zásadně spojeny a na sobě navzájem závislé. Systémový pohled pozoruje svět se zřetelem k souvislostem a integraci. Systémy jsou integrované celky, jejichž vlastnosti se nedají redukovat na vlastnosti menších jednotek. Systémové učení se soustřeďuje na základní organizační principy místo na základní stavební kameny a základní substance. **Systémové myšlení znamená myšlení v procesech.**

Pod pojmem **složitý systém** si můžeme představit jak živé organismy, společenství živých tvorů, lidskou společnost a její produkty (např. kapitálový trh), tak i složky neživé přírody (např. počasí). Tyto systémy fungují na základě **dynamického principu sebeorganizace.**

Živý systém je sebe sama organizující systém, což znamená, že mu jeho uspořádání, pokud jde o strukturu a funkce, není vnucováno prostředím, nýbrž je vytvářeno samotným systémem. Pro živé organismy jsou nejdůležitější dynamické fenomény **sebeorganizace a sebeobnovování** - schopnost živých systémů stále obnovovat své komponenty, uvádět je znovu do pohybu a přitom zachovávat integritu jejich celkové struktury a sebetranscendence, tedy schopnost pomocí procesů učení, vývoje a evoluce tvořivě překračovat vlastní fyzické a psychické hranice. Živé organismy disponují vysokou mírou vnitřní flexibility a tvořivosti a právě tato flexibilita poskytuje organismům možnost přizpůsobit se novým okolnostem. Aby mohly udržovat svou sebeorganizaci, musí živé organismy setrvávat ve zvláštním stavu (homeostáze), který lze obtížně popsat konvenčními výrazy. Živé organismy, jakožto otevřené systémy, musí stále udržovat výměnu energie a hmoty se svým prostředím, aby zůstaly naživu. Tento proces se nazývá metabolismus. Dovoluje systému setrvávat ve stavu nerovnováhy, v němž je neustále „v práci“. Současně mají tyto sebeorganizující systémy vysokou míru stability. Tato stabilita sebeorganizujících organismů je vysoce dynamická a nesmí být zaměňována s rovnováhou. Spočívá v zachování celkové struktury, ač dochází k neustálým změnám a k stálému nahrazování součástí.

Složitý systém - živý organismus funguje jenom jako celek. Jeho chování je podmíněno organizací (strukturou) celku, ne pouze vlastnostmi jednotlivých prvků. Fungování organismu je řízeno cyklickým vzorcem informací, který je znám jako **zpětnovazební smyčka**. Prakticky to znamená, že pokud jedna část systému ovlivňuje systém jako celek a systém může zpětně ovlivňovat onu část, vzniká nová kvalita – zpětnovazební smyčka. Představme si, že jedeme na kole. Každé vychýlení z rovnováhy vnímá náš rovnovážný aparát a ten vyšle signál do mozku. Mozek informaci zpracuje a dá povel svalům k úpravě rovnováhy. Při jízdě provádíme neustále opravy stability systému kolo – jezdec. Čím jsme zručnější, tím jsou tyto opravy jemnější. Nakonec se zdá, že jedeme rovně. Tento druh smyčky směřuje k rovnováze a stabilitě, neguje změny, a proto se jí říká **negativní zpětná vazba**. Vedle této stabilizační zpětné vazby známe ještě zpětnou vazbu růstovou a říká se jí **pozitivní zpětná vazba**. Způsobuje exponenciální růst organismů, populace buněk i živočišných druhů, včetně lidské populace. Složité systémy se skládají z mnoha zpětnovazebních smyček vzájemně propojených. Graficky se popis systémů vyjadřuje pomocí **diagramů příčinných vazeb**. Můžeme si to ukázat na jednoduchém příkladu populace králíků.

Grafické zobrazení by nám ukazovalo dvě vzájemně svázané zpětnovazební smyčky. V levé smyčce - čím větší bude populace králíků, tím větší bude porodnost (pozitivní vazba) a čím větší bude porodnost tím větší bude populace (pozitivní vazba). Dostaneme tak pozitivní zpětnovazebnou smyčku (2 krát plus dává výsledně také plus), která způsobuje geometrický růst populace králíků. V pravé smyčce – čím větší bude populace králíků tím větší bude úmrtnost (pozitivní vazba) a čím větší bude úmrtnost (ať už přirozenou smrtí, otravou, nebo jako kořist predátorů) tím menší bude populace králíků (negativní vazba). Dostaneme tak negativní zpětnovazebnou smyčku (plus a mínus dává mínus), která působí na populaci králíků stabilizačně. Pokud převládne pozitivní smyčka, když odstraníme predátory a jedy, systém se bude chovat jako v australském případě, populace králíků se bude zvětšovat a dojde k přemnožení. Pokud naopak převládne negativní zpětná vazba, znázorňující úbytek králíků díky přirozené úmrtnosti, lovem predátorů nebo chemizací a mechanizací v zemědělství, populace se bude zmenšovat až nakonec bude hrozit i vymizení králíků. Ve „zdravém“ ekosystému ovšem nastane rovnováha mezi oběma ději.

Můžeme najít řadu dalších příkladů, kdy zhroucení negativních (stabilizujících) zpětných vazeb vede k nekontrolovatelnému růstu problémů, a někdy až ke katastrofám.

- Organismus, který ztratí (například pro nemoc) schopnost regulace tělesné teploty, umírá.
- Rakovina je vlastně nekontrolované množení přeprogramovaných buněk v těle člověka.
- Přemnožení bakterií nebo virů v těle člověka způsobuje onemocnění.
- Přemnožení škůdců na porostech a plodinách způsobuje velké hospodářské škody.
- Přemnožení lidí na Zemi znamená nebezpečí pro celou planetu – drancování přírodních zdrojů surovin a potravy.
- Růst moci je příkladem pozitivní zpětné vazby ve společenské sféře. Tento mechanismus fungoval v běhu celých známých dějin lidstva. Získá-li někdo moc, ať za pomoci násilí, bohatství, náboženství, politiky nebo náhody, vždy získá i možnost ublížit nebo pomoci druhým lidem. Druzí lidé se přirozeně snaží držitelu moci zavděčit, aby unikli potrestání a naopak získali co nejvíce z poskytovaných výhod. Ten, kdo má moc, má nejen zdroj své původní moci, ale i skupinu lidí, kteří udělají, co mu na očích vidí. To je dalším zdrojem moci a spirála se točí dál a dál. Pokud se podíváme do historie, zjistíme, že všichni diktátoři – jako je Hitler, Stalin, Mao a další – prošli stejným procesem. To, čemu říkáme moderní demokracie, je jen souhrn opatření, které se snaží omezit vliv této zpětnovazební smyčky.

Pokud společenské napětí přeroste určitou mez, padají režimy.

Země A se domnívá, že za závody ve zbrojení může země B a naopak. Stejně tak se ale lze dívat na problém tím způsobem, že země A způsobuje svoji nutnost zbrojit tím, že stimuluje zbrojení v zemi B. Jsou to pravidla, struktura systému, které činí zbrojení neodvratitelné a všechny země staví v této hře do role bezmocných loutek (dokud se nerozhodnou pravidla změnit). Tomuto typu problémů se často říká „**kategorie problémů bez technického řešení**“.

Myšlenka zpětné vazby je velice užitečná, protože umožňuje spojit určité chování s odpovídajícími příčinami tohoto chování ležícími ve struktuře systému. To pak umožňuje najít některé obecně platné kroky, jakými lze chování systému ovlivnit. Asi nepřekvapivější může být poznání, že systém sám o sobě je příčinou svého chování, tj. **chování systému plyne z jeho struktury**.

Lidové léčitelství (celostní medicína) je v souladu s principy celostního systémového myšlení. Snaží se působit na člověka – pacienta (systém), jako na celek a napomáhat harmonizaci pochodů v jeho těle. Cílem je pak posílení obranyschopnosti organismu (imunity) tak, aby se člověk dokázal vypořádat se svými zdravotními problémy sám.

Myslím si, že celostní systémové myšlení by mohlo výrazně napomoci ke sjednocení západní a alternativní medicíny. Toto nové myšlení by mohlo začít měnit společenské prostředí ve prospěch zdravého rozumu a harmonického způsobu života. Jen je třeba mít vůli, chtít se domluvit a začít na tom kolektivně pracovat.

5. RŮZNÉ

5.1 Smutné zprávy

22. srpna zemřela jedna z prvních členek STUŽ, Káťa Kabeláčová.

S Kátou mne seznámil Josef – pracovala u něho na Federálním výboru a měli pro sebe zjevnou slabost. Ani se tomu nedivím, oba byli výjimeční lidé. Káťa se nabídla, že bude naší dceři Petru učit angličtinu, jednou týdně se scházely a bylo jim spolu zjevně dobře. Když Josef s Petrou zahynuli, Káťa to velmi těžce nesla a duchovně nás to ještě více propojilo. Byla tou dobou již vážně nemocná, ale její choroba byla taková skrytá a plíživá a nikdo po celou dobu netušil, že je to tak vážné. Její smrt nás zaskočila nepřipravené.

Aby všech smutných zpráv nebylo málo, v době prázdnin zahynul ve švýcarských Alpách také náš dlouholetý člen, Petr Horáček. Nekrolog Petrovi přineseme v příštím čísle Zpravodaje. S Kátou Kabeláčovou se zde rozloučí naše společná kamarádka Jiřina Juláková.

Eva Vavroušková

In memoriam Káťa Kabeláčová

Káťa Kabeláčová zemřela po dlouhé osudné nemoci 22. srpna 2001.

Narodila se 18. března 1946 v kultivované rodině hudebního skladatele Miloslava Kabeláče a jeho ženy Berty, klavírní virtuosky a profesorky klavírní hry. Hudební nadání se u ní přetvořilo v nadání jazykové, vystudovala v letech 1963-68 anglistiku a japanologii na Filozofické fakultě UK. Již během studií působila jako pomocná vědecká síla v Orientálním ústavu ČSAV, kde pak pracovala až do r. 1991. Nadšená společenskými změnami v Československé republice po r. 1989 a všestranně připravená je pomáhat uskutečňovat, nastoupila do zahraničního odboru Federálního výboru pro životní prostředí. Potvrdila tím názor, že ochrana životního prostředí a trvale udržitelný způsob života nejsou pouze náměty odborného zájmu biologických oborů, ale naopak součástí universálního názoru na život.

Po zániku Československa i FVŽP byla ředitelkou Japonského centra v Praze a spoluzakládala Česko-japonskou společnost, jejíž předsedkyní byla až do r. 1998. Jako pedagog v Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty UK dokázala probudit v mnoha mladých lidech upřímný zájem o japanologii a japonskou kulturu. Odborně se soustředila na japonské divadlo a hudbu, nevyhýbala se však ani jiným tématům, jako je postavení Japonska ve Východní Asii, japonská společnost a náboženství. Byla respektována japonskými odborníky a její přínos k česko-japonským stykům uznávali také japonští diplomaté. Jako členka STUŽe spojila zdánlivě nesourodé obory činnosti a podílela se na česko-japonské konferenci o trvale udržitelném životě, konané v prosinci r. 1994. Byla to zároveň poslední společná práce s Josefem Vavrouškem, jehož přátelství si vážila a jehož odchodu nepřestala želeť.

Káťa věnovala také mnoho energie rehabilitaci díla svého otce, hudebního skladatele Miloslava Kabeláče, jehož dílo za normalizace po r. 1968 mělo být odsouzeno k zapomenutí. Stála ještě založit nadaci, která má naplnit Kabeláčův hudební i lidský odkaz.

Znala jsem Kátu řadu let a oceňovala její bystrý intelekt a šíři humanitního vzdělání, a nepřestanu litovat, že její talent a vědomosti zmařila osudná nemoc. Vzpomínejme na ni, jak se ráda smála, jak milovala společnost přátel a jak k nim byla pozorná a plná účasti.

S láskou

Jiřina Juláková

5.2 Osobní archiv Josefa Vavrouška ve Státním ústředním archivu v Praze

Státní ústřední archiv v Praze je možno charakterizovat jako nejdůležitější archiv České republiky. Spravuje základní archivní fondy české a československé státnosti počínaje Archivem České koruny a konče nejnovějšími písemnostmi Úřadu vlády ČR, ministerstev a dalších ústředních úřadů. Vedle archiválií úřední proveniencí Státní ústřední archiv pečuje rovněž o archivy politických stran (jedním z nejvyužívanějších fondů je v současnosti archiv ústředních orgánů Komunistické strany Československa), spolků a jiných sdružení občanů s celostátní působností, nadací a dobročinných ústavů, některých podniků a finančních ústavů i různé archivní sbírky. V neposlední řadě se pak uvedený archiv může pochlubit téměř třemi stovkami osobních, rodinných a rodových archivů, jejichž původci významným způsobem ovlivnili či dokumentovali dějiny naší vlasti v jejích vnitřních i mezinárodních souvislostech. Jen obtížně si může méně zkušený badatel konkrétněji představit, co vše je uchováno ve více než sto kilometrech archiválií uložených v depozitářích.

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá celkem přirozeně, že Státní ústřední archiv v Praze v roce 1995 s potěšením přijal nabídku na převzetí osobního archivu známého ekologa a politika doc. ing. Josefa Vavrouška, CSc. (15. 9. 1944 - 18. 3. 1995), kterou zprostředkoval vědecký pracovník Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR doc. PhDr. Karel Jech, CSc. Předaný soubor obsahuje samizdatové texty z 80. let, cenné dokumenty programového charakteru z dob Občanského fóra a Občanského hnutí, ale i řadu písemností k ekologické problematice, jimž dominuje především rozsáhlý konvolut dokumentů k vodnímu dílu Gabčíkovo - Nagymaros. V současné době je rodinou připravováno předání další části pozoruhodného Vavrouškova archivu k trvalému uložení.

Dne 25. září 2001 byl za účasti předsedy Senátu Parlamentu ČR, předsedy vlády ČR a dalších představitelů veřejného života slavnostně otevřen provozně technický objekt Státního ústředního archivu v Archivní ulici v Praze 4 - Chodovci. Moderně řešený archivní areál po svém dokončení zajišťuje bezpečné uložení všech typů archiválií v depozitářích se stabilním hasicím zařízením, signalizačním systémem a konstantně nastavenými klimatickými parametry. V budově nalezneme i unikátní dezinfekční linku, umožňující hromadné ošetření archiválií, napadených plísněmi v důsledku jejich dřívějšího nevhodného uložení. O fyzický stav archiválií pečují špičkově vybavené dílny konzervátorů a restaurátorů. Badatelům poskytuje areál slušný komfort v účelně řešené badatelně, kterou každý den navštíví na tři desítky zájemců, i ve studovně archivní knihovny. Tisíce žádostí a dotazů vyřizují archiváři písemně. Veřejnosti bude sloužit výstavní sál (značného ohlasu se dočkala úvodní výstava *Poklady Státního ústředního archivu. Český a československý stát v dokumentech 1158 - 1990*), kinosál i přednáškové sály.

Posláním Státního ústředního archivu v Praze je pečovat o uchování a zpřístupňování dokumentů trvalé hodnoty příštím generacím. Odkaz Josefa Vavrouška, přesahující v mnoha ohledech rámec doby, v níž žil a působil, určitě stojí za to, aby byl zprostředkován dnešním i budoucím zájemcům.

Jiří Křesťan

Základní informace o Státním ústředním archivu lze nalézt na webové stránce: www.mvcr.cz (archivnictví)

5.3 Nové knihy

5.3.1 Zvířata jsou naši bližní

Vzácná kniha Petera Singera „Osvobození zvířat“, vydaná v mnoha světových jazycích, se dočkala na jaře tohoto roku i českého vydání (nakladatelství Práh, Praha). Jen málo knih dosáhlo ohlasu a změnilo náš poměr k mimolidským tvorům jako tato kniha. Singer, pravděpodobně nejvlivnější etický filosof dnešní doby, začal své filosofické vzdělání v Austrálii a dovršil je v anglickém Oxfordu. Dnes působí jako profesor bioetiky na Princeton University ve Spojených státech. Je znám z četných svých knih zabývajících se bioetikou, hlásajících respekt k životu každého jedince a nutnost ochrany každého cítícího tvora a jeho práva na život bez utrpení a bolesti. Nejznámější z jeho rozsáhlého díla je právě jeho „Osvobození zvířat“, kniha v době svého prvního vydání v roce 1975 přímo revoluční svým obsahem a vlivem na široké vrstvy lidí po celém světě. Jistě právem je Peter Singer označován jako „otec hnutí za práva zvířat“.

Jaká jsou tato práva? Nesmírné utrpení zvířat v dlouhé historii lidstva má svůj základ v představě, že jde o tvory bez duše, citů, vnímání bolesti, schopnosti trpět, mluvit, dorozumět se, logicky myslet nebo činit rozhodnutí. Člověk jako pán všeho stvoření je jim tedy nadřazen a má tak právo s nimi jakkoli zacházet. Singer logicky a velmi přesvědčivě ukazuje, jak tato „druhá nadřazenost“ je scestná a morálně nepřijatelná, stejně jako rasismus, sexismus a všechny ty ostatní „ismy“, které na světě způsobují tolik utrpení. Vždyť všechny ty schopnosti, které zvířatům upíráme (a které jak současné bádání jasně prokazuje, zvířata skutečně mají) – nenacházíme u mnoha lidí – jako u novorozenců, dětí nebo u lidí mentálně postižených – a přesto je chráníme před jakýmkoli bezprávím. A navíc zvířata mají tolik jiných schopností, kterými my lidé nejsme obdařeni! Nesčetné studie chování zvířat stále jasněji ukazují, jak jsou nám zvířata blízká nejen co se týká genetické podobnosti, ale i schopnosti „mentálně i fyzicky trpět a pociťovat bolest. Tak to již více než před 200 lety vyjádřil anglický filosof Jeremy Bentham, když mluvil o našem poměru ke zvířatům: „Otázkou není, zda dokáží myslet, ani zda dokáží mluvit, ale zda jsou schopna trpět!“ V tom je základ Singerova chápání práv zvířat: je-li jakýkoli živý tvor schopen trpět a pociťovat bolest, pak musíme ve všech svých rozhodováních brát v úvahu tuto schopnost a respektovat jeho právo netrpět a nebýt podroben bolesti. V tomto jsme my lidé se zvířaty na stejné úrovni! I zde platí ono „zlaté pravidlo“: nečini jiným to, co nechceš, aby bylo činěno tobě.

Singer ve své knize podrobně probírá dvě odvětví našeho zneužívání mimolidských tvorů, v nichž utrpení je nejrozsáhlejší: pokusy na zvířatech a novodobý velkochov hospodářských zvířat. O tom, co se děje za zavřenými dveřmi laboratoří, na velkofarmách a na jatkách málokdo z nás něco ví. A když přece jen je o tom někde malá zpráva, většina z nás zavře oči. Singer nám dává nahlédnout za dveře laboratoří a otevírá vrata moderních farem, v nichž někdy statisíce živých, citlivých tvorů neuvěřitelně strádají bez sebemenšího pohybu, bez slunce a čerstvého vzduchu, bez jakékoliv péče a soucitu. Filosof Descartes kdysi řekl, že zvířata nemají duši, jsou jenom automaty bez jakýchkoliv citů a pocitů bolesti. Můžeme dnes, o několik století později, prohlásit, že tomu tak není? Vždyť jsme z citlivých tvorů učinili jenom stroje na výrobu masa, mléka, vajec a dalších produktů. V televizi vidíme hory dobytka spalovaného jako nepotřebný odpad bez jakéhokoliv projevu soucitu nebo zmínky o tom, že se jedná o trpící tvory. Čteme zprávy o nelidském zacházení se zvířaty na farmách, o neuvěřitelných krutostech páchaných na těchto vyděšených tvorech na jatkách. Zprávy projdou tiskem a zůstanou bez povšimnutí či jakékoliv nápravy. Všichni jsme příliš zaujati jen svými problémy, není času myslet na utrpení ostatních. Můžeme ještě nazvat naši společnost civilizovanou, když dovolíme taková barbarství páchaná na nevinných a bezbranných tvorech? Singer

se neptá a neodsuzuje: jen suše podává fakta. Kdysi se však takto ptal L.N.Tolstoj a musíme se ptát i my při čtení Singerovy knihy.

Za zmínku stojí též neuvěřitelné ničení přírody, devastace pralesů, rozsáhlé znečištění jezer a řek a vybíjení milionů divoké zvěře spojené s pěstováním hospodářských zvířat pro stále více se rozmnožující nenasytné obyvatelé této planety. Vegetariáni, kteří se rozhodli z morálních důvodů nepožívat maso a jiné živočišné produkty, se tak stávají i důležitými ochránci stále více ohrožované přírody. Kniha se, již v menším měřítku, dotýká i jiných oblastí, v nichž jsou zvířata vystavena velkému utrpení – lovení a chytání divoké zvěře do krutých pastí, nelidské likvidace zvířat na farmách či volné přírodě pro kožesinový průmysl, odchyt často chráněné a vzácné zvěře pro cirkusy a podobné druhy zábavy. Výčet je nekonečný, „věčná Treblinka“, jak to nazval Isaac B. Singer v jedné své povídce. Jen málo lidí vůbec pochopí rozměr utrpení, jakým statisíce zvířat denně procházejí. A ještě méně jich projeví starost a učiní rozhodnutí.

To, co pochopili mnozí velcí lidé v historii lidstva – vědci, myslitelé a humanisté jako Pythagoras, Leonardo da Vinci, Tolstoj, Gándhí, Schweitzer, Shaw a velká řada jiných (všichni byli vegetariáni) – podává nám nyní Peter Singer ve své knize jednoduchým, jasným a přesvědčivým způsobem. Ač popisuje hlavně poměry v Americe, nesmíme se nechat uklidnit myšlenkou, že evropské poměry jsou lepší. Nelidské zacházení se zvířaty jako s pouhými věcmi či majetkem je hluboce zakořeněno všude. Je na každém z nás, jak svědectví Petera Singera přijmeme a do jaké míry se rozhodneme zmenšit míru utrpení zvířat, našich opravdových bližních. Všichni k tomu máme příležitost a nesmíme ji zanedbat! Přečtěte si tuto knihu: jak napsal Erazim Kohák na konci své předmluvy – „tak či onak vám přemění život“.

Jan Čejka, Troy, Michigan, USA

5.3.2 Člověk, příroda, bludný kruh?

(Sborník „Rozpravy / Samenspraak 2001“ Vydal EMAN, Heršpice, 48 Kč)

K překonání ekologické krize a jejích důsledků nestačí technologická opatření; je třeba, aby lidé měnili vztah k prostředí, aby přijímali jiné hodnoty. Naše evropská civilizace vyrostla na křesťanských kořenech. Lynn White ve svém známém článku „The Historical Roots of Our Ecological Crisis. Science, 155, 1967“ obviňuje křesťanství z výrazného podílu na vzniku současné environmentální situace. Jaký tento podíl skutečně je? Co pro její řešení křesťanství dnes přináší, resp. může přinést? Těmto a podobným otázkám týkajícím se vztahu člověka k přírodě se věnuje zdařilý 58stránkový brožovaný sborníček „Člověk a příroda - bludný kruh“. Najdeme v něm texty nizozemských a českých filozofů, teologů a přírodovědců.

Dva příspěvky se zabývají často citovaným a různě interpretovaným imperativem z první biblické kapitoly (Gn.1.28) „podmaňte zemi, panujte (na ní)“. K. Deurloo a M. Prudký přes roli šabatu (korunuje proces stvoření) a odkaz na Noe (převedl stvoření vodami záhuby) směřují k poznání, že ono podmanění, resp. panování znamená respektovat integritu stvoření a při tom uskutečňovat spravedlnost a pokoj. J. Halama se zamýšlí nad důsledky špatné interpretace tohoto biblického textu a předkládá jeho výklad podle J. Hellera (Člověk - pastýř stvoření. Universum č. 16) jako polemiky proti zbožšťování přírody, přičemž „kdo užívá výroku o panování člověka nad zemí tak, že jím zdůvodňuje svůj nárok na to dělat si se zemí, co chce, odpírá vlastně Božímu nároku, Božímu úkolu pro člověka a zneužívá tohoto biblického textu hrubým způsobem“. Čtenář se v Halamově příspěvku seznamuje s různými modelovými vztahy člověka, speciálně křesťana, k ostatnímu stvoření. Autor se vyslovuje pro zatím málo rozšířené „odpovědné správčovství“. Na závěr píše: „Zamyšlení nad učením o dominiu terrae (panování nad zemí), o jeho kořenech, podobách a roli v dějinách, je v současné chvíli dob-

rým důvodem, abychom jako křesťané přestali udělovat moudré rady, hrát si s významy slov a uhýbat odpovědnosti, zřetelně vyznávali svou vinu a začali opravdu křesťanský postoj ke stvoření uskutečňovat, dokud není pozdě“.

Články E. Weedy a E. Koháka čtenáře orientují k prožívání velkoleposti Božího stvořitelského díla a k vytváření tomu adekvátního vztahu k němu. E. Weeda vidí člověka jako organickou součást přírody, nikoli jednou hotové, nýbrž stále se utvářející a měnící. Nabádá k vyváženému, nepředsudčivému vztahu k prostředí. E. Kohák se zamýšlí nad přínosy technicky zaměřené ekologie i nad její nedostatečností. Obrací čtenářovu pozornost k ekologii morální, k níž nutně patří i prožitková složka. Říká, že „všechn život, všechno bytí vytváří hodnotu. Svět není jen zásobárnou surovin. Je prolnutý hodnotou a smyslem“. Porovnává karteziánské antropocentrické pojetí světa a člověka s komeniánským biocentrismem; „Evropa volila karteziánskou možnost. Následky tohoto rozhodnutí dnes vyúsťují v ekologické krizi, možná i katastrofě.“ Na znovuoživení prostoru pro komeniánský přístup se dívá s nadějí. Velice záleží na vytváření postojů.

Podobně je laděn i článek M. E. Brinkmana, v němž autor navazuje na dříve zmíněný Whiteův článek, odkud přechází k optimistickému výhledu opírajícímu se o nová přírodovědecká paradigmat, která otvírají další obzory pro dialog mezi vírou a vědou. Vychází přitom především z pozoruhodné knihy I. Prigogina a I. Stengers(ové) „Order out of Chaos“ (škoda, že se jménem Isabelle Stengers překladatel manipuluje jako s maskulinem).

Sborník uzavírají rozhovor s českým filozofem M. Machovcem a na něj navazující polemická reakce G. Manenschijna. M. Machovec se nevyhýbá reflexi zkušeností z období komunismu. Všimá si současného z hlediska stavu životního prostředí neradostného a netečného rozložení lidských zájmů a důrazů v naší civilizační oblasti. Odkrývá některé odsouvané a zamlčované základní pravdy, jako „problém, aby lidstvo přežilo, je důležitější než to, jaký ekonomický systém v které části světa vládne“. Jeho odkazy na K. Lorenze a J. Moltmanna jsou živým doporučením těchto autorů. Na rozdíl od M. Machovce, který vidí svět z pozice člověka prošedšího érou komunismu a žijícího v postkomunistické zemi, G. Manenschijn se na současnost dívá z pozice západoevropana, v minulosti i nyní majícího volný přístup k informacím a žijícího ve svobodné zemi. Zdá se, že - nemaje jeho zkušenosti - Machovce místy plně nepochopil. Jeho představa, že západoevropané mají lépe vypěstované ekologické myšlení a citění, je jistě v určitých ohledech oprávněná (vratné obaly, termostaty nastavované na nižší teploty), nicméně těžko se lze ubránit dojmu, že zaujímá postoj jakési západoevropanské nadřazenosti, přičemž celou problematiku plně nedomyšlí a zjednodušuje; např. jeho tvrzení, že „v moderním hospodářství už není přípusté užívání technologií, jež poškozují životní prostředí“, může být snem environmentalistů, avšak rozhodně není pravdivé (není pravdou ani podstatně slabší tvrzení, totiž že by se vždy hledaly technologie, které by životní prostředí poškozovaly co nejméně, jak o tom svědčí přeplněné silnice, v západní Evropě ještě více než u nás).

Sborník „Člověk a příroda“ je nesporně obohacením knižního trhu v oblasti environmentalisticky zaměřené literatury. V tenké brožuře najde čtenář mnoho hlubokých myšlenek a podnětů k přemýšlení, k vytváření osobních postojů a jejich uplatňování v životní praxi. Přínosem pro něho budou i ty pasáže, s nimiž nebude souhlasit (autor recenze přibližně takto vnímá příspěvek G. Manenschijna). Vydavatelství EMAN (které v průběhu r. 2001 přesídlilo z Heršpic do Benešova) a všem jeho spolupracovníkům, kteří se na přípravě této tenké, avšak obsahem bohaté knížky podíleli, patří upřímný dík.

Jiří Nečas

6. FÓRUM 2000 NA PRAŽSKÉM HRADĚ

Ve dnech 14. – 17. října se konalo ve Španělském sále Pražského Hradu již páté setkání významných osobností ze světa politiky, vědy a kultury, nazvané Fórum 2000. Tématem letošní konference byly otázky lidských práv a hledání globální odpovědnosti.

Fórum 2000 bylo založeno v roce 1997 z popudu Václava Havla a spisovatele Elie Wiesela, držitele Nobelovy ceny za mír. Pět ročníků probíhalo mezi roky 1997 – 2001 a snažilo se reflektovat období přechodu od století dvacátého k jedenadvacátému.

Na konferenci bylo navázáno několik doprovodných akcí, z nichž jednu organizovala pod názvem Fórum v Podhradí také STUŽ (viz dále).

Letošní Fórum doprovázel poprvé projekt E-Fórum 2001. Šlo o interaktivní přenos dění ze Španělského sálu, který byl videokonferenčně spojen s moravskými univerzitami, odkud sledovali dění studenti. Každodenně byl realizován kulatý stůl. Na závěr E-Forum formulovalo vlastní vizi vycházející z jeho kyberkultury. Jeden z organizátorů E-Fóra řekl, že kyberkultura ve zvýšené míře nabízí pozitivní potenciál pro globalizující se lidstvo a může se stát médiem a místem šíření nových modelů společenské organizace a komunikace. Pro myšlenky a změny vedoucí k lepší společnosti doporučuje termín kyberhumanismus. Úkolem prý ale zůstává jeho definice a další aktivity, seznamující soužití člověka s digitální technologií.

V dalším jsme Vám pro vaši informaci vybrali některé zajímavé příspěvky, případně jejich podstatnou část. Texty jsou převzaty přímo z tlumočených přepisů, z časových důvodů jsme je stylisticky ani gramaticky neupravovali.

6.1 *Témata pátého ročníku Fóra 2000*

Pátý roční konferenci Forum 2001 byl věnován lidským právům s důrazem na následující témata:

Den první: Lidská práva a různé civilizační okruhy

Jsou lidská práva univerzální, nebo se jedná o západní koncept, který lze obtížně aplikovat na jiné civilizace, spoluvytvářející dnešní svět? Je nesporné, že sama myšlenka individuálních lidských práv je spojena s dědictvím americké a francouzské revoluce, a tedy s pojmem občanských svobod, a s dvěma staletími vývoje moderního demokratického státu. Oněch dvě stě let změnilo tvář světa a jejich dynamika byla tvořivá i ničivá. Přinesla průmyslovou revoluci a nevídaný technologický rozvoj, na druhé straně dravost, soupeření, nacionalismus a dvě světové války. Evropská nebo euroatlantická civilizace byla první v celosvětových dějinách, která se opakovaně, jak svým náboženstvím, tak idejí stálého pokroku a růstu, deklarovala jako univerzální se všemi nároky a se všemi odpovědnostmi z toho plynoucími. Vůči řadě národů a kultur se přitom těžce provinila, zvláště v dobách koloniální expanze. Paradoxně ve chvíli, kdy se zdá, že své viny odčinila a poučila se z nich, se vrací otázka, zda koncept univerzálních lidských práv není jen skrytým nástrojem „západního imperialismu“. Přestože podobná ideologizující obvinění většinou přicházejí z oblastí bez vlastní demokratické tradice, je podobné otázky nutno brát vážně už proto, že kvůli nim stále umírají lidé.

Stav lidských práv je samozřejmě v různých regionech planety různý. Nabízí se otázka, zda opravdu mají být nároky na ně všude naprosto stejné, nebo zda lze respektovat některé specifické odchylky (už tím ale trpí proklamovaná „všeobecnost“ lidských práv), nebo dokonce tolerovat některé kulturně, historicky nebo nábožensky podmíněné praktiky, které jsou se Všeobecnou deklarací lidských práv v otevřeném rozporu. Kde jsou hranice kulturních odlišností, kam až smí nebo nesmí sahát mezinárodní dohled nad dodržováním lidských práv? Jak

se vyrovnat s tvrzením totalitních režimů, že starost o lidská práva uplatňovaná zvenčí je zasahováním do vnitřních věcí, přičemž argumentují právě kulturní odlišností?

Shoda zdaleka nepanuje ani v tom, zda jsou lidská práva výhradně prostředkem obrany individuálních svobod jednotlivce, nebo zda mají opodstatnění i koncepce kolektivních lidských práv. Ty, jak víme, řada i demokratických států odmítá, neboť zejména v posledním desetiletí byly právě nároky radikálních nacionalistů na kolektivní právo sebeurčení příčinou výbuchu tragických konfliktů i dlouhotrvajících občanských válek. Podobná, i když jemněji odstíněná je i otázka, jak je tomu s právy menšin - etnických, kulturních, intelektuálních, politických nebo sexuálních: jsou práva menšin zvláštní kategorií lidských práv nebo vždy jen souhrnem práv jednotlivců tvořících menšinu?

Kromě těchto vysoce politických, protože mezinárodně zpolitizovaných otázek nastupují otázky praktičtější, ba každodenní. Například zda k lidským právům patří i práva sociální, zda jsou též univerzální, nebo musí být předmětem realistické dohody podle místních podmínek. Nebo podobně: Jsou základními lidskými právy právo na čisté životní prostředí a na ekologicky udržitelný rozvoj?

A konečně budou k úvaze otázky povahy spíše filosofické. Od jakého věku člověka lze mluvit o lidských právech - od početí, od narození, od dospělosti? Je-li právo na život uznaným lidským právem, je jím i právo na smrt? Podaří se jako doplněk k lidským právům prosadit i obecně závazné lidské povinnosti, a měly by takové snahy nějaký praktický smysl?

Den druhý: Mezinárodní organizace a lidská práva

V posledních letech se v souvislosti s rozvojem mezinárodní a nadnárodní spolupráce zásadně mění role národních států, a to právě ve chvíli, kdy se některé národy k vlastní státnosti teprve propracovaly. Probíhají paralelní procesy mezinárodní integrace - mluví se o novém pojetí budoucích federací kontinentálního rozměru - a tato integrace vyžaduje i delegaci části státní suverenity vyšším celkům, na druhé straně se čím dál více rozhodovacích pravomocí přibližuje na lokální úroveň a některé státy se rychle decentralizují a regionalizují. Týmy expertů uvažují o perspektivách globálního řízení (global governance), jako například skupina pro přípravu reformy OSN. Problémem většiny mezinárodních organizací, které vznikaly v posledních padesáti letech, je jejich těžkopádnost a klesající autorita. Otázkou vlastní legitimacy, autority a budoucího směřování se zabývají nebo budou zabývat i Evropská unie, NATO, Mezinárodní měnový fond a Světová banka, i když jejich kritici se ptají, zda a nakolik je těchto institucí zapotřebí a komu, jakým zájmům slouží.

Jisté je, že globalizující se svět potřebuje určitou institucionalizovanou autoritu. Dosud se však liší míra přesvědčení o závaznosti nadnárodní legislativy: s prosazováním a vymáháním práva přes hranice států mají ambivalentní zkušenost mezinárodní soudní instituce.

Mezinárodní ochrana lidských práv má mimořádný význam v krizových situacích, a to jak v akutních, jako etnické konflikty a občanské války, tak v chronických, jako dlouhodobý útlak národnostních menšin nebo politická represe opozičních sil. Zvláště zde se osvědčuje mezinárodní součinnost na vládní a nevládní úrovni - nevládní organizace jsou často ochotny zasáhnout i tam, kde vlády z politických důvodů váhají, a mobilizovat mezinárodní veřejné mínění. Dobrovolníci z organizace Lékaři bez hranic poskytují přímou pomoc v situaci ohrožení života civilního obyvatelstva i proti vůli místních úřadů, Amnesty International pro jistotu monitoruje porušování lidských práv všude na světě, tedy i v demokratických zemích. Legitimní jsou v tomto kontextu otázky, zda mezinárodní úsilí o co nejrychlejší tlumení konfliktů nebývá vedeno spíše obavou o ohrožení ekonomických zájmů než skutečnou oddaností věci lidských práv, stejně jako tázání po dosavadní účinnosti ochrany lidských práv v ozbrojených konfliktech.

Čím dál širší mezinárodní rozměr mají problémy ekologické, sociální a ekonomické. Všechny, zejména environmentální otázky, mají celosvětovou naléhavost, a proto budou zaznívat po celou dobu trvání konference, ne pouze v jednom specializovaném panelu či workshopu. Mají všechny oblasti světa něčím nebo někým slibované nebo dokonce zaručené právo na určitou životní úroveň nebo dokonce na blahobyť? Jaký vliv bude mít budoucí demografický vývoj planety, řízená i spontánní migrace, únik mozků na lidská práva? Má vzdělanec z třetího světa právo odejít, nebo povinnost zůstat, či se vrátit? Jaká je budoucnost státních hranic? Neuza- vřou se ekonomicky úspěšné regiony, které si mohou dovolit rušit vnitřní hranice, do pevnosti tvořené silně střeženou hranicí vnější? A jak to zdůvodní zbytku světa?

Shodneme-li se na potřebě přijmout spolu s lidskými právy i pravidla všelidské odpovědnosti, nepatří k nim především péče o společnou planetu, o globální společné statky a jejich rozum- ná správa a účinná ochrana?

Jaké má dnes šance vize budování občanské společnosti?

Den třetí: Lidská práva a státní suverenita

Závěrečný den konference se pokusí prozkoumat většinu již naznačených problémů z poně- kud odlišné perspektivy. Měly by být předvedeny a interpretovány na základě praktických zkušeností osobností, které se buď samy v některé z následujících oblastí angažovaly, nebo ji dlouhodobě sledovaly, studovaly a komentovaly. Půjde o problematiku vyjádřenou těmito vztahy:

- lidská práva a humanitární intervence
- lidská práva a mezinárodní spravedlnost
- lidská práva a mezinárodní právo
- lidská práva a demokracie
- lidská práva a ekonomické sankce.

6.2 Projev Václava Havla, Vladislavský sál 14. října 2001

Dámy a pánové, vážení přítomní,

srdečně Vás vítám ve Vladislavském sále na Pražském hradě a na páté konferenci Forum 2000. Pro ty z Vás, kteří to nevědí nebo kteří jsou zde poprvé, bych rád několika slovy zreka- pituloval genezi a historii této konference.

Poprvé se myšlenka uspořádat něco podobného objevila v našem rozhovoru s Elie Wieselem, který jsme vedli v Hirošimě, kde jsme se setkali na jiné konferenci. Záhy jsme navázali kon- takt s panem Sasakawou, bez jehož intelektuální, organizační i hmotné účasti by stěží tyto konference mohly existovat. Zprvu se zdálo, že bude jenom jedna, ale získala si do té míry zájem a popularitu, že se nakonec ukázalo být vhodné ji opakovat. Tento týden tedy končí série pěti takovýchto konferencí.

Jaký je jejich smysl: spočívá v tom, že se tu setkají lidé velmi různých profesí, sociologové, politologové, filozofové, politici, bývalí politici, lidé z různých kontinentů, různých politic- kých přesvědčení, různých náboženských vyznání, a že tu v klidu a míru tři dny hovoří o dnešním světě, o naší civilizaci, o jejich rozporech, o hrozbách, které se nad ní vznášejí. Mluvíme o hrozbách ekologických, o prohlubujících se rozporech mezi bohatými a chudými, o závratném populačním vzruchu, o závratném rozvoji technologií moderní techniky. Mlu- víme o nejružnějších věcech a o jejich důsledcích. Mluvíme i o tom, zda tato velká globální civilizace, která pokrývá celou planetu a která nás jakoby všechny stlačuje víc a víc k sobě,

neprovokuje jakési silnější pocity uchovat si za každou cenu svou identitu sebevymezení se proti jiným, nikoli vedle nich, strachem z jinakosti či odporem k jinakosti. Mluvíme tu posléze i o východiscích z těch dvojsmyslných pohybů nebo samopohybů naší civilizace. Mluvíme o tom, zda lze najít jakési duchovní společné minimum, které by spojovalo lidi různých náboženství, různých národů, různých přesvědčení, na němž by se mohli shodnout a které by bylo východiskem lidského soužití na této planetě.

Poslední události - teroristický útok na Manhattan - daly naší konferenci a jejím tématům zvláštní naléhavost, zvláštní aktuálnost. V prvním plánu jde o útok teroristů, na který je třeba odpovědět. Proto vznikla mezinárodní koalice, která si předsevzala bojovat proti terorismu. V jakémsi druhém a hlubším plánu ovšem cítím, a nejsem asi sám, za tím cosi víc. Cítím v tom jakési znamení, jakési varování, jakýsi vzkaz, jakousi výzvu této civilizaci. Vždyť bin Ládin nevynalezl ani kulomet, ani letadlo, ani počítač, ani bakteriologickou zbraň. Fanatici byli vždycky, masoví vrahové a teroristé byli vždycky, ale nikdy neměli tak gigantickou možnost zasáhnout celou planetu a ohrozit život tolika lidí. Zdá se mi, že je třeba rozumět tomuto znamení a přemýšlet o tom, jak ke globálnímu civilizačnímu pokroku, velkému technologickému rozvoji a rozvoji lidské vynalézavosti přidružit i rozvoj a prohlubování globální lidské odpovědnosti - odpovědnosti za svět a ke světu, odpovědnosti, která by znemožňovala, aby kdokoli tím či oním způsobem využíval tohoto ohromného pokroku. Ale nejen to - odpovědnosti, která by zmobilizovala lidského ducha a dobré síly, které dřímou v lidstvu, k tomu, aby čelily všem velkým rozporům dnešní civilizace, jimiž se na těchto konferencích zabýváme.

Znovu Vás vítám a pevně věřím, že naše letošní jednání bude zajímavé a úspěšné.

6.3 Elie Wiesel

(zkráceno)

Držitel Nobelovy ceny za mír z roku 1986. Přednáší humanitní vědy na univerzitě v Bostonu, je autorem více než třiceti knih. V roce 1987 založil, společně se svou ženou Marion, Nadaci Elieho Wiesela pro humanitu (Elie Wiesel Foundation for Humanity). Jeden ze zakladatelů projektu Forum 2000.

Pane prezidente, Excellence, můj příteli Jacque Rupniku, vážení přátelé,

Možná, že vděk není na našem oficiálním programu, ale myslím si, že by tam měl být také. Chtěl bych vyjádřit vděk, pane prezidente Havle za to že jste nám pomohl již po páté přivést sem k tomuto stolu nás všechny. Chtěl bych vyjádřit také vděk Praze za to, že nám umožňuje těšit se z její krásné minulosti a tak vlastně přivítat a přimět návštěvníky, aby se do ní vraceli stále a stále. Dále bych chtěl poděkovat nadaci NIPON za to, že finančně umožnila tuto konferenci.

Pane prezidente, podobně jako Vy, i já si pamatuji začátek našich diskusí o pořádání těchto konferencí. Ano, měli jsme myšlenku uspořádat v 1995 tuto konferenci.. Tehdy jsme navštívili jinou konferenci, která se pokusila najít odpověď na velice urgentní otázku a velice jednoduchou otázku. Má vůbec naději ještě budoucnost? A naše jednoznačná odpověď byla: ano. Budoucnost musí mít naději. Vzhledem k tomu, že život má smysl, automaticky je to napojeno na naději. Musíme doufat, že bude i nadále sociální existence. Nemůžeme žít bez snů. Ale jak by řekli asi puberťáci: lehký to není, teď to lehký fakt není.

Již celou řadu let byla globalizace základní myšlenkou většiny mezinárodních konferencí. Planeta Země se stále zmenšuje a zdálo se naprosto přirozené, že všechny hranice zaniknou. Ať již nové nebo staré, uměle vytvořené komunity. Ať už žili kdekoliv, zúčastnili se vlastně jednoho společného dobrodružství. Všichni byli rozhodnuti zabránit všem těm hororům, které

jsme znali z minulosti. Všichni jsme se začali věnovat budoucnosti. Zdálo se, že na vzdálenosti již nezáleží, protože jak muži, tak ženy jsou slyšet na velikou dálku. Okamžitě se dozvídáme o všech katastrofách, ať již k nim dochází kdekoli a tyto katastrofy nás ovlivňují. Nikdy dříve nebylo tolik mozků, nepracovalo tolik mozků společně na tom, aby na základě solidarity byla poskytnuta pomoc všem, kteří to potřebují. Snažíme se pomáhat obětem které trpí hladem, těm kteří byli vyhnáni z domovů, snažíme se pomoci rodičům dětí, které umírají hlady. Lidská práva, právo na svobodu se stávají novým náboženstvím. Jde nám o to, abychom slavili život. Co pravda znamenala pro staré filosofy a mír pro Židy, láska pro křesťany a boj za sociální spravedlnost, to všechno jsou věci, které zůstávají dodnes. I v těch nejhorších snech jsme si nedovedli představit, že zlo by se také mohlo stát něčím co je globalizované.

11. září jsme se všichni probudili. 11. září zůstane v historii zapsáno, jako něco co všechno změnilo. Teď víme, že něco bylo před 11. zářím a něco je po 11. září. Nic není stejné a ani nemá být stejné. Ta obrovská propast fanatismu stále je otevřená a dnes hovoříme v této souvislosti o terorismu. Od doby francouzské revoluce jsme zažili obrovské, rozsáhlé destrukce, ale současně jsme byli svědky i demokracie. Demokracie, která se zrodila a stále se šířila. Co to je terorismus? Terorismus není jen snaha získat moc, ale terorismu jde o to, aby vyvolával strach. Teroristé používají smrt, i svou vlastní smrt a smrt ostatních lidí, proto, aby zredukovali nevinné lidi a aby je nutili k tomu, aby se vzdali svých snů, své důstojnosti, své hrlosti svého života, chtějí jim zabránit v tom, aby mohli dělat určité volby. Teroristé se snaží lidi zastrašit, aby nešli za svými sny, aby neměli žádnou naději, aby nebojovali za svobodu. Proto je terorismus něco, co je naprosto globální. Je to globální nepřítel lidstva.

Když jsme poprvé plánovali Fórum 2000, hovořili jsme o tom, ano, Fórum 2000, to je dobrý nápad. Oslavíme tím začátek nového tisíciletí. V té době nás vůbec nenapadlo, že bychom o terorismu měli hovořit. Možná, že jsme byli naivní. Mysleli jsme na věci, které souvisely s minulým stoletím a mysleli jsme, že fašismus a nacismus a také terorismus, že skončil právě s 20. stoletím, že něco takového již v 21. století nehrozí. Mýlili jsme se. Terorismus žije, žije i nadále a představuje to největší zneužívání a největší ránu lidským právům.

Rezignace nemůže být odpovědí na tuto novou situaci. Musíme i nadále si trvat na tom, že kde není naděje, je naší povinností tuto naději opět vyvolat. Uvědomujeme si totiž, že naše reakce na terorismus musí být globální. Jako Newyorčan, jako Newyorčanka je tu se mnou moje manželka, my jsme společně byli svědky toho, že reakce na terorismus byla vlastně jakýmsi vyjádřením lidství. Způsob, jakým naši lidé reagovali na tuto tragedii s obrovskou něhou, s obrovským soucitem, s obrovskou vstřícností k sobě navzájem, to všechno ale v ovzduší obrovského smutku, smutku pro oběti, pro rodiny těchto obětí. Uvědomili jsme si ale současně s tím, že celý svět reagoval a uvědomil si, že terorismus je hrozba nejen jednomu národu, ale všem lidem na světě. Proto ve světle toho, co se stalo, je potřeba si uvědomit, že i toto setkání je velice speciální, jedná se o pátou konferenci Fórum 2000 a tím získává tato konference i speciální dimenzi intenzivní potřeby pochopit, porozumět tomu, co se vlastně stalo, proč se to stalo. Jestli se tomu dalo zabránit. A jestliže když jednou se již něco takového dostalo do světa, jestli to můžeme stále ještě zastavit, což je vlastně naše touha, naše přání. Jsem přesvědčen, že všichni účastníci budou i o těchto věcech hovořit. Naše otázky jsou i otázkami vašimi. Myslím si, že zde budeme hovořit o něčem, čemu můžeme říkat hledání. Není nic hezčího a důležitějšího v našich snahách, než se zúčastnit stejného hledání. Děkuji vám.

6.4 Šimon Perés

Úterý, 16. října 2001

Významný izraelský politik, současný ministr zahraničí. Společně s Jicchakem Rabinem zásadně přispěl k blízkovýchodnímu mírovému procesu, za což dostal v roce 1994 Nobelovu cenu míru.

Já vím, že ať hovoříte jakýmkoliv jazykem, arabsky, francouzsky, německy, anglicky, tak vždycky mluvíte správně. Ale když mluvíte hebrejsky, tak to jenom zní správně.

Dámy a pánové, vím, že je zvykem v současné době kritizovat byrokracii, ale snažím se zamyslet se nad tím, co by se stalo se všemi našimi šlechtnými myšlenkami, kdybychom neměli určitou administrativu, protože svět myšlenek sám o sobě by byl světem prázdným. Myšlenky totiž vyžadují určitou administrativu, která je může implementovat. Myšlenky bez takovéto administrativy jsou myšlenky bez potence. Na druhé straně administrativa bez myšlenek je ještě nebezpečnější.

Dovolte, abych uvedl příklad. Hovoříme zde o lidských právech a myslím si, že je třeba uvědomit si, že první lidské právo je zůstat naživu. Protože pokud nejsme naživu, tak jaký význam má to všechno ostatní. Čili jestliže máme udělat jakýsi seznam lidských práv, tak nám nezbyvá než začít tím, že administrativa by se měla postarat o to, že lidé zůstanou naživu, jinak to nemá smysl. Já si myslím, že v současné době se nacházíme ve velice zvláštní situaci, kdy jak myšlenky, tak instituce patří ke světu, který již neexistuje, který je na prahu nového věku, kde ani myšlenky ani naše instituce nejsou dostatečně jasné nebo dostatečně relevantní na to, aby byly zralé k implementaci. Myslím si, že svět v současné době prožívá naprosto zásadní změnu. Je to změna ekonomická, ať je to ekonomie využití půdy, ekonomie využití vědy, intelektu. Ekonomie půdy nás nutí mít hranice, nutí nás mít určitá rozdělení, určitou suverenitu, mít armády, které je brání a historicky většinou války začaly kvůli půdě a kvůli přírodnímu bohatství.

Během mnoha let jsme zjistili, že existuje něco co je daleko důležitější než půda, a to je věda a technika. Věda a technika totiž skončily éru předsudků, hranic, rozdílů v čase. Již nejsme pouze spojení společnou půdou nebo tím, že máme společné moře, spojuje nás vzduch. Ať jste kdekoliv, ať jste kdokoliv, kdykoliv se můžete spojit se zdroji, které vám přinesou informace o tom, co se stalo v bezprostřední minulosti. Přešli jsme již dále než je rychlost světla a v současné době potřebujeme víc otevřenosti, potřebujeme nové myšlenky, potřebujeme renovovat to co již zastaralo.

Myslím si, že globální ekonomika nebo globalizace ekonomie není ideologií. Je to výsledek velice zásadní změny v ekonomii. A vlastně se dá říci, že privatizace následuje stejnou cestu. Privatizace není ideologie, ale je výsledkem globalizace, protože vlády si uvědomují, že národní ekonomika se stává globální ekonomikou a vlády neměly jinou možnost, než předat ekonomii do soukromých rukou, soukromým podnikům. Ty výsledky, které z toho vyplývají, jsou velice náročné. Všechno teď vlastně co takto vzniká se dostává do soukromých rukou, velice často vlády v důsledku toho nemají dostatečné finanční prostředky. Soukromé firmy mají nadbytek a přitom nemají žádnou zodpovědnost, ať už sociální nebo politickou. Stáváme se svědky určité ekonomiky, která vlastně již není vůbec regulována. Každý den tři a půl trilionů dolarů prochází různými finančními transakcemi. Nikdo nemůže tyto toky financí kontrolovat, neexistuje žádná vláda, která by byla tak silná, jako je tato globální ekonomie. Může se stát, že v blízké budoucnosti nedojde k velké změně, to znamená ekonomika se nestane národní, tak jako se vláda nestane globální.

To vytváří pochopitelně obrovskou řadu problémů. Z toho nejdůležitější problém je ten, že nikdo vlastně v současné době není schopen zvládat rozdíly mezi chudými a bohatými. Není to otázka rozdílu mezi těmi, kteří mají a těmi, kteří nemají. Je to rozdíl mezi těmi, kteří jsou spojeni s tímto novým světem a těmi, kteří nejsou s ním spojeni. V současné době existují dvě a půl miliardy lidí, kteří žijí za méně než dva dolary denně, další miliarda potom za méně než jeden dolar a naopak existuje poměrně malé množství lidí, kteří skutečně si užívají blahobytu. To všechno může vést k protestům, může to vést k násilí a přitom se nikdo nesnaží řešit tuto bouři v jejím počátečním stádiu. Místo abychom něco dělali, tak se na to na všechno díváme jako pozorovatelé, kteří nemají vlastně schopnost nějakým způsobem tuto situaci zvládat.

K tomu mohu říci, že globalizace a technologie mění charakter naší společnosti. Mnoho lidí si myslí, že pokročilá technologie je otázka pouze technická. Tak to není. Nejde jenom o to, že si koupíte počítač nebo internet a okamžitě jste součástí této nové technologie. Tato technologie nebo věda pochopitelně musí zůstat loyální pravdě. Nemůžeme kombinovat technologii a lež, protože pak by neexistoval vědecký život. Musíme skutečně jít si stále za tou holou pravdou. Nemůžeme přilákat investice, pokud budeme ve všech transakcích skutečně poctiví a transparentní. Nemůžeme předpokládat, že lidé budou investovat do situace, kde není dostatečně na věci vidět, kde je tma. Mladí vědci musí věřit tomu, že tato země nejen že není znečištěna, ať už se jedná o ovzduší a nebo vodu, ale že také není zkorumpována. Nemůžeme si tedy myslet, že toto je něco mechanického, nějaká mechanická angažovanost. Musíme vycházet z určité množiny hodnot při tomto všem. Musíme změnit vzdělávací systémy. Vzdělávání je celoživotní proces, protože téměř jednou za sedm let se objevují úplně nové myšlenky, nové znalosti, objevují se noví autoři. Toto je potenciál, který máme k dispozici, je to potenciál, který nás láká, abychom jej využili.

Pochopitelně ti lidé, kteří se angažují v těchto věcech, již změnili mapu naší doby. Změny jsme viděli v Indii, v Číně, kde tyto dvě země vstupují do nové doby vzdělanosti. Číňané to dělají způsobem centralizovaným, v Indii pochopitelně máme lidi, kteří jsou vepředu, ti, kteří stále ještě pokulhávají a mezi nimi je ta velká skupina lidí, kteří jsou skutečnými libertinci. To jsou lidé, kteří hlásají, že je potřeba se osvobodit sám od sebe nejdřív a potom můžeme si jít za tou skutečnou svobodou. Je to nová situace, je to situace, která vyžaduje pochopitelně celou řadu obětí, ale kterou provází také hořkost a neporozumění.

Přesto však si myslím, že všechny tyto nové věci mají svůj potenciál a v současné době zjišťujeme, že existuje i druhá strana globalizace. Jestliže ekonomicky globalizace skutečně má svůj potenciál, strategicky představuje velké nebezpečí. Již vstupujeme do světa nebezpečí a teroru, ne tradičních válek a tradičních armád. Armády a nepřátelé jsou většinou nějakým způsobem spojeny s jednotlivými národy. Nebezpečí a teror je globální, člověk neví odkud přímo přichází, nevíme kde to skončí, koho to zasáhne, nevíme jakou technologii mají tyto lidé k dispozici, ale víme, že tak jak je velký potenciál globální ekonomie, tak je velké i nebezpečí moderního terorismu, který s tím souvisí.

Nacházíme se ve stejné situaci v obou těchto oblastech. I zde je obrovské nebezpečí, pokud nebudeme mít příslušné instituce. Jsme totiž ve velice zvláštní situaci, kdy máme armády, proti kterým nestojí žádní nepřátelé. Přesto máme nebezpečí, kterému nečelí žádné armády. Já vím, že Česká republika je v současné době členem NATO, a já se ptám, kdo je nepřítel NATO v současné době. Odpověď na to není snadná. Ale teror, teror představuje nebezpečí pro každou zemi v Evropě, tak jako je nebezpečím pro Spojené státy a nebo Ruska. A jestliže se nepostavíme tomuto nebezpečí globálním způsobem a v reálném čase, tak opět zjistíme, že žijeme ve světě, kde dva nejvýznamnější fenomény, to znamená na jedné straně životní standard lidí a samotné bytí lidí nejsou vůbec žádným způsobem regulovány.

Víme, že zatím žádné řešení pro tuto novou situaci nemáme. Já sám si nedovedu představit, že by se svět byl schopen zorganizovat do nějakého světového parlamentu nebo do nějaké světové vlády. Možná, že budeme muset zkonstruovat jakousi administrativu dobrovolníků v těchto dvou oblastech, která bude založena na spolupráci, na spolupráci, která bude vycházet z potřeb jak ekonomických, tak obranných. To znamená, budeme se věnovat otázkám jak ekonomickým, tak strategickým.

V ekonomické oblasti pochopitelně nemůžeme dopustit, aby miliony lidí umíraly. Naší zodpovědností je s tím něco udělat. A já si myslím, že skutečně máme určité prostředky jak bychom mohli tuto situaci napravit. Mohli bychom například dodávat léky na celou řadu chorob, protože nebezpečí, o kterém hovořím, to není jenom nebezpečí které souvisí s fyzickým násilím. Jsou i jiná nebezpečí, jiné problémy. Teror sem pochopitelně patří. Ale patří sem také narkotika. Narkotika, která vraždí statisíce mladých lidí. Znečištění. Znečištění životního prostředí, které nezná žádných hranic. Chudoba, která vytváří neporozumění mezi národy a nenávist. Pochopitelně to všechno ohrožuje i hodnoty, které jsou pro naše životy zásadní.

Jestliže hovoříme o globalizaci a privatizaci, já si myslím, že soukromé podniky se musí organizovat, a to již dopředu. Musí investovat také část svých zisků na rozvoj, na rozvoj kontinentů, jednotlivých států, těch, které jsou v největším ohrožení. A těch je celá řada. Je potřeba poskytnout také pomoc v oblasti vzdělání, je potřeba poskytovat pomoc v oblasti zdravotnictví, je potřeba poskytovat pomoc také v oblasti sociální, konstrukce sociální struktury. Je potřeba zdůrazňovat nebezpečí nedostatku tolerance, protože demokracie vychází ze dvou principů. Jeden princip je právo na rovné zacházení, které má každý člověk a druhé je právo každého člověka, lišit se od těch ostatních.

Já vím, že mnoho lidí odsuzuje politiky a tvrdí, že jsou to lidé, kteří hledají stále jenom kompromis. Já přesto vím, že lidé na druhé straně, kteří se sice nepovažují za svaté, jsou velice nebezpeční, protože velice často ve jménu spravedlnosti si přisvojí právo zabít jiné. Jestliže toto je spravedlnost, tak takovou spravedlnost nikdo nepotřebuje. Jestliže spravedlnost je smrt, tak jí nikdo nepotřebuje. Kdo jmenoval bin Ládina, aby si dělal právo na taková rozhodování, co je spravedlivé a co není. Takový člověk se potom stává zabijákem. Zabijákem, který se tváří jako někdo kdo je svatý.

My politikové máme za úkol umožnit lidem nejrůznějšího původu, etnicity, barvy, náboženství, nejrůznějších filozofií, aby mohli vzájemně spolu existovat, musíme přijít s určitým kompromisem, který umožní lidstvu, aby nadále přežilo. Musíme k tomu potřebovat vysoký stupeň trpělivosti a také kompromisy, protože kompromisy často umožní život pro jiné lidi a odstraní nebezpečí smrti. Musíme vytvořit určitou dobrovolnou organizaci, která bude spolupracovat v tomto boji proti nebezpečím, proti nebezpečí terorismu. Protože jestliže terorismus zvítězí, ať už je za tím otázka morální, politická nebo religiózní, tak v takovém případě nebudeme moci žít si jako svobodní lidé, jako lidé bezpeční. Nebudeme moci se stěhovat, nebudeme moci létat, nebudeme moci dělat obchody, nebudeme moci stavět mrakodrapy, a nakonec ani nebudeme moci pít vodu, nebudeme ani moci dýchat vzduch. A motivace je zde velice silná. Bin Ládin například říkal, že chce pomoci Palestincům, aby získali nezávislost. Palestinci nepotřebují bin Ládina, to řekl dokonce i předseda Arafát. My jsme Palestincům nabídli již obrovské množství půdy. A jestliže jsou tady stále ještě dvě tři procenta, tak kvůli tomu přece nemusí bin Ládin vraždit nevinné muže a ženy v New Yorku. Myslím si, že je to ostuda pro islámský svět a vím, že tak to také cítí mnoho muslimů. Musíme být velice opatrní, nesmíme nikdy identifikovat násilí s nějakým národem, ideologií nebo náboženstvím, to není možné. Ale jestliže máme skutečně zachránit své životy, a to se týká nás všech, každého zvlášť a nás všech dohromady, musíme vytvořit určitou skupinu dobrovolníků, jako byli

dobrovolní hasiči v New Yorku, ale tato skupina by měla začít působit ne po katastrofě, ale před katastrofou, které by měla zabránit.

Jsem přesvědčen, že je tu potřeba učinit závěry, jak závěry myšlenkové, tak také závěry administrativní. Musíme zavést morální spravedlnost do ekonomické domény. A čím dříve se nám to podaří, tím lépe. Ještě nikdy v historii jsme nebyli v takové situaci jako jsme dnes, nikdy nebyl takový přebytek peněz jako máme dnes. Tyto peníze by měly být lépe rozděleny, a pokud tomu tak nebude, tak to bude špatně. Musíme taky chránit své životy před lidskou povahou, abychom pomohli světu dosáhnout pokroku. Spatřujeme nyní dvě tváře globalizace. Ta slibná tvář, ke které je zapotřebí přistupovat pečlivě, spravedlivě a pak ta hrozivá tvář, s kterou se musíme vypořádat okamžitě a globálně, abychom mohli svým dětem přislíbit lepší svět.

6.5 Sergej Kovaljov

Středa, 17. října 2001

Poslanec ruského parlamentu, povoláním biolog. Obhájce lidských práv, přední odpůrce války v Čechensku a člen Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Dříve předsedal Výboru pro lidská práva v ruské Dumě.

Sotva by se mi mohlo podařit v tak krátkém vystoupení dát komparativní rozbor tak složitých ponětí, jako je právo osobnosti a národní suverenita. Nicméně dovolím si jen načrtnout hrubé schéma. Koncepce práv osobnosti nebo lidských práv vytváří filozofii nebo základ současného práva, ale samotná tato koncepce lidských práv vychází z takových postulátů, které nejsou diktovány ani politickými, ani historickými nutnostmi. Dokonce bych si dovolil říci, že tato koncepce dokonce ztěžuje politickou pragmatiku a působí proti ní. Základní postulát koncepce lidských práv je ten, že každý člověk má práva jednoduše proto, že se vůbec narodil, a že toto vychází z pocitu spravedlnosti, které je implicitně v člověku obsažené. A je docela jedno, kdo ho tam vložil, zda Bůh nebo nějaká jiná síla nebo se vytvořilo na sociální objednávku. Avšak bylo by naivní předpokládat, že koncepce státní nebo národní suverenity rovněž vychází ze stejných předpokladů. Každý z národů si přeje žít podle svého, avšak nemůžeme předpokládat, že toto je jediný důvod, proč vznikla koncepce národní suverenity. Tady spíše musíme hledat příčinu v xenofobii prvobytně pospolného člověka, který žil v tlupě a cítil agresivitu, cítil potřebu bránit svoje území před útoky sobě podobných. Odsud se rodí potom pocity vlastenectví a tak dále.

Takže vidíme, že potřeby společenského života se nerodí z jednoduchých důvodů. Značnou roli zde hrála později politická elita. Vždycky to byla politická hra, která vycházela z podezřavosti člověka vůči všemu cizímu. Takže vidíme, že koncepce práv a koncepce státnosti vznikají ze zcela různých podnětů a do jisté míry si konkurují. Stát nikdy nevychází ze spravedlnosti, ale vždy a jen pouze ze zájmu. Takže vidíme protiklad mezi těmito dvěma základními koncepcemi současnosti – mezi koncepcí lidských práv a koncepcí suverenity. Tento protiklad se zostřuje. Říká se, že právo je nad politikou a jakžtakž to funguje uvnitř některých států. To jsou ty státy, kterým říkáme právní, ale v zahraniční politice těch stejných zemí, těch právních států vidíme, že právo je naopak podřízeno politice. Takže stát prevaluje nad právem, a to vyvolává značné nedostatky současného politického zřízení. Dejme tomu to vyvolává implicitní nedostatky Organizace spojených národů. Tato organizace je velice dobře uzpůsobená pro obchod se státními zájmy, pro vyjednávání se státními zájmy, ale je špatně uzpůsobená pro obhajobu práva. Obecně je známý ten dvojí metr, který používá jak Evropská unie, tak i OECD. To všechno vychází z protiprávního principu konsensu, který se používá při přijímání nejdůležitějších rozhodnutí.

Rád bych to ukázal na příkladu. Představte si, že běží zasedání Rady bezpečnosti a má se přijmout rezoluce ohledně hájení práv lidských někde v Asii. Asi těžko bychom dostali veto ze strany Číny. A nebo si vezměte takovou věc jako sankce. Existuje rozhodnutí Rady Evropy ohledně Ruska ve spojení nebo v čečenském kontextu. Takže Rada ministrů Rady Evropy schválila tyto rezoluce. A teď si představte ministra zahraničí Ivanova, který by hlasoval pro tyto sankce vůči Rusku. Myslím si, že by to mohl udělat pouze za podmínky, že se do Moskvy už nevrátí. Suverenita prevaluje nad právem a vyvolává izolovanost, uzavřenost. Ale izolovanost, uzavřenost přispívá k špatným činům národních vlád.

Tady se hodně mluvilo o terorismu. Je těžké najít větší přívržence suverenity, než býval Sovětský svaz a nyní Rusko. Rád bych vám připomněl, že za sovětských časů moje země přispívala mezinárodním teroristům a je docela možné, že je i využívala ve své zahraniční politice. Ale i dnes v Čečensku ruský stát se tváří jako obhájce lidských práv těch důstojníků a vojáků, kteří používají mučení a bezostyšně potlačují práva místního obyvatelstva. Já nebudu uvádět podrobnosti, ale vzpomeňte si, jak probíhal soud s plukovníkem Budanovem. Takže zatím nemůžeme mluvit o státním terorismu v Rusku, ale můžeme tvrdit, že ruský stát kryje teroristy. Musíme mít dosti odvahy k tomu, abychom přiznali, že nedokonalost politického zřízení světa podminila tragédii 11. září a nebo možná i tragédii v Moskvě o rok dříve, kdy do vzduchu vyletěly domy v obytné čtvrti. Musíme mít dost odvahy k tomu, abychom uznali, že v Afghánistánu musíme řešit neřešitelný protiklad. Na jednu stranu musíme potrestat zločin z 11. září a na druhou stranu ho potrestat nemůžeme, aniž bychom vyvolali oběti ze strany mírového obyvatelstva, civilního obyvatelstva Afghánistánu. Musíme přiznat, že ani bombardování Tálíbanu ani zatčení bin Ládino bylo terorismus nezastavily.

Víme, že toto nejsou opatření dostatečně efektivní. Pro mě je zcela jasné, že současný svět naléhavě potřebuje reformu politického zřízení. Myslím si, že je naprosto nezbytné vytvořit nějaký nadnárodní orgán, který by se řídil pouze a jen právem, nikoli politickým zájmem kohosi, a který by měl právo používat dostatečné sankce, které by dokázaly obhájit právo v kterémkoliv místě zeměkoule. Děkuji vám za pozornost.

6.6 Vandana Shiva

Středa, 17. října 2001

Spisovatelka, známá indická ekoložka a feministka. Je ředitelkou Nadace pro vědecký výzkum, technologii a přírodní zdroje (Research Foundation for Science, Technology and Natural Resource Policy) v Dillí. V současné době se věnuje problematice biodiverzity a ekologického zemědělství. Je členkou správní rady International Forum on Globalization a The Third World Network.

Děkuji pane de Klerku,

jsem si jista, že každá globální akce organizovaná při příležitosti roku 2000 je důležitá, ale tahle je jak velmi přesně načasována, tak i akutní. Nabízí nám alternativu k nesmyslnému zužování pohledu a reakcí na tragédii, ke které došlo 11. září. Samozřejmě, že to nebyla první taková tragická událost. V našem regionu jsme opakovaně byli svědky mnoha podobných tragédií. V roce 1984 když se v Zlatém Chrámu v Paňdžábu shromáždili místní příslušníci militantního hnutí, naše premiérka Indira Gándhiová proti nim zorganizovala vojenský zásah. Brzy nato byla sama zavražděna a spirála započatého násilí se roztočila a vedla pak ke smrti desítek tisíc Sikhů v Dillí i jinde. Ty otázky, které tady vznesl včera Elie Wiesel: „Co se stalo? Proč se to stalo? Dalo se tomu nějak zabránit?“, jsou přesně stejné otázky, jaké mě samotnou trýznily v tom nešťastném roce. Proč nejbohatší stát Indie, stát s nejvyššími příjmy na obyvatele, stát s modelem zemědělství, který byl zamýšlen jako alternativa k násilné rudé

revoluci a jako takový byl nazván „zelenou revolucí“, proč tento stát nenaplnil příslib míru, který pro nás představoval?

Proč se země prosperity založené na zelené revoluci změnila v zemi zmítanou občanskou válkou, která stála životy tisíců lidí? Proč byly reakce obyvatel, které se jasně týkaly zvoleného rozvojového modelu, cen zemědělských surovin, vodohospodářství a kontroly řek, proč byly tyto reakce líčeny jako náboženský konflikt, kterým v žádném případě nebyly?

Pracovala jsem tehdy prakticky bez ustání a napsala jsem knihu „Násilí zelené revoluce“, protože jsem pochopila, že z kultury násilí vzejde zase jenom násilí. Pochopila jsem, že hospodářské systémy, které jsou založeny na bezmocnosti lidí, budují jejich závislost, prohlubují jejich zadluženost a vylučují je z jakéhokoliv rozhodování, jsou žírnou půdou, ve které se daří terorismu a extremismu. Z násilí, ve které vyústila zelená revoluce, jsem se také hodně poučila o zemědělství. Víte, já jsem původně vystudovala fyziku, takže tohle pro mě na stará kolena byla moc zajímavá lekce. Zjistila jsem také, že násilí, kterého se dopouštíme na přírodě, se odráží v násilí, kterého se dopouštíme vůči společnosti. Ony násilné projevy, které se stávají zejména na straně mladých mužů – rozhněvaných mladých mužů – jediným způsobem reakce na nějakou situaci, vyplývají právě z násilí, k němuž dochází ve společnosti, z matrice násilí, v níž se odehrává náš každodenní život. Zlobné reakce jsou někdy orientovány dovnitř. To se týká například současné situace v Indii, kde podle našeho výzkumu za poslední tři roky více než 20 000 rolníků spáchalo sebevraždu. Důvodem těchto sebevražd je to, že vlivem postupující globalizace se zvyšují jejich výrobní náklady a zároveň snižují ceny zemědělských produktů.

Tohle je celosvětový fenomén, s nímž jsme se setkali například i na americkém Středozápadě – v tzv. zeleném pásu Ameriky. V 80-tých letech tam došlo k celé vlně sebevražd, které páchali zoufalí farmáři. Zadlužení farmáři byli vyháněni ze svých pozemků a jejich počet se snížil tak dramaticky, že už nehrají prakticky žádnou roli ani při sčítání obyvatelstva. Farmáři se pokusili lobovat u vlády, ale na rozdíl od ropných společností, které si pozornost Washingtonu dokázaly získat, jim nikdo nepopřál sluchu. Bylo dokázáno (a dokonce o tom existuje kniha, která se jmenuje „Sklizeň zloby“), že bombový útok v Oklahomě byl těsně spjat jak s kritickou situací farmářů, tak i s naprostým nedostatkem zájmu o tuto krizi ze strany vlády. V tomto konkrétním případě se nahromaděná zloba neobrátila dovnitř, ale ven.

Tohle všechno jsou projevy zloby, která je pevně spjatá s budováním stále centralizovanějších systémů, s budováním systémů, které jsou tak lačné po surovinách, že chtějí zkolonizovat každou řeku, každičký kousíček lesa a každé nerostné ložisko. Jejich nenasytnost je projevem neefektivního hospodářství. Ano neefektivního, protože když spotřebujeme 300 jednotek surovin na výrobu stejného množství jídla, jaké by se dalo vyprodukovat s pouhými 5 jednotkami surovin, dá se těžko mluvit o nějaké hospodárnosti. Na druhé straně tuhle nehospodárnost pořád někdo ospravedlňuje a mluví přitom o konkurenci a efektivitě, když jde spíše než o něco jiného o globální neefektivitu.

Myslím, že tohle je spjata také s faktem, že naše mýtické hledání efektivit je založeno výhradně na monokulturách. Čím více se snažíme vytvářet monokultury v přírodě, tím spíše jsme schopni tolerovat už jen jednu kulturu ve společnosti. A když pak jsou takové neudržitelné a nedemokratické systémy vystaveny pochybnostem, když se proti nim vzpíná odpor v situaci, kdy je odpůrcům systému uzavřena cesta demokratické změny (tak jako tomu bylo v Janově při summitu G8, kdy byl zastřelen Carlo Gellani, nebo v 70-tých a 80-tých letech, když nikdo nechtěl naslouchat paňdžábským rolníkům a farmářům na americkém Středozápadě, nebo kdykoliv jindy, když některé skupině nikdo nechtěl naslouchat a hlasy demokraticky volající po změně byly umlčeny), stávají se teroristické činy pro některé lidi způsobem, jak si vynutit pozornost, která jim byla odepřena.

Někdy mě napadá, že globalizace, ekonomická globalizace, založená na nespravedlivém a neudržitelném modelu vlastně vede k jakési talibanizaci celého světa. Když mluvím o talibanizaci, myslím tím nárůst fundamentalismu a vlnu nového násilí vůči ženám, fenomény, které hledají oporu ve víře, ačkoliv s ní nemají nic společného. Napadá mě, že zavedení burky jako povinného oděvu pro ženy po celém světě (přestože Bengálky nosily dřív sári tak jako já a kašmírské ženy nosily své překrásné kroje, teď je polévají kyselinou, pokud si odmítnou obléci burku) je svým způsobem reakcí na to, že nám byla vnucena ještě další taková falešná norma, a sice norma panenky Barbie. My ale nechceme ani burku, ani Barbie. Chceme si uchovat všechno, čím se navzájem lišíme.

Ann (*Summers, pozn. red.*) tady mluvila o tom, že právo na jídlo, na vodu a na čistý vzduch patří k základním lidským právům. V poslední dekádě ekonomické globalizace bylo toto právo systematicky porušováno. V Indii teď 50 milionů lidí hladoví a tisíce již zemřely hladem, zatímco v našich silech bez užitku hnije 60 milionů tun obilí, jen proto aby se vyhovělo nějaké ekonomické logice, aby se ušetřilo 280 milionů rupií na potravinových dávkách. Místo toho teď platíme 1,6 miliardy rupií za skladování toho hnijícího obilí a necháváme naše lidi hladovět. Ceny potravin jsou čtyřikrát vyšší než předtím, ale ceny zemědělské produkce klesly na pouhou jednu třetinu své původní výše.

V posledních třech dnech jsou noviny plné článků o bioterorismu, o válečném nasazení bakterií. Prezident Havel ale už první den naší konference řekl, že bin Ládin přece bakteriologickou válku nevymyslel. Myslím, že je načase, abychom začali věnovat pozornost oblasti, která byla zatím velmi opomíjena, a sice dalekosáhlým rizikům biologického boje a výroby látek pro biologickou válku. Kromě toho je třeba si uvědomit, že jakousi biologickou válku vlastně vedeme už dnes, když denně používáme neodzkoušený a rizikový geneticky modifikovaný materiál jak v zemědělství, tak i v potravinářství. Je důležité uvědomit si, že ta bomba, která vyhodila do povětří Oklahomskou budovu (a byla to vládní budova), byla vyrobena ze zemědělských hnojiv. Rolníci, kteří páchají sebevraždu v Indii, se tráví pesticidy, kvůli kterým se zadlužili. Tyhle chemikálie byly původně vynalezeny pro válečné účely, pak se dostaly do zemědělství a teď se zase vrací k tomu válečnému použití. Už deset let se různě blokují mezinárodní dohody související s Kjótským protokolem, s protokolem o biologické bezpečnosti. Byla blokována také dohoda proti biologickým zbraním. Je čas, aby mezinárodní veřejnost začala věnovat pozornost zajištění bezpečnosti života – nejen lidského života, ale života jako takového. Pokaždé, když si vzpomenu na geneticky modifikované rostliny vybavené toxiny, které zabíjejí motýly a včely, napadá mě, že i tohle je přece terorismus, jen je namířený proti jinému živočišnému druhu.

Myslím, že nadešel čas, abychom začali hledat jinou cestu, než je fundamentalismus volného trhu, který živí začarovaný kruh náboženského fundamentalismu, etnických čistek a etnické nesnášenlivosti. Jsem ostatně přesvědčena, že tohle jsou výhradně mužské fenomény. Neozývají se přece žádné ženské hlasy, které by někoho povzbuzovaly v tomto závodě násilí. Láme mi srdce, když pomyslím na to, že právě teď je můj region na pokraji války a je tlačěn až do její hrůzné propasti právě samotnou koalicí proti teroru. Žádná koalice proti teroru, která sama rozsévá teror, ale teror nezastaví.

Doufám, že toto fórum nastolí globální koalici za mír. Doufám, že toto fórum a ty skvělé mozky a morální vůdci, kteří je zorganizovali, budou i nadále pokračovat ve své práci, tak abychom mohli naši budoucnost vystavět na základech míru, demokracie a na oslavě a obraně lidských práv. Musíme ale přestat uctívat naše falešné bohy – boha dolar, kterému obětujeme na oltář globalizace volného trhu. Musíme místo toho začít věřit ve svátost všeho života. Já čerpám naději a inspiraci z toho, že si představuji jak spolu pracujeme na budování demokracie, pro kterou bude každý život - ať už lidský či jiný – svatý. Všechny druhy živočichů

a rostlin i všichni lidé mají právo na život a všichni z nás mají povinnost tento život chránit. Nevěřím, že mohou existovat lidská práva bez toho, aby existovaly také lidské povinnosti, a bez toho, že si uvědomíme, že existují také lidské chyby, lidské zlo, kterému musí být učiněna přítrž.

Na závěr bych Vás chtěla všechny pozdravit úryvkem z jednoho verše, který máme doma od oněch hrůzných událostí z 11. září. Je to jogínský pozdrav a říká se v něm asi toto: „Nechť je s vámi mír země, mír nebes, mír všech vod, rostlin a všeho stvoření!“

6.7 Veton Surroi

Středa, 17. října 2001

Zakladatel a vydavatel Koha Ditore, hlavního albánského deníku v Kosovu. Veton Surroi je politickým aktivistou a předním zastáncem demokracie v Kosovu.

Děkuji vám, pane předsedající. Chtěl bych poděkovat panu prezidentu Havlovi, nejenom za to, že pomohl připravit tuto konferenci, ale že také jako téma udržel v popředí lidská práva.

V roce 1991 jsem zorganizoval v Kosovu velikou demonstraci, která měla takové symbolické poselství. My, demonstranti, organizátoři, jsme nesli prázdnou rakev ulicemi Koštiny. Bylo nás tehdy dvě stě tisíc, a to co jsme chtěli říci bylo to, že v Chorvatsku začíná válka, děje se násilí a my jsme chtěli ukázat NATO, že tyto rakve se brzy naplní lidmi. To bylo to, co jsme chtěli říci všem, našim lidem i lidem v zahraničí, že to je to, co se na nás řítí. My jsme to nazvali „pochováním nebo pohřbem násilím“. Dnes jako člověk, který celý život bojoval proti násilí, pro mne bylo velice obtížné vytvářet takovéto hnutí proti jednomu z nejkřutějších diktátorů naší éry, Miloševićovi. O několik let později jsem se ukrýval před srbskými vojáky a pozoroval jsem, jak kolem mne padají bomby. To bombardovalo NATO. A v té chvíli jsem pocítoval takové obrovské dilema, nebo co mi připadalo jako velké dilema. Jako člověk, který celý život bojoval proti násilí, jsem byl obklopen bombami, jako člověk, který bojoval proti násilí jsem vlastně nepřímou vyzýval jiné lidi, aby páchali násilí, aby mě chránili. Možná, že to je takový rozpor v lidské povaze, ale pokud nikdo neprožil útlak, pokud nikdo neprožil život obklopen genocidou, pak nemůže toto pochopit.

Intervence do Kosova se uskutečnila tehdy poté, co moje politika selhala, poté, co můj boj proti násilí neuspěl. Intervence se uskutečnila také poté, co mezinárodní společenství neuspělo v řešení genocidy v Bosně a Rwandě. Obě tyto události připomnělo mezinárodnímu společenství v době světových médií, že takovou genocidu nelze zopakovat. Třetí faktor, který vedl k intervenci byla skutečnost, že bývalá Jugoslávie se rozpadala, rozpadaly se státní struktury, kde slova jako svrchovanost nebyla tak důležitá. Čtvrtý element, který zde byl velice důležitý, a to je něco co bude důležité i v jiných krizích, bylo to, že porušování lidských práv začalo ohrožovat regionální stabilitu.

Porušování lidských práv ze strany Miloševiče hrozilo tím, že vznikne válka většího rozsahu, celobalkánského rozsahu, což může mít dopad i na velké mocnosti. O intervenci se začalo uvažovat v roce 1985, 1986, kdy americký State Department se poté zaměřil na události v Kosovu. Ten vztah mezi porušováním lidských práv a humanitární intervencí najednou začal být velice, velice jasný. A nyní potřebujeme budovat lidská práva, aniž bychom zároveň museli řešit otázku svrchovanosti. Kosovo je nyní jakýmsi protektorátem, ale přesto máme možnost budovat instituce, které by zajistily ochranu lidských práv. Zajímavý je experiment, ke kterému došlo ve Východním Timoru, tam samozřejmě jsou určitá specifika, ale je to důležitá zkušenost i pro nás a pro jiné podobné budoucí operace ve světě.

Podívejme se teď na jinou krizi, která možná na první pohled se nezdá být podobná. Jde mi o krizi afghánskou. Afghánistán je v podstatě zemí, kde dochází ke všemu, k porušování lid-

ských práv. To čeho jsme byli svědky 11. září, to znamená ten terorismus, je pochopitelně také porušování lidských práv. Porušování lidských práv v globálním rozsahu. Jestliže teroristé jsou schopni napadnout New York a Washington tak jak se to stalo, jestliže mohou použít biologické zbraně, pak pochopitelně to se bude týkat lidí na celém světě. Terorismus se tak stává jedním z hlavních rozbušek nebo jednou vlastně z hlavních ideologií chcete-li, na které stojí porušování lidských práv. A pro člověka, který zažil bombardování ze strany NATO v Kosovu, já chápu tu intervenci ze Spojených států jako intervenci, jejímž cílem je chránit lidská práva. Boj proti terorismu v současné době je boj za ochranu lidských práv, dnes i zítra.

Kde je tedy ta podobnost, o které jsem se zmínil? Současný afghánský stát, pokud ho můžeme nazvat státem, je stát, který je založen na fanatismu. Jako člověk, který zažil Miloševičovu vládu mi to připomíná způsob, jak využíval Miloševič svého nacionalismu, a tímto způsobem v současné době Afghánistán využívá islám. V tomto smyslu Tálibán, pro mě alespoň je vlastně určitým protějškem Miloševiče, přičemž Miloševič vycházel z nacionalismu a využíval nacionalismu, Afghánistán využívá Tálibán. To pochopitelně oslabuje sociální funkci státu a stát začíná dezintegrovat. To poslední co se dá o Afghánistánu říct je to, že by to byl stát, který má státní suverenitu. Stát, který je založen na fanatismu, potom má fanatismus jako svoji suverenitu. Takový stát pochopitelně potom ztrácí svou funkcionalitu a automaticky dochází i k suverenitě takového státu.

Kde se to všechno projevuje a jak se to dalo toto všechno vystopovat? Dalo se to vystopovat před rokem? Před dvěma? Já si myslím, že toto všechno jsme mohli vědět již mnohem dříve, a nejen na základě signálů, které poukazyvaly na to, že dochází k násilí, že se tam střílí a tak dále. Ale tyto signály měly být vnímány v oblasti ženských práv, protože způsob jak se Tálibán chová k ženám, ten fanatismus, který například se postaral o to, že ženy nesmějí pracovat, dívky nesmějí chodit do škol, to byl signál o tom, že tento stát vlastně může také jednou přizvat i terorismus. Otázkou ovšem zůstává, jestli můžeme bombardovat stát jenom proto, že nedovolí ženám pracovat a děvčatům chodit do školy. Pochopitelně kvůli tomu stát nebombardujeme, ale už je to dostatečný důvod pro to, abychom se pokusili nějakým způsobem tláčit na takový stát, aby udělal něco pro změnu stávající situace. Takováto země by neměla v dnešním světě, který vyznává své hodnoty, žádný stát by neměl mít právo bránit ženám pracovat a děvčatům chodit do školy. To je něco co zkrátka tolerovat nesmíme.

Jak Kosovo tak Afghánistán nám ukazují jednu věc, a sice, že dnes jsme svědky dvou proti sobě stojících koncepcí. Za prvé funkcionalita státu na jedné straně a suverenita takového státu na druhé straně. Myslím si, že při budoucím uvažování budeme se muset soustředit právě na otázku funkce státu z pohledu lidských práv, z pohledu lidské svobody a také z pohledu dalšího rozvoje takového státu.

Po tom co jsem řekl, je třeba dodat, že zde není nějaká konkurence mezi funkčními státy a suverénními státy. Celá tato kompetence funkce spočívá v boji proti takovým státům, které stojí na fanatismu a ideologii, která je také fanatická. Během Otománské říše se vypráví, že v jedné vesnici žil takový zlý správce, který škodil této vesnici a mulla v této vesnici ho jednou pozval, aby přišel za ním do mešity, aby šli do minaretu, aby se podíval z věže minaretu na svět kolem nich, protože měl pocit, že když budou blíž k nebi, tak uvidí svět jinak. Syn toho muly šel s nimi, a když vylezli na minaret, tak ten zlý člověk spadl a zabil se. Potom se mulla vrátil se synem dolů a řekl mu: Já jsem musel pochopitelně poprosit v modlitbách Boha, aby něco s tímto zlým člověkem udělal. On mě vyslyšel, a taky jsem ho trošku strčil. Děkuji vám.

6.8 Tomáš Pojar

Středa, 17. října 2001

Ředitel nadace Člověk v tísní při České televizi, obecně prospěšné organizace v oblasti humanitární pomoci a lidských práv. Pracoval v Izraeli a ve Spojených státech, později působil v chorvatských uprchlických táborech. V minulosti byl také koordinátorem nadace Člověk v tísní pro území bývalého Sovětského svazu.

Pane předsedo, dámy a pánové,

Já budu hovořit velice stručně, protože bych chtěl aby následovala diskuse. Já bych chtěl zopakovat jednu větu, kterou použil Jeffrey Sachs, když hovořil o těch zdravotních problémech. Pochopitelně se to týká i problému životního prostředí, sociálních problémů a také problémů, které se týkají jednotlivých válečných zón na celém světě. Hodně se mluví nic se nedělá. Neříkám, že takovéto konference jako je Fórum 2000 nejsou dobré, neříkám ani, že by neměly konat, ale jestliže budeme stále jenom hovořit na různých konferencích, ať už se konají kdekoliv na světě a jestliže se nebude nic dít, tak potom nemůžeme očekávat, že budeme v budoucnosti hovořit v lepší situaci než jaká je dnes. Existuje celá řada regionů, celá řada zemí na této planetě, o kterých můžeme říci, že vlastně už přepadly přes hranici této planety. Nehovoříme v těchto zemích o lidských právech, protože tam žádná lidská práva neexistují. Existují tam místo toho války, je tam anarchie, jsou tam čistky, existuje tam mafie a to všechno pochopitelně jenom posiluje fanatismus a terorismus, protože každá válka je také dobrý obchod. Na válce se dá vydělat spoustu peněz a válkou také můžeme šířit své myšlenky, které jsou buď extremistické nebo fundamentalistické, můžeme je šířit mezi chudými obyvateli, kteří jsou každý den bombardováni.

Já bych teď chtěl navrhnout, že bychom se měli postavit na nohy a zůstat na zemi a že bychom se měli pokusit udělat něco konkrétního. To se týká nejrůznějších typů mezinárodních organizací, nevládních organizací, mezivládních organizací až po OSN. My všichni musíme spolupracovat, musíme přitom respektovat potřeby místního obyvatelstva, musíme realizovat malé projekty spíše než přijímat velké deklarace. Musíme se pokusit změnit situaci v každé zemi a musíme také přinášet svědectví z těchto strašných míst, z těchto strašných zemí. Měli bychom o situaci v těchto zemích informovat nejen publikum v západních zemích, ale i v zemích jiných částí světa. Toto svědectví je totiž velice důležité a já doufám, že jednou nastane doba, kdy pan Yusuf si nebude stěžovat a nebude si ani muset stěžovat na to, že dochází k vyvraždění 4000 hazardií z Afganistanu, aniž by se o tom hovořilo v jakémkoliv sdělovacím prostředku ve světě. Musíme stát nohama na zemi, ale musíme si uvědomovat, že činnost mezinárodních společností v žádném případě nepodporuje jakékoliv porušování lidských práv, že nebudeme podporovat diktátory, válečníky, že nebudeme podporovat pouze jednu stranu, že naopak budeme pracovat pro lidi a pokusíme se jim zajistit lepší budoucnost.

Humanitární nevládní organizace by neměly poskytovat pomoc, která vlastně nahrává diktátorům a těm, kteří vládou v těchto zemích. Pozorovatelé, jak již z OSN nebo z organizací pro bezpečnost v Evropě, by neměly být používány jako rukojmí. Taková organizace, jako je Světová obchodní organizace by měla vždy být kontrolována. Měli bychom se zamýšlet nad tím, co dělají a jestli to také nesouvisí s porušováním lidských práv. Měli bychom také dohlížet na investice soukromých firem, které často jsou podporovány vládami právě těchto zemí, kde mají svá centra. Měli bychom se zamyslet nad tím, jestli všechny tyto činnosti všechny tyto investice nepodporují diktátory v těchto zemích a válečníka. Jestli skutečně plní svůj cíl, to znamená jestli skutečně pomáhají obyvatelstvu těchto zemí. Myslím si, že si budeme muset vždycky klást tyto otázky, budeme vždy muset sledovat co se děje v nejrůznějších kompen-

tech mezinárodních institucí a myslím, že mohu souhlasit s panem Javliniskim v tom, že bychom měli vždycky tuto činnost vykonávat ještě před tím, než konflikt vypukne.

Možná že by se nám potom podařilo vyřešit některé situace a nenastaly by takové věci, kterých jsme svědky v současné době. Poslední poznámka bude trošičku kontroverzní. Byl jsem velice rád, když jsem se dozvěděl, že Kofi Annan získal Nobelovu cenu míru. Myslím si, že je to člověk, který si tuto cenu zaslouží a myslím si, že je to velice správné, že ji také dostal. Ale po Srebrenici a po Rwandě a po tom, co se děje v Čečně a v některých dalších místech, nemám takovou radost z toho, že OSN dostala tuto cenu, protože si myslím, že OSN by měla ještě udělat před tím hodně, než si zaslouží tuto cenu.

Lekce, které vyplývají z tragických událostí v New Yorku, jsou asi takové: měli bychom se pokusit, to znamená celá mezinárodní komunita, zabránit konfliktům a řešit konflikty, které existují v současné době. Měli bychom je řešit hned a na místě a měli bychom se angažovat ve všech situacích, ať už k nim dochází kdekoliv na světě. Pochopitelně v Čečně je potřeba, aby došlo k jednání mezi Čečenci a Rusy. Podobně jako v Izraeli je potřeba, aby tato jednání proběhla mezi Izraelci a Palestinci, ale svět by měl pracovat, měl by pomoci všem těmto stranám, aby mohly skutečně jednat a aby byly schopny dosáhnout určitého statutu nebo určitého kompromisu. Svět by měl pracovat, měl by pomoci všem těmto stranám, aby mohly skutečně jednat a aby byly schopny dosáhnout určitého statutu nebo určitého kompromisu. Svět by měl pomoci těmto lidem. Svět by se měl pokusit zabránit válkám, měl by stát nohama na zemi, měl by pomoci těmto stranám najít určitý kompromis, nejsou to pouze dvě strany, někdy se jedná o více stran, které by měly jednat. Nestačí pouze mluvit, je potřeba také dosáhnout určitých výsledků.

6.9 Poselství Jeho Svatosti Dalajlámy Fóru 2000

Bratři a sestry,

Je mi velice líto, že se nemohu zúčastnit tohoto ctěného Fóra 2000. Přesto jsem se chtěl s Vámi podělit o své myšlenky na to, jak můžeme doufat v lepší budoucnost podle vzoru důležitých otázek, jimiž se tato konference, která je poslední v řadě, zabývá.

Tím, jak se svět zmenšuje a možnosti komunikace se zrychlují, stáváme se na sobě stále více závislími. Je proto nezbytné, abychom se dívali do budoucna nejen z mezinárodní perspektivy a s úctou k jiným národům, jejich kulturám a prostředím, nýbrž také ze širokého a dlouhodobého hlediska.

V zásadě jsou lidská práva všude stejná: všichni si přejeme být šťastni a nechceme trpět. Ze všech sil se snažíme o to, abychom si mohli tato přání splnit. Snažíme se o to jako jednotlivci, i sdružení do skupin. Nehledě na rozdílnost naší pleti či vlasů, rozdíly v náboženském vyznání či nevyznávání náboženství, na různost jazyků, jimiž mluvíme, kultur, v nichž žijeme, či na rozdíly v postavení jednotlivých pohlaví, jsme v podstatě všichni lidské bytosti. Pro to, abychom byli schopni respektovat a chápat ostatní, abychom měli pro ně pochopení a vlídnost, je důležité, abychom si tuto stejnost uvědomili.

Myšlenka základní stejnosti lidských bytostí je jednoduchá i pravdivá. Přesto pro mnohé je těžké věřit v rovnoprávnost a stejnost všech lidí a chovat se podle toho. Mnohdy naopak zdůrazňujeme rozdíly mezi námi. To má samozřejmě i pozitivní aspekt: lidstvo je bohaté, protože zde existuje různorodost. Každá civilizace, každá kultura či duchovní tradice přispěla svým způsobem k lidským potřebám, znalostem a moudrosti, k tomu, že se máme dobře a mnoho těchto impulsů je cítit dodnes. Myslím si, že se od jiných kultur a duchovních tradic můžeme ledacos naučit, nejen proto, abychom si tyto cizí tradice sami osvojili, nýbrž také proto, abychom se tak učili vzájemně uctě. Někdy se stává, že nám určitý aspekt jiné tradice dá mož-

nost, abychom si lépe uvědomili, jak cenná je ta naše. Proto je ztráta těchto tradic pro lidstvo skutečnou tragédií, ať již se tak děje ve snaze o co nejširší globalizaci, při genocidě, která tak často doprovází válečné konflikty nebo v průběhu asimilační politiky, kterou dominantní skupiny uplatňují vůči minoritám.

Na druhé straně, zdůrazňování rozdílů mezi námi má často negativní aspekt. Když se někdo něčím liší, snadno podlehneme dojmu, že se nám nevyrovná, že je nějakým způsobem horší. Potom se buď snažíme tyto jedince a jejich chování předělat tak, aby lépe odpovídalo našemu způsobu života a našim hodnotám nebo se stáváme protivníky a dostáváme se s nimi do konfliktu. Přestože teoreticky vyznáváme různorodost, v praxi se stavíme proti ní. Jednou z nejčastějších příčin konfliktů v našem světě, a to jak v místním měřítku, tak i na mezinárodní úrovni, je naše neschopnost tuto různorodost přijmout. Zdá se, že nejsme schopni pochopit, že přestože je lidská společnost velmi různorodá, v jádru jsme všichni stejní, máme stejné základní potřeby a snahy, čelíme stejným základním problémům a omezením.

Jiným důležitým zdrojem konfliktů je krátkozrakost, s jakou prosazujeme své vlastní zájmy a s jakou se snažíme plnit své potřeby. Pokud se soustředíme pouze na své vlastní požadavky bez ohledu na potřeby a zájmy ostatních, velmi pravděpodobně je svým chováním zraníme a vyprovokujeme jejich nepřátelství. To je zvláště pravda, když budeme štěstí vnímat především jako nabytí majetku, bohatství a moci. Domnívám se, že přesto, že je tento názor chybný, je velmi rozšířen. Mnozí navíc konají z chamtivosti, zatímco činy ostatních jsou řízeny strachem ze ztráty majetku, bohatství či moci, které již získali.

Pro lidskou chamtivost jsou vedeny války, lidé jsou zabijeni či vyháněni ze svých domovů, jsou ničena celá společenství. Na celém světě jsou životy lidí, kteří se od nás ničím neliší, ničeny jen proto, že někdo jiný chce získat území, hospodářské zdroje či kulturní a politickou nadřazenost nebo se bojí, že o ně přijde, a to nehovořím o holém ideologickém a náboženském pokrytectví. Toto nejsou jen věci, které se dějí někde jinde. Často vlády, které jsme si sami zvolili, a společnosti, jejichž výrobky či služby kupujeme nebo jejichž akcie vlastníme, jsou zdrojem utrpení, když prosazují pouze své úzké zájmy. Dříve nebo později se oběti této krátkozraké politiky začnou bránit a obhajovat své právo na štěstí – a tak vzniká napětí a konflikt.

Je zřejmé, že mnoho světových problémů a konfliktů vzniká proto, že jsme ztratili schopnost chápat a vidět základní lidskost, která nás jako jednu rodinu spojuje. Zapomínáme, že nehladě na rozdíly ras, náboženství, ideologií apod. jsou si lidé v jejich základní snaze o mír a šťastný život rovni. Tyto cíle však nemohou být splněny pouze tím, že o nich budeme hovořit nebo přemýšlet, ani tím, že budeme čekat na někoho, kdo vše vyřeší. My sami musíme převzít odpovědnost a snažit se o řešení v oblasti, která je nám blízká. Jako svobodné lidské bytosti můžeme využít svou inteligenci k tomu, abychom pochopili náš svět a sebe sama. Pokud se nám však nepodaří využít náš kreativní potenciál, zřekneme se tím jednoho ze základních rysů lidských bytostí.

Lidské konflikty nevznikají z ničeho nic. Jsou důsledkem příčin a podmínek, z nichž mnohé lze ovlivnit. A toto je právě to místo, kdy je důležitá vláda. Je na jednotlivých vládách, aby rozhodly, kdy zasáhnout a kdy jsou zapotřebí určitá omezení. V případě násilného konfliktu jsou nutná jistá omezení dříve než se situace vymkne z rukou. Jestliže dozrají podmínky a příčiny ke konfliktu, je velmi těžké výbušnou situaci uklidnit. A násilí nepochybně vede k dalšímu násilí. Pokud začneme násilí instinktivně odplácet násilím, nemůžeme čekat nic jiného, než že náš protivník bude svou následnou odplatu považovat za legitimní. Preventivní opatření a omezení se musejí uplatnit v dřívějším stádiu. Proto musejí být vlády ostražitě a musejí konat rozhodně a s výhledem do budoucna.

Díky lidské inteligenci můžeme do určité míry ovlivnit svou budoucnost. Avšak protože společnost je množinou mnoha jednotlivců, není možné prosadit nové myšlenky nebo společnost změnit, aniž by iniciativa vyšla od těchto jednotlivců. Zastávám názor, že v blízké budoucnosti náboženství zůstane, jako zdroj mnoha společenských hodnot, vlivnou silou a důležitým faktorem v mnoha lidských společnostech. Soucit a odpuštění jsou základními vlastnostmi, které potřebujeme. To jsou vlastnosti, které jsou základem pro přežití lidstva. Jako buddhista věřím, že náboženství odráží základní povahu naší mysli. Náboženství v zásadě upevňuje a podporuje pozitivní stránku naší povahy. Avšak pro nás je důležitější soucit než náboženství. Soucit je výrazem náboženství, náboženství však nemusí být obsaženo v soucitu.

V současném světě chybí zájem o lidské hodnoty. Příliš velký důraz je kladen na peníze a moc. Jestliže však lidská společnost ztratí pojem spravedlnosti, soucitu, čestnosti, budeme v budoucnu vystaveni velkým nesnázím. Možná si někdo myslí, že tyto etické postoje jsou ve světě obchodu, politiky a jiných aspektů mezinárodních vztahů zbytečné. S tím nemohu souhlasit. Kvalita všech našich činů závisí na naší motivaci. Pokud máme pozitivní motivaci, která bere v úvahu vedle našich zájmů i zájmy ostatních, naše činy mohou lidstvu prospět. Bez této pozitivní motivaci je pravděpodobné, že naše činy budou jen škodit. Proto je soucitná mysl pro lidstvo tak důležitá. Je velmi obtížné docílit vnitřní změny, která by takto působila. Přesto jsem přesvědčen, že to za pokus stojí.

Každý si přeje žít v míru, nicméně často nevíme, jak ho dosáhnout. Mahatma Gandhi zdůrazňoval, že násilí plodí další násilí a proto, pokud skutečně máme zájem o mír, musíme ho dosáhnout mírovou, nenásilnou cestou. Dnes si stále více lidí uvědomuje, že jedinou správnou cestou řešení konfliktů je dialog, kompromis a vyjednávání, lidské porozumění a pokora. Stále častěji je slyšet hlas, že skutečného míru lze dosáhnout pouze cestou vzájemného porozumění, úcty a důvěry a to je pozitivní a povzbudivé.

Myslím, že pojem „dialog“ a možnosti, jak ho vést, by se měly učit ve škole tak, jak se děti učí cenit si demokracie. Můžeme naučit studenty, jak diskutovat o rozdílných názorech. Tak by se jim pojem dialogu a možnosti nenásilného řešení konfliktů dostaly do povědomí. Následně by si zvykli na to, že kdykoli by museli čelit konfliktu, nejlepší a nejpraktičtější možností, jak ho vyřešit, je použít dialog, nikoli násilí. Násilí představuje pro jednu stranu vítězství, zatímco druhá strana je poražena. To je v současném světě, kdy se zájmy všech prolínají, nereálná situace. Abychom mohli vyřešit problém, musíme si uvědomit, co má v sázce druhá strana, jaké jsou její zájmy, a ty pak chránit co nejlépe, aby bylo možno dosáhnout smírného řešení.

Snaha o dosažení skutečné rozhodnosti, abychom mohli dosáhnout globální demilitarizace, nebyla nikdy naléhavější. Motivování soucitem a snahou o nenásilí, musíme se zasadit o to, aby se přestaly vyrábět zbraně a aby mohly být uzavřeny velké společnosti, které je vyrábějí. Musíme pracovat na tom, aby se přestalo obchodovat se zbraněmi, což je stále jedna z nej-lukrativnějších a nejrozšířenějších obchodních aktivit. Chtěl bych zde v této souvislosti uvést velice dobrý příklad toho, jak lze podporovat demilitarizaci a přehodnotit svůj postoj k prodeji zbraní. Je to přesně to, co dělá Ariasova nadace pro mír a pokrok lidstva založená bývalým prezidentem Kostariky Dr. Oscarem Ariasem.

Mnoho lidí se může domnívat, že myšlenka na skončení obchodování se zbraněmi je absurdní a nedosažitelná. Mohou namítat, že pokud tak neučiní všichni v jeden okamžik, bylo by to šilenství. A to, aby tak učinili všichni najednou, se podle nich nikdy nestane. Přesto, pokud se na věc podíváme očima těch, kteří trpí následky ozbrojeného násilí, dojdeme k závěru, že se nám to musí nějakým způsobem podařit. Ti, kteří jsou proti tomu, mohou přijít s otázkou peněz a ztracených obchodních příležitostí. Přesto máme na světě jeden příklad demilitarizovaného státu, o němž můžeme uvažovat ve vztahu k jeho sousedům. Pokud budeme následovat

příkladu Kostariky, kde proběhla demilitarizace již v roce 1949, zjistíme, že výhody, které z toho plynou z hlediska životního standardu, zdravotnictví a často vzdělání, jsou překvapující.

Najde-li se vůle, můžeme se změnit a začít nacházet nástroje pro budování, nikoli destrukci. Vědci, kteří se zabývají vývojem vojenské techniky, mohou jistě své schopnosti využít daleko užitečnějším způsobem. Avšak pokud máme mít naději, že eliminujeme fyzické zbraně, je nezbytné začít nějakým způsobem s vnitřním odzbrojením. Jak lze čelit násilí bez nenávisti a zloby? Protijedem proti nenávisti v srdci, proti zdroji násilí je tolerance. Tolerance je důležitou ctností, která nám může pomoci, abychom nereagovali se zlobou na bezpráví, kterého se nám dostalo ze strany druhých. Tento postup můžeme nazvat vnitřním odzbrojením, protože dobře vyvinutý smysl pro toleranci nás osvobozuje od nutkání reagovat na útok protiútokem. Ze stejného důvodu můžeme toleranci nazvat nejlepším brněním, protože nás chrání před tím, aby nás zaplavila nenávist. Možná se zdá, že myšlenka, že se navždy osvobodíme od nenávisti, je nerealistická, existují však systematické metody, na jejichž základě bychom si mohli vštípit toleranci, která nám k tomu dopomůže.

To znamená, že navíc k tomu, že budeme eliminovat nástroje války a vytvářet možnosti a instituce pro ujednávání sporů, musíme se snažit působit proti zásadním příčinám, které narušují a brání míru. Když si připomeneme základní lidství, které nás jako jednu lidskou rodinu k sobě poutá, musíme také zdůraznit, že nehledě na různost ras, náboženství, ideologií apod. lidé jsou si ve své snaze o mír a štěstí rovni. Proto se musíme zabývat problémy, jako jsou chudoba a dluhy, přelidnění a ničení životního prostředí, které z dlouhodobého hlediska představují pro naše přežití hrozbu.

Musíme se věnovat problematice propasti mezi chudými a bohatými, a to jak na globální, tak i na vnitrostátní úrovni. Tato nerovnost, kdy jedna část lidského společenství žije v přebytku a jiní nemají dostatek jídla či umírají hlady, není jen morální nespravedlností. Je totiž zdrojem potenciálních konfliktů. Stejně důležitá je otázka svobody. Pokud nebude v některých částech světa existovat svoboda, nemůže existovat skutečný mír a v jistém smyslu ani skutečná svoboda pro zbytek světa.

Nehledě na všechny změny, které je nutno uskutečnit na politickém poli, domnívám se, že sociální principy neztrácejí na své důležitosti. Nechci, abyste mě špatně pochopili. Jsem zcela proti rigidním totalitárním systémům a uzavřené společnosti, která v minulosti doprovázela tzv. socialistické vlády. To bylo špatně a nemělo to budoucnost. Avšak z ekonomického hlediska by bylo obdivuhodné, kdyby se podařilo rozdělovat bohatství a zdroje spravedlivěji, aniž by byl v popředí jen zájem o co největší zisk.

Obracím se na Vás na všechny, kteří se účastníte tohoto ctěného shromáždění, abyste se pokusili udělat vše, co je ve vašich silách, aby bylo toto nové století charakterizováno nenásilím a dialogem, což jsou podmínky pro mírové soužití. Hovořili jsme již o tom, že existence rozdílů a konfliktů ve společnosti je přirozená. Musíme si však být jisti, že dialog a podpora přátel je platnou alternativou k násilí v našich vztazích. Chtěl bych zde zdůraznit, že důležitým aspektem dialogu není jen to, že naše názory budou vyslyšeny, nýbrž i že my budeme naslouchat těm druhým. Dialog dává lidem možnost dát průchod svým stížnostem, stejně jako musí brát představitel demokracie v úvahu vedle názorů většiny také názory menšin.

Já jsem jen obyčejný buddhistický mnich. Avšak jako dalajláma mám vůči tibetskému lidu určité závazky a při jejich plnění jsem se nikdy nevzdal přesvědčení, že řešení našeho problému může být nalezeno pouze mírovými prostředky. Nehledě na nekonečné utrpení, kterému byl tibetský lid vystaven ze strany čínských vládních úřadů v minulosti i nyní, jsem přesvědčen, že musíme najít způsob, jak žít tak, aby si Tibetané i Číňané zachovali svou

důstojnost a svobodu. Jsem si jist, že toho můžeme dosáhnout pouze, pokud spolu budeme vést skutečný dialog, kdy jedna strana respektuje druhou jako rovné lidské bytosti.

Nemám pochyb o tom, že pouze lidské porozumění a soucit jsou schopny řešit vzniklé konflikty. Až do tragických událostí 11. září v USA si možná někteří Američané mysleli, že problémy, kterým jsme museli čelit v Evropě nebo v Asii, se jich netýkají, protože jsou od nich daleko. Stejně tak jsme možná měli my tendenci si myslet, že americké problémy se nedotýkají nás. Samozřejmě máme každý své vlastní každodenní problémy, avšak události 11. září a mezinárodní odpověď, které vyvolaly, nás nutí k tomu, abychom začali přemýšlet trochu globálněji a v širším kontextu.

Pevně věřím, že máme schopnost i prostředky k tomu, abychom řešili své problémy a zlepšovali svět. Přesto musí lidstvo čelit mnoha problémům, které jsou však ve skutečnosti zbytečné. Je zřejmé, že se nám něčeho nedostává. Nikdo si nechce sám způsobovat na mezinárodním poli utrpení, někdy jsou však důsledky našeho jednání negativní, a to jak pro jiné, tak i pro nás samotné.

Možná nejdůležitějšími faktory, které nás omezují, je krátkozrakost, úzkoprsost a sobectví. Přesto není špatné, že se snažíme se sami o sebe postarat. Bez jasného uvědomění si sebe sama bychom si nemohli vybudovat sebedůvěru, rozhodnost a pevnou vůli. Existuje však jiné pojetí sebe sama, které je úzkoprsé, manifestuje se sobeckostí a vede k sebestrukci. Abychom mohli eliminovat toto negativní sobectví, musíme si uvědomit, že to není správná cesta. Musíme si uvědomit, že naše vlastní zájmy se se zájmy jiných úzce prolínají a že ve skutečnosti jsou prospěch, štěstí a zájmy jiných naše vlastní.

V moderní době stále méně lidí přichází s novými a originálními nápady a iniciativami, protože problémy, jimž musíme čelit, jsou nesmírně složité. Je však nezbytné, aby si ostatní lidé, stejně jako my zde shromáždění, uvědomili, jakou mají zodpovědnost. Tato myšlenka bude zahrnuta do Pražské deklarace, kterou z celého srdce podporuji. Já sám si vroucně přeji a modlím se za to, abychom po skončení tohoto shromáždění sami dali dobrý příklad a přispěli ke zlepšení situace lidstva tím, že se chopíme iniciativy, kdykoli to bude možné. Je na nás, abychom vytvořili klidnější a spravedlivější svět nejen pro tuto generaci, nýbrž také pro naše děti a budoucí generace.

6.10 Pražská deklarace

Závěrečná deklarace přijatá na 5. konferenci Forum 2000

Praha, Česká republika, 17. října 2001

1. ÚVOD

Globalizace jako proces i jako stav světa je jedním z nejvýznamnějších rysů civilizačního vývoje na přelomu třetího tisíciletí. Její mocná a všudypřítomná dynamika jistě lidstvu přinesla řadu blahodárných vymožeností, zároveň je však mnohými vnímána jako hrozba téměř ve všech oblastech lidského konání. Příslib univerzální prosperity a blahobytu, stojící v jádru moderního věku, se ukázal jako iluze. Velká část světové populace má zkušenost hluboké ekonomické nerovnosti, psychologicky či kulturně se ocitá na okraji rodící se celosvětové společnosti, případně i na okraji společnosti své vlasti, a přes historicky nevídaný rozmach politických institucí ztrácí kontrolu nad vlastním osudem. Biliony každodenně obchodovaných dolarů, široce dostupná lékařská péče ani tři desetiletí zvýšené pozornosti věnované ekologickým aspektům rozvoje neuchránily většinu lidstva před nárůstem rozmanitých forem strádání včetně chudoby, nemocí a zhoršování životního prostředí. Čím je ekonomická a technologická globalizace lidstva dominantnější, tím obtížnější je kontrolovat ji prostředky demo-

kratické politiky. A to je velice znepokojivé. Lidstvu chybí odvaha a vůle ke spolupráci, a vynořují se otázky duchovního základu a morálního ospravedlnění globalizace, která vedle zjevných kladů přináší na jedné straně nebezpečí unifikace kultury, ochuzení světa o jeho pestrost, na druhé straně riziko konfrontace kultur, které si nebudou schopny vzájemně rozumět. Ohroženo je tak pokojné soužití národů i samo přežití lidstva.

Pražský pohled

Po pět podzimů se na Pražském hradě scházeli lidé, které přes všechnu různost spojovala touha společně hledat a nacházet odpovědi na tyto otázky. Byly mezi nimi význačné světové osobnosti - laureáti Nobelovy ceny, prominentní politici, vlivní intelektuálové a akademici, umělci a spisovatelé i představitelé různých světových náboženství a duchovních proudů. Konference nazvané Forum 2000 se snažily probádat méně zjevné, často rozporné a pokud možno hlubší rozměry celosvětového vývoje. Věříme, že se v tomto smyslu v Praze formuje pokus o relevantní odpovědný postoj ke globalizaci, postoj vyznačující se důrazem na duchovní, kulturní a náboženské hodnoty. Pražský pohled se současně inspiroval i kritickým duchem a intelektuální tradicí města Prahy, onoho místa na křižovatce evropských dějin, odkud mnohokrát v minulosti vycházely reformní myšlenky a duchovní podněty.

Cyklus konferencí Forum 2000 se právě dovršil. Jeho účastníci by rádi nabídli výsledky těchto diskusí všem, kdo mají největší odpovědnost za osudy národů a za stav veřejného mínění, a obrazení se proto zvláště naléhavě k politikům a k náboženským vůdcům. Obracují se ale i k vědcům a k podnikatelům, k tvůrcům umění i k pracovníkům médií, a především k mladým lidem na celém světě. Vyzýváme všechny lidi, jimž není lhostejný osud světa, aby zodpovědně přemýšleli o problémech, které se pokoušíme vyjádřit v této Pražské deklaraci.

2. HLAVNÍ ÚKOLY

Konference Forum 2000 pořádané v letech 1997-2001 poukázaly na řadu závažných problémů tohoto světa na prahu nového tisíciletí. Většina jich se vztahovala alespoň k jednomu z okruhů, které naznačují i možné cíle pokusů o změnu:

Etické minimum

Rozsah a rozmanitost forem, v nichž se vyskytlo ve dvacátém století násilí, je třeba mít neustále na paměti i ve století jednadvacátém. Je užitečné vyjádřit a nezbytné respektovat globální etické minimum reprezentující základní mravní principy lidstva. Patří k nim příkaz humanitního zacházení s každou lidskou bytostí a zlaté pravidlo platné mezi jednotlivci i mezi lidskými společenstvími: „Co chceš, aby ti činili druzí, čiň ty jim, co nechceš, aby ti druzí činili, toho se vystříhej.“ Bdělé etické vědomí by mělo napomoci zmírnit nesmírné lidské utrpení, zastavit ničení životního prostředí a omezit dramatický zánik rostlinných a živočišných druhů i mizení lidských kultur. Světové zdroje jsou využívány velmi nerovně a nepřiměřeně. Jednou z největších zkoušek dneška je proto otázka, jak převést potenciální zdroje z výroby zbraní a drog, z nadměrného luxusu a materiální spotřeby do úsilí zmírňovat chudobu a hlad, léčit nemoci, zabránovat násilným konfliktům, řešit problémy spojené s globálním oteplováním a s přírodními katastrofami.

Globální demokracie

Bohatost života na Zemi se projevuje mimo jiné i v nepřeborném množství způsobů, jakými si lidé organizují své záležitosti. Je velmi důležité chránit pluralitu podob správy věcí veřejných a občanské účasti na ní. Avšak určité univerzální normy - snad nejlépe vystižené v koncepci lidských práv - je třeba jasně hájit a získávat pro ně co nejširší světovou podporu. Každá lidská společnost a vláda je jistě nedokonalá, avšak je třeba vyjádřit zřetelná měřítka pro to, jak

odlišit demokratické instituce, dobré vlády a otevřené společnosti od těch forem vlády, které poškozují lidskou důstojnost, diskriminují menšiny a nerespektují vládu zákona. Úkol globální demokracie spočívá v tom, hledat takové instituce a mechanismy, které budou současně chránit hodnoty společné celému světu i lokální rozdílnosti.

Politická funkce globální ekonomiky

Globální kapitalismus je zdrojem jak rostoucího bohatství, tak rostoucího napětí ve světě. Je nemožné dlouhodobě zachovat legitimitu globálních trhů, pokud přinášejí výrazný prospěch pouze pětina obyvatelstva planety Země, a to za cenu využívání přírodních a lidských zdrojů zbývajících čtyř pětin. Soutěž bez pravidel a neomezená kapitálová mobilita v konečném účinku ohrožují jednotlivce i celé společnosti. Představují vedle totalitárních a příkazových ekonomik opačný extrém. Hlavní úkoly globální ekonomiky do budoucna, totiž podpora efektivnosti a rozvoje při zajištěné ochraně životního prostředí a těch, kteří v globální soutěži dosud ztrácejí, nejsou čistě ekonomickými problémy, nýbrž musí být řešeny i v rámci politických a společenských institucí. Snahu o efektivitu hospodářských politik je třeba doplnit politickou prozíravostí a morální odpovědností.

Místní identita, sociální kapitál a lidský rozvoj

Ideální ekonomikou budoucího světa není přísně regulovaná ekonomika, nýbrž ekonomika, která povzbuzuje a upevňuje pozitivní podoby místní nebo regionální identity, zhodnocuje sociální kapitál a rozvíjí individuální lidské schopnosti a možnosti. Světová ekonomika se nikdy nesmí zcela vymknout lidské kontrole, a proto je nezbytné její možné destruktivní účinky vyvažovat udržitelným místním rozvojem. Neustále musíme hledat rovnováhu mezi kapitálovými investicemi a investicemi do vzdělání, mezi omezeným užitkem z komparativní výhody a podporou občanské společnosti a mezi rolí státu a rozvojem soukromých aktivit.

3. CO PĚSTOVAT

V průběhu cyklu Forum 2000 se jeho účastníci snažili vyjádřit hodnoty společné všem světovým náboženstvím, kulturám a společenstvím, hodnoty, které by se mohly stát jádrem planetárního etického kodexu, společným duchovním základem lidstva. Není možné se smířit se stavem, kdy silami formujícími jednotlivé národní společnosti jsou nekontrolovaný ekonomický rozvoj a partikulární politické okolnosti. Je třeba více pečovat o skutečný zdroj hodnot, o duchovní základy civilizace, hledat a hájit společný etický kodex, usilovat o univerzální shodu v pojetí lidských práv - a teprve na tomto základu vytvářet a kultivovat politické instituce a rovněž jimi se snažit ovlivnit proces ekonomické a technologické globalizace.

Článek 1

Solidarita, rovnost a spoluúčast

Současné nerovnoměrné využívání zdrojů a ekonomických výhod vyžaduje celosvětový systém solidarity, který by ochraňoval základní práva těch, kdo se nemohou plnohodnotně účastnit mezinárodní soutěže, natožpak v ní úspěšně konkurovat. Právo každého člověka na spravedlivé a rovnocenné lidské zacházení a právo lidí na spoluúčast v rozhodování o záležitostech, které na ně mají vliv, by měly patřit mezi základní kameny globální civilizace 21. století. To se zvláště týká postavení žen, v neposlední řadě těch, které jsou obětmi zneužívání ve vlastních rodinách a domácího násilí.

Článek 2

Tolerance, pochopení a ochrana rozdílnosti

Rozmanitost globální civilizace patří mezi její největší bohatství. Představuje rezervoár zkušeností, znalostí a alternativ. Ochrana odlišných forem správy věcí veřejných a kulturního vyjádření, jakož i odlišné náboženské víry a životního stylu - jednotlivců, skupin a společností, zvláště malých, slabých a menšinových -, je proto pro budoucí globální společnost naprosto nezbytná. Právo být jiný by mělo platit všude tam, kde toto právo neotvírá cestu k netoleranci či k porušování jiných lidských práv.

Článek 3

Respekt a odpovědnost

Veškerý život na naší planetě včetně lidské existence je zakotven ve vyšším řádu, přesahujícím naše životy. Měli bychom to respektovat jako jednotlivci, společnosti i národy a jednat podle toho jako odpovědní správci, přemáhat pokušení k osobnímu i skupinovému sobectví. Respekt k člověku, ke každé lidské bytosti, k lidskému životu ve všech jeho etapách a formách a odpovědnost za životní prostředí a za budoucí generace jsou klíčovými předpoklady trvalé udržitelnosti, kontinuity a humánnosti globální civilizace.

4. CO ZMĚNIT

Výše deklarované hodnoty nejsou v žádném případě pro lidstvo něčím zcela novým. Mnohé z nich jsou ostatně, jakkoli nedostatečně, již zmiňovány ve významných mnohostranných úmluvách, v různých slavnostních dokumentech i v mezinárodním právu. Potíž je v tom, že nejsou účinně podpořeny adekvátními a fungujícími institucemi. Mezi cíle Fora 2000 od počátku patřila snaha definovat institucionální rámec, který by umožnil tyto hodnoty přeměnit v praktické nástroje, překonat jejich případné vnitřní konflikty a stanovit globální priority.

Článek 4

Spojené národy

Největší a nejreprezentativnější ze všech světových institucí zaostává za skutečným stavem dnešního světa. Hlasování v Radě bezpečnosti stále odráží spíše rozdělení moci v polovině minulého století než současnou potřebu účinného globálního dialogu, všeobecné spoluúčasti, nové energie a nového étosu. Reforma OSN by měla mimo jiné směřovat k vytvoření odpovědného orgánu OSN, který by se věcně zabýval planetární krizí životního prostředí. OSN nového tisíciletí musí být pružnější a účinnější, její akce rychlejší a adekvátnější. Jen tak může být její autorita posílena.

Článek 5

Mezinárodní právo

Ačkoliv bylo podepsáno a ratifikováno mnoho celosvětových dohod, jen několik jich bylo skutečně naplněno. Mezinárodní právo musí projít reformou, aby překonalo svou nestabilní, rozpornou a nezávaznou povahu a aby zajistilo účinný, průhledný a rovnoprávný mechanismus vynucování práva. Stejně jako určité omezení osobních svobod a soukromí přispívá zvýšení bezpečnosti, bude funkční mezinárodní právo znamenat omezení národní suverenity. Pouze tehdy však mohou globální hodnoty převládnout nad partikulárními zájmy a krátkodobými ohledy.

Článek 6

Brettonwoodské instituce

Mezinárodní měnový fond, Světová banka a nedávno i Světová obchodní organizace jsou často předmětem kritiky, odmítání i dramatických protestů. Tyto instituce mají značný potenciál pro pomoc v rozvoji těch nejpotřebnějších, pro spolupráci na vytváření celosvětových ekonomických, ale i zákonných a etických norem, jakož i pro jejich vymáhání. Aby tento potenciál mohly realizovat, musí se ovšem nejprve více otevřít, být transparentnější a odpovědnější v celé šíři záběru svého působení a zcela v souladu s velkou mocí a vlivem, jimiž disponují. Apelujeme proto na vlády, aby v tomto směru na ony instituce vyvíjely tlak, avšak žádáme též věcnější postoj médií, konstruktivnější a především neagresivní podněty kritiků a demonstrantů a větší angažovanost a tvořivost diplomatů a ekonomů.

Článek 7

Světová náboženství a církve

Mezináboženská setkání, která neodmyslitelně patří ke konferencím Forum 2000, prokázala, že představitelé církví a náboženství jsou schopni hledat a ocenit to, co je spojuje výše, než to, co je rozděluje. Náboženství mají obřímí potenciál pro budoucnost lidstva; mohou hrát významnou roli v usmiřování rozdílných kultur, v šíření univerzální etiky a společně pracovat na vytváření morálního klimatu v globalizovaném světě. Za určitých okolností a v jistých formách však mohou být náboženské ideály a symboly zneužity k eskalaci konfliktů mezi menšími i většími skupinami a společenstvími. Apelujeme proto na věřící různých náboženství a na jejich představitele, aby podporovali všechny aktivity směřující k prohlubování dialogu, vzájemného poznání, porozumění a spolupráce lidí přes hranice jednotlivých náboženství a duchovních proudů a distancovali se od všech projevů netolerance a násilí.

Článek 8

Nadnárodní korporace

Globální obchod se podílí na stále větší části materiálního bohatství a nadnárodní korporace jsou primárními nositeli růstu, inovace a tvořivosti. V mnoha oblastech neexistuje nikdo jiný, kdo by poskytoval lidem potřebnou práci, kapitál a technologii. Ekonomická globalizace propůjčuje nadnárodním firmám obrovskou moc a vliv. Jejich působení však v určitých případech nebere ohled na lokální kontext, škodí životnímu prostředí a přímo či nepřímo porušuje lidská práva. Mají-li se ony korporace stát odpovědnými a respektovanými partnery rozvoje globální společnosti, musí hrát výše zmíněné hodnoty - v konkrétní podobě morálních kodexů, sociálních a ekologických auditů - v jejich chování mnohem podstatnější roli než doposud.

Článek 9

Vzdělání a úloha národního státu

I přes pokračující proces mezinárodní politické integrace jsou národní státy velmi významnými subjekty mezinárodního dění. Většina států má dnes demokraticky zvolenou vládu. Role státu v éře globalizace by neměla být redukována, nýbrž transformována tak, aby odrážela celému světu společné hodnoty. Státy by měly vytvářet pro nevládní organizace a soukromé firmy takové právní prostředí, aby mohly jednat co nejsvobodněji, a zároveň by měly vkládat maximum zdrojů do vzdělání jako základní podmínky lidsky důstojné budoucnosti, ale i do

budování a udržování infrastruktury a komunikací, do záruk bezpečnosti, mezinárodní spolupráce a rozvoje občanské společnosti. Určování pravidel ekonomické soutěže a vymáhání práva by měly být rozhodujícími úkoly státu.

Článek 10

Základní vzdělání pro všechny

Organizace spojených národů by spolu s ostatními mezinárodními organizacemi a ostatními členskými státy připravit celosvětový program zaručující bezplatné základní vzdělání pro všechny děti na světě jakožto jednu z hlavních podmínek překonání negramotnosti a nouze a terorismu, který z nich pramení

Článek 11

Odpovědnost nezávislých médií

Média mají zvláštní odpovědnost za to, aby neopakovala a nerozšiřovala falešné informace, stereotypy a předsudky o odlišných náboženstvích a národnostech a nepřítahovala pozornost veřejnosti k obrazům násilí. Platí to zejména pro média, která v určitém kulturním nebo náboženském prostředí zprostředkovávají informace o jiných společenstvích.

Článek 12

Globální občanská společnost

Občanská společnost hraje klíčovou roli v transformaci globálních hodnot do efektivních nástrojů. Energická, nezávislá a vzájemně provázaná občanská společnost by měla pracovat na místní, regionální, národní i globální úrovni. Její nezastupitelnou úlohou je vytvářet přirozené předivo vztahů mezi morálkou, politikou a ekonomikou, mezi trhy a státy, mezi globálním a lokálním, tedy zároveň na všech úrovních i navzájem mezi nimi.

5. JAK VÉST DIALOG

Pětiletá série konferencí potvrdila zásadní důležitost kritického dialogu o problémech našeho společného světa. Svou širí záběru, neformální atmosférou a složením účastníků představují konference Forum 2000 experiment. Usilovaly o analýzu globálních problémů, ale současně byly zkouškou vedení celosvětového dialogu o velice složitých otázkách mezi lidmi mnoha různých názorů. Tato zkušenost vytváření kultury citlivého, ale netriviálního globálního dialogu je součástí poselství Fora 2000. Následující principy by měly spočívat v základech každého smysluplného a trvale udržitelného globálního dialogu:

Článek 13

Kultura dialogu

Způsob, jakým jsou diskuse vedeny, je stejně důležitý jako téma, na něž debata probíhá. Bez schopnosti s úctou naslouchat druhým, bez upřímného uznání legitimacy jinakosti druhých lidí, kulturní rozdílnosti a rozmanitosti politických forem nemůže žádná globální debata mít smysl a nést plody. V případě mnoha složitých problémů a velkých kulturních a názorových rozdílů může být založení kultury dialogu po určitou dobu tím jediným, čeho může být prozatím dosaženo. Věříme však, že zkušenost dialogu může být východiskem a počátkem k vytváření takové kultury vztahů, takové globální civilizace, která by činila z této planety bezpečný a důstojný domov pro všechny její obyvatele.

Článek 14

Co nejširší zastoupení

Důsledkem nedostatečné možnosti účastnit se takového dialogu a být v něm považován za rovnocenného partnera je frustrace, pocit křivdy a nedůvěra. Nevyslyšené hlasy nacházejí nežádoucí způsoby, jak přitáhnout pozornost!

Není ovšem v silách žádné konference, ani konference Forum 2000, vytvořit prostor pro všechny hlasy, které z různých oblastí světa zaznívají. Navzdory tomu je ovšem třeba stále hledat a rozšiřovat diskusní příležitosti zejména pro hlasy těch, kteří jsou nebo dosud byli nějak znevýhodněni, diskriminováni, a tudíž vytlačeni na okraj světového dialogu.

Článek 15

Náborová pluralita

Usilovat o uniformní jednotu názorů je nejen nereálné, ale také nežádoucí - vedlo by to k nebezpečné kognitivní, a posléze morální a institucionální nadvládě. Představitelé odlišných postojů - kritičtějších, nekonformních a zneklidňujících myšlenek - jsou zcela nezastupitelní pro objevování alternativ, pro věrnou reprezentaci reality dnešního světa a pro budování důvěryhodného globálního dialogu. Takové debaty jsou nutně pomalé, komplikované, nákladné a bolestné, ale významně napomáhají důležitému procesu vzájemného učení se, upevňují kulturu respektu a atmosféru spravedlnosti.

Článek 16

Služba výstavbě globální společnosti

Skutečný dialog je nemožný v situaci převahy či nadvlády některého z jeho účastníků. Vyžaduje jak čestnost, tak obezřetnost. Globální alternativy a životaschopná řešení budeme nalézat, jen pokud budeme odhalovat neplatné předpoklady a zpochybňovat falešnou logiku, pokud budeme poukazovat na partikulární zájmy, pokud budeme odolávat zjednodušujícím chápáním světa stejně jako nemístnému zevšeobecnování. Pohled každého z nás je silně ovlivněn naší zkušeností a místem, z něhož se díváme. Musíme ve vzájemné diskusi vytrvale hledat a testovat takové koncepty, strategie a postupy, které mají šanci stát se univerzálními hodnotami a všeobecně přijatelnými pravidly. Bez kultury globálního dialogu vyznají všechny snahy o kultivaci globální společnosti naprázdno.

6. VÝZVA KE SVĚTOVÉ VEŘEJNOSTI

Pražská deklarace se dotýká složitých globálních problémů, a obrací se tudíž nejprve k těm institucím a skupinám, které nejvíce ovlivňují chod tohoto světa. Ty nesou největší odpovědnost. Konference Forum 2000 se však vyznačovaly neformálním, přátelským a osobním charakterem debat a setkání. Proto bychom Pražskou deklaraci rádi v tomto duchu otevřenosti a důvěry nabídli všem lidem dobré vůle na naší planetě. Jen tehdy, když si každý člověk záčně hlouběji uvědomovat svou spoluodpovědnost za náš společný svět, může být oprávněna naše víra, že to, co v dnešním světě vzbuzuje naděje, převáží nakonec nad tím, co nás ohrožuje.

6.11 FÓRUM 2000 v podhradí

Stejně jako v předcházejících letech i letos se nám podařilo zorganizovat, tentokrát ve spolupráci s Česko – japonskou společností a s Fakultou humanitních studií U.K. doprovodnou akci k FORU 2000 s tradičním přílehlavým názvem Fórum v Podhradí.

Akce se konala v pondělí 15. října v barokním refektáři Strahovského kláštera. Nás jako organizátory překvapilo množství návštěvníků – v místnosti bylo 50 židlí, dostavilo se však více než 80 lidí, takže mnoho z nich muselo sedět na zemi nebo stát.

V první části předvedla Česko –japonská společnost tradiční čajový obřad, kterým prováděl pravý japonský profesor čajového obřadu. Většina návštěvníků ochutnala lahodný zelený čaj podávaný dívkami v tradičním kimonu.

Byli jsme potěšeni, že pozvání k diskusi na téma „**Sbližování a diverzita kultur - sdílené hodnoty - existují hodnoty, které musíme sdílet globálně?**“ přijaly tyto význačné osobnosti:

Albert Friedlander – rabín Westminsterské synagogy v Londýně,

Takeaki Hori – japonský sociolog, novinář a sociální ekolog, který o sobě tvrdil, že je spíše pohan, v lepším případě animista,

Kousen Nishiyama – japonský zenový mnich z kláštera Daimandži v městě Sendai,

Prakash Sharma – hinduistický duchovní, t.č. v Londýně,

Al Khoei - muslim původem z Iráku, Islámský institut v Londýně,

Anne Summers – předsedkyně správní rady Greenpeace Internationa, dříve poradkyně premiéra Austrálie,

Tomáš Halík – katolický kněz a předseda Křesťanské akademie sice slíbil účast, ale na poslední chvíli se s lítostí omluvil,

Diskusi moderoval *Martin Bursík*, excelentním tlumočnickem, který se musel vyrovnávat s překladem množství běžně nepoužívaných a často téměř nepřeložitelných slov, byl osvědčený *Jan Gabriel*.

V první části měli všichni panelisté postupně prostor se k danému tématu vyjádřit, poté následovala diskuse mezi panelisty, která probíhala ve vzájemném pochopení sice odlišných kultur, ale ve společně sdíleném hodnotovém prostoru.

Akce byla vskutku multireligiózní, bylo jasně patrné, že i lidé různého náboženského smýšlení, případně ateisté, sdílejí společné základní hodnoty a mohou spolu žít v jednom světě.

7. ZÁVĚREČNÁ TEČKA

Krásné dámy a stateční pánové,

étos rytířství ve společnosti již bohužel vyprchal a široká veřejnost jej vnímá pouze ve zkari-kované podobě jako chválu bláznivosti. U nás vzpomeňme alespoň na vyznavače rytířství filozofa E. Rádlu a na další, již zesnulé a neprávem zapomínané, ale i na jedince stejně orientované, dosud žijící a ztracené v proudu všednosti. Proto přijměte, prosím, moje spřízněné poselství, že :

- hlas lidu nemusí být hlasem Božím,
- v zdravém těle nemusí být zdravý duch,
- tlustá čára za minulostí je tlustou čarou před budoucností,

- volání „pět peněz, pět peněz“ nemusí patřit křepelce, ale nájemnímu vojsku neviditelné ruky trhu, táhnoucímu českou krajinou.

Krajina není ovšem ptákem Fénixem, aby každých 500 let povstala z popele, její vivisekce pokračuje a je nutno ji stále usilovněji bránit. Je to těžké, neboť tupá smířlivost, nekompetentnost a dobře placená nestatečnost, spojené s místodržením jsou patrně nevymýtitelné. Pomohly by osvobozující činy, jsou ale tak riskantní. Proto souhlas (chtěný i nechtěný) s krizí hodnot se stává součástí životního stylu.

Provázejí nás stále stejné otázky, na které je nutno odpovídat. Co dělat, aby špatná rozhodnutí nebyla navlékána jako korálky na šiji tonoucí naděje po lepším? Co dělat, aby občan-bonsai se zakrácenými kořeny a zakrslostí paměti, rozumu, vůle, citu i morálky nebyl lhostejným? Co dělat, když zákonné ustanovení, respektující přirozené právo vstoupí do instituce jako přímka a opustí její křivolaké ústrojenství jako vývrtka? Co dělat se ztuhlostí práva a sebestředností územního plánování? Je politik krajino tvorným či krajinozhoubným činitelem? Jak jej ovlivnit, když jeho výběr a vzestup je určen několika (v nejlepším případě) jedinci a setrvačností volby lhostejných voličů?

Pokud nezmizí poslední malovaný hrníček po mamince, poslední kopec nebude rozemlet a odvezen směrem půlnočním a poslední spravedlivý nebude zhuben, je co zachraňovat. Společnost je třeba vy**STUŽ**it!

S obavou ze zcela tržních zítřků a přáním všeho dobrého

Jiří Fencel

8. AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

8.1 Důležité adresy

Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Pavel Šremer, prom.biol.</i> předseda sremer@cizp.cz	Liškova 633 140 18 Praha 4 tel.: 02/4717987 mobil: 0602 455510	Česká inspekce ŽP Na Břehu 267, Praha 9 tel.: 02/83891564 fax: 02/83892662
<i>Ing. Igor Michal, Csc</i> místopředseda	Africká 26, 160 00 Praha 6 tel.: 02/35353300	
<i>RNDr. Jan Piňos</i> místopředseda jan.pinos@quick.cz	Nerudova 46 549 57 Teplice n. Metují tel: 0447/ 581239	Správa CHKO Broumovsko Ledhujská 59 549 54 Police n. Metují tel.: 0447/ 541084
<i>PhDr. Ivan Rynda</i> místopředseda ivan.rynda@czp.cuni.cz	Brigádníků 149/2957 100 00 Praha 10 tel. 02/7820828 mobil: 0737 756429	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 02/51080354 fax: 02/56120441
<i>RNDr. Martin Bursík</i> martinbursik@mbox.vol.cz	Sněmovní 147/7, 118 00 Praha 1 tel.: 02/57531655	Ecoconsulting s.r.o. Sněmovní 7, 118 00 Praha 1 tel/fax.: 02/5753 2643
<i>akad. malíř Karel Čapek</i> typoexpedice@raz-dva.cz	V Šáreckém údolí 98/86, 160 00 Praha 6 tel./fax: 02/33337803	
<i>Ing. Ivan Dejmal</i> dejmalova.katerina@vlada.cz	Kamenická 45, 170 00 Praha 7 tel./fax: 02/33382080	
<i>Ing. Jiří Dlouhý</i> jiri.dlouhy@czp.cuni.cz	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 tel.: 02/24320164 mobil: 0603 841304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 02/51080353 fax: 02/56120441
<i>PaedDr Tomáš Háek</i> tomas.hak@czp.cuni.cz	Frant.Křížka 10 170 00 Praha 7 tel.: 02/33371566	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 02/51080344 fax: 02/56120441
<i>Ing. Karel Jech</i> karel.jech@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 02/6274773 mobil: 0603 473425	Otevřená společnost o.p.s. Prokopova 9, 130 00 Praha 3 tel.: 02/22780909 fax: 02/22781626
<i>Mgr. František Korbek</i> korbek@post.cz	9. května 743, 390 02 Tábor mobil: 0608 527166	
<i>RNDr. Jiří Kulich</i> sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 0439/874280, 874326, fax: 0439/874181	
<i>RNDr. Miroslav Martiš, CSc.</i> martis@ri.ipex.cz	Mánesova 1087/7 251 01 Říčany tel.: 0204/602450	Ústav aplikované ekologie 281 63 Kostelec n. Č. lesy tel./fax: 0203/697500

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Ing. Miroslav Punčochář</i> punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1947 148 00 Praha 4 tel.: 02/7940963	ÚTZCHT AV ČR Rozvojová 135 165 02 Praha 6 tel.: 02/20390298 fax: 02/
<i>PaedDr. Jiří Roth</i> jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 0396/620843	
<i>Ing. arch. Martin Říha</i> martin_riha@env.cz	Roháčova 38, 130 00 Praha 3 tel.: 02/6441451	MŽP, Vršovická 65 100 10 Praha 10 tel.: 02/67122390
<i>Ing. Ondřej Velek</i> ondrej.velek@ecn.cz	V Násypu 3 152 00 Praha 5 tel.: 02/51554712 mobil: 0604 334424	Nadace Partnerství Krátká 26, 100 00 Praha 10 tel.: 02/74816727

Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Ing. Jaroslav Mejzr</i> předseda jaroslav.mejzr@compexdata.cz	Pštrosova 4 110 00 Praha 1 tel.: 02/24910847	Compexdata Bohemia, s.r.o Boleslavova 38, 140 00 Praha 4 tel./fax: 02/61216677
<i>Ing. Jan Zeman, CSc.</i> zeman@ceu.cz	Janského 2421 155 00 Praha 5 tel.: 02/6511281	Český ekologický ústav Vršovická 65, 100 10 Praha 10 tel.: 02/67122319
<i>Hana Horynová</i> hana_horynova@env.cz	U Kombinátu 31 100 00 Praha 10 tel.: 02/7820853	MŽP, Vršovická 65 100 10 Praha 10 tel.: 02/ 67122913 fax: 02/ 67310920

Ostatní

Jméno	Adresa
<i>Ing. Eva Vavroušková</i> tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 02/6274773 mobil: 0604 171921
<i>Dana Kopanicová</i> účetní kopanicova@systemix.cz	Herálecká 1/957, 140 00 Praha 4 tel.: 02/41410138 mobil: 0605 439212

Pracovní skupiny

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
Pro pražské problémy	<i>Jiřina Juláková</i>	Ve Svahu 1, 147 00 Praha 4 tel: 02/ 41431844
Pro styk s veřejností (PR)	<i>RNDr. Jitka Spoustová</i> <i>ing. Hana Horynová</i>	Libocká 18/260, 162 00 Praha 6, tel. 02/ 367874, jitka_spoustova@hotmail.com hana_horynova@env.cz
Pro energetiku	<i>Ing. Milan Miessler</i>	Na Stárce 8, 150 00 Praha 5 tel./fax: 02-524017
EIA sekce	<i>Miroslav Martiš</i>	člen předsednictva – viz adresář

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
Pro ekolog. výchovu	<i>Ivan Rynda, Jiří Kulich</i>	členové předsednictva – viz adresář
Pro ekozemědělství	<i>Karel Jech</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro dopravu	<i>Jan Zeman</i>	člen revizní komise – viz adresář
Pro ochranu lesů	<i>Igor Michal</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro odpady	<i>Miroslav Punčochář</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro trvale udržitelná města	<i>Miroslav Petr</i>	Východočeská pobočka – viz adresář
Pro IPPC	<i>Pavel Šremer</i>	předseda – viz adresář

Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Bělokarpatská <i>Ing.arch. Jana Hajduchová</i> stuz@uh.cz	Prostřední 41 686 01 Uh. Hradiště tel.: 0632/40663	STUŽ, reg. pob. Bílé Karpaty Palackého nám. 293 686 01 Uh. Hradiště tel.: 0632/551637
Brněnská <i>Dr. Jitka Pellantová</i>	Veveří 6 602 00 Brno	ČÚOP, VaMP tel.: 05/41321268 linka 476 fax: 05/41211230
Chomutovská <i>PaedDr Jiří Roth</i>	člen předsednictva – viz adresář předsednictva	
Českolipská <i>RNDr. Jaroslava Formanová</i> <i>Michaela Komersová (adm.)</i> michaela.komersova@up.mpsv.cz	Dolní Libchava 194 470 01 Česká Lípa	
Jizerskohorská <i>Ing. Zdeněk Joukl</i> z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 0428/383339	
Východočeská <i>Miroslav Petr</i> mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 049/612136	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 049/5410102
Olomoucká <i>RNDr Pavel Nováček, Csc.</i> nov@risc.upol.cz	Černá cesta 47 772 00 Olomouc tel.: 068/5220130	
Broumovská <i>RNDr. Jan Piňos</i> jan.pinos@quick.cz	člen předsednictva – viz adresář předsednictva	
Karlovarská <i>RNDr. Pavel Žlebek</i> stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58, 360 05 Karlovy Vary mobil: 0606 606599	Západní 22, 360 01 Karlovy Vary Tel.: 017/3223619
Jihočeská <i>Jana Rinkeová</i>	Varšavská 2744 390 05 Tábor	

7.2 Čestné předsednictvo

Blanka Bohdanová, Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, Csc., Táňa Fišerová, Doc. Ing. Fedor Gál, DrSc., Prof. RNDr. Emil Hadač, RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Hazel Henderson, Jaroslav Hutka, Doc. RNDr. Čestmír Jech, CSc., Jiřina Juláková, prom. chem., Jan Kačer, Prof. Dr. Erazim Kohák, Prof. Milan Machovec, RNDr. Ing. Eliška Nováková, DrSc., Prof. RNDr. Milena Rychnovská, Prof. Vladimír Srb, Ing. Jaroslav Stoklasa, CSc., Jana Štroblová, Doc. Ing. Josef Vavroušek, CSc, Prof. RNDr. Zdeněk Veselovský, DrSc

7.3 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Centrum Josefa Vavrouška – Domeček sídlí v barokním domku v Praze Podolí, U Podolského sanatoria 3/4. (tramvají č. 3,16,17 do stanice Podolská vodárna, pak proti směru jízdy k ulici u Podolského sanatoria). Je zde obsáhlá knihovna, místnost k prezenčnímu studiu literatury, a kancelář civilikáře. Ve společenské místnosti se konají aktivity STUŽ pro menší počet účastníků.

Úřední hodiny předsedy, tajemnice a případně dalších členů předsednictva:

Vždy v úterý (s výjimkou prvního v měsíci) od 17:00 – 19:00

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. v místnosti č 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem),

3. úterý v měsíci od 17,00 hod v Centru Josef Vavrouška. Schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice a v Centru Josefa Vavrouška. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek 100,- Kč. Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu STUŽ nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ. Lze si také napsat o složenku s předtištěným číslem účtu.

Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny, pobočka Praha 2.

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

Tel./fax: 02/62 74 773

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.czp.cuni.cz/stuz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy STUŽ

Adresa redakce a zaslání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

tel./fax: 02/6274773

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: leden 2002

Titulní strana: akad.malíř Karel Čapek